

SIMONIS OCKLEII
INTRODUCTIO

Welley K *AD* *62/10*
Linguas Orientales.

IN QUA
lis discendis via munitur,

ET
Earum Usus ostenditur.

ACCEDIT
INDEX AUCTORUM,
Tam illorum, quorum in hoc libello
mentio fit, quam aliorum, qui harum
rerum studiosis usui esse possint.

Τὸ παλαιὸν ἱεραιότερόν ἐστι.

CANTABRIGIÆ:

TYPIS ACADEMICIS.

MDCCVI.

Impresso IOANNIS OWENI Typographi.

SIMONVS OCKLEY

INTRODUCTIO

linguae Graecae

is discendis vis

Facilius

INDEX AUCTORVM

Tam illorum, quorum in hoc libro
necesse est, quam aliorum, qui haec
verba studiose adhibere possunt.

Te typographo

CAVAT ABRIGÉ

THOMAS ABRIGÉ

MDCCLXII

JOHANNIS OWENI Typographi

REVERENDO ADMODUM
IN
CHRISTO PATRI
SYMONI,
Permissione DIVINA
EPISCOPO ELIENSI.

Cum de edendis, Re-
verende Pater, his studio-
rum meorum Primitiis cogi-
tarem; licet beneficia Tua in
me collata grato animo reco-
lerem, non ausus tamen fui-
sem eas tanto Patrono dicare,
nisi prius impetrata venia. Et

DEDICATIO.

si enim Linguarum Orientalium studium summorum virorum curam mereatur; cum mecum reputarem, quam impar essem cuiquam scribendo, quod Tuo conspectu dignum esset, veritus sum, ne arrogantiae crimen incurrem. Anxium & ancipitem erexit eximius ille candor, quo studiosæ Juventutis honestos conatus, utcunque imperfectos, excipere soles. Fælicem me, qui, dum alij auctores misere se torquent, & omnes ingenii sui vires exerunt, ut aliquod Elogium comminiscantur, quo Patronos suos ornare queant, istiusmodi Patronum sim, nactus de quo, absque

DEDICATIO.

que minima adulationis suspi-
cione, summa tuto prædicari
possint. Summa inquam: om-
nia enim alia, utcunque lau-
de digna, veræ pietati & hu-
mani generis salutem propa-
gandi indefesso studio saltem
secunda sunt: Hæc autem Ti-
bi ab ineunte ætate fuisse pro-
pria, ipsa fatebitur invidia.
Idcirco, hoc quaecumque
munusculum gratum tibi fore
confido, non quod, quæ in
illo præstiti, illud mereantur,
(quod minime mihi adrogare
ausim,) sed quod de Ecclesia
& Republica literaria bene
merendi studio inchoatum sit
& perfectum. Cui quantum
conferat Linguae Hebraeæ co-

DEDICATIO.

gnitio, lubentes fatebuntur
qui erudita illa Commentaria,
quibus Sacram Paginam in-
dies illustrare pergis, semel in-
spexerunt. Ad quorum utili-
tatem plenius ac melius per-
cipiendam, hæc, quæ nunc e-
dimus, nonnihil conferre pos-
se speramus; quæ si benigno
vultu accipere non dedigna-
tus fueris, calcar addetur in-
dustriæ meæ, ut acrius & dili-
gentius iis studiis invigilem,
quibus Dei Gloriam & Eccle-
siæ commodum promovere
possim.

Paternitati Vestræ

Obsequentissimus Filius

SIMON OCKLEIUS.

JU.

JUVENTUTI ACADEMICÆ

S.

Dolendum est omnino, Juvenes exoptatissimi, quod dum aliis literis tantopere invigiletis, in his, de quibus acturi sumus, patiamini vobis socordiam exprobrari: Orientalia inquam studia, sine quorum aliquali saltem peritia, nemo unquam in Theologia vere magnus evasit, imo nunquam evasurus est. Cum enim omnis Theologiæ cognitio in hoc cardine versetur, ut S. Scripturæ verum & genuinum sensum eruere possimus, fieri autem nequeat, ut alicujus Auctoris mentem exploratam habeamus, nisi aliquam ejus, qua scripsit, Linguae cognitionem adipiscamur; necessario sequitur, illi, qui Sacras Scripturas, quemadmodum debet, examinare & intelligere velit, opus esse, ut Hebræam Linguam, qua scriptæ sunt, habeat perspectam. Necesse erit alioquin, ut alienis oculis fidem habeat, quibus tuto credi non posse, omnis eruditorum consonat experientia, omnia in Versionibus admissa menda plane loquuntur. Cum tamen de hac re

P R Æ F A T I O.

in secundo capite fasius differuerim, nolo quæ illic scripsi, hic repetere. Nolite credere harum literarum Pomoeria adeo esse angusta, ut solis Theologis fructum afferant, aliis vero nihil prosint; cum certum sit, multa ex iis hauriri posse, quæ cuiusvis bonarum literarum studioso utilia essent & jucunda. Nam ut alias Linguas Orientales taceam (eas quoque non contemnendas, sed proprio fructu & utilitate gaudentes) sola Arabica eos The-
saurus in se continet, qui quemvis ad ejus studium invitare possint. Quota enim rerum Orientalium pars nobis innotuit? cum interim habeant Nobilissimos Historicos, ex quibus ea feliciter erui possint, quæ alias frustra quæremus. Nec solos Historicos habent, sed & alia quamplurima, quibus res literaria multum augeri possit. Quod plurimis exemplis comprobare potui, nisi Doctissimorum virorum de hac re scripta, istum laborem reddidissent supervacaneum. Putabunt forsitan nonnulli, me eodem nomine à scribendo abstinere potuisse: at injuria. Cum enim mecum reputarem, quam sinistram de his literis opinionem plurimi conceperint, quod earum ignari sint, ni-

PRÆFATIO

nihil omittendum duxi, quo vos ad eas excolendas incitarem. Quod nulla alia ratione melius fieri posse mihi persuasi, quam si planam ac facilem eas discendi methodum docerem. Me quoque miserebat illorum, qui magistro destituti hæc studia aggrediuntur, qui sepe frustra laborant, & quod studendi methodum, & qui libri legendi sint, & quo ordine ignorent, illud pluribus mensibus egre assequuntur, quod alias paucis diebus superari posset. Hoc itaque egi, ut quæ in legendo observaram & ex eruditorum virorum colloquio hauseram, vobiscum communicarem, quibus animi vestri ad hæc studia aggredienda erigi possint & labor imminui. Methodum itaque planam & facillimam docui, insigniores auctores indigitavi, quo denique ordine legendi sint, monstravi, ut nihil jam deesse videatur, nisi industria vestra.

Pudeat nos, gentem per universum Terrarum orbem literarum studio claram, tam paucos habere, qui his studiis sedulo operam navent. Vos autem, quibus Theologica studia curæ sunt, oro atque obtestor, ut has literas excolatis. Rem enim habetis cum Hereticis &

P R Æ F A T I O.

Schismaticis nostris, disputaci hominum genere & importuno, ad quorum pertinaciam frangendam & retundendam arrogantiam, nihil æque confert ac Linguarum accurata cognitio. Neque homini Christiano negligenda est illorum conversio, qui jam per multa secula in Mohammedanismi tenebris plus quam Cimmeriis errant, quam non esse desperandam, mecum agnoscet qui viri Amplissimi Pauli Ricautii Historiam Turcicam legerit, vel etiam Hinckelmanni in Alcoranum Præfationem, qui sua ex Ricautio desumpsit. Sentient forsitan nonnulli operam in his rebus frustra fore collocandam; tum quod experti sint quam arduum sit, homines quoscunque ab istis præjudiciis, quæ à teneris unguiculis, & ut ita dicam, una cum materno lacte imbiberunt, revocare; tum quod audiverint Mohammedanos disquisitionum Religiosarum, esse impatientissimos. Aliter senserunt viri omni exceptione majores: nam neque magnus Grotius argumenta, quæ in Libro De Veritate Religionis Christianæ continentur, Lingua & Rythmis Belgicis concepisset, ut eo facilius nautæ ad has

oras

P R Æ F A T I O.

*oras appellentes haberent quæ ad convin-
 cendos infideles essent idonea, nisi speras-
 set, exinde aliquem posse oriri fructum.
 Neque vir ille insignis Boylæus nostras,
 tam morum probitate & vitæ Sanctimo-
 nia, quam eruditione Clarus, eundem
 librum propriis sumptibus Arabice verti,
 & in plagas Orientales mitti curasset;
 Neque Clarissimus Pocockius, qui harum
 Gentium & Linguas & Mores bene ha-
 buit perspectos, operam in isto libro A-
 rabice vertendo inutiliter impendisset.
 Ut alios taceam, statuerat Whelocus no-
 stras Alcoranum Arabicum edere cum no-
 tis Arabicis & Græcis, in quibus Mu-
 hammedis Pseudoprophetæ mendacia &
 ineptias arguere & refutare destinarat;
 quinetiam Scamannus nostras, qui in
 istis regionibus diu degerat, N. T. Tur-
 cice vertit. Hinc patet, Viros tam pie-
 tate quam literis claros hoc consilium
 probasse. Neque nos detertere debet
 quod videamus Missionarios Romanen-
 ses in his Regionibus nonnunquam mi-
 nus humaniter exceptos; duo enim sunt
 quæ illorum in propagando apud exteros
 Evangelio successibus quam maxime ob-
 stant; primum, quod ubicunque incide-
 rint*

P R Æ F A T I O

rint in aliquos (utcumque Christianos) à se dissentientes, siue ad Ecclesiam Græcam pertinentes, siue ad illos, quos Protestantés vocant, adeo misere in illos sæviunt, tot machinis & fraudibus illos aggrediuntur, ut non solum religionis, quam profitentur, sinceritatem infidelibus suspectam reddant, verum etiam humanitatem suam. Secundum, quod dum viam ad æternam salutem docere præ se ferunt, tot nugas & offucias sacræ Evangelii veritati immiscent, ut non magis difficile sit Mahumetanis sui Pseudoprophetæ tueri ineptias, quam ipsis, suas. Quam ob rem meritas pœnas dedit Ahmedi Ebn Zin Alabedin, Nobili Persæ, Hieronymus Xaverius, qui propter ineptias & fabulas, quas Historiæ Christi & Speculo Veritatis intertexuit, adeo acriter exceptus est ab illo Persa, ut Philippus Guadagnolus (Ahmedis libro, à Collegio de Propaganda Fide respondendo designatus,) eum expedire nequiverit. Hæc non obstant, quo minus nos fælicem in convertendis infidelibus speremus successum, à quibus in alios sævire, & in rebus sacris nugari, alienum est.

Hæc

PRÆFATIO.

Hæc de his studiis & instituti nostri ratione breviter dicta sunt, quod si quis me doctior hunc libellum inspicere dignatus fuerit, illum oro, ut erroribus meis ignoscat, & secum reputet, me non sibi, sed Tyronibus hujusmodi subsidio destitutis scripsisse. Vos autem, Juvenes optimi, eas literas excolere pergite, quibus imbuti, Ecclesiæ olim & præsidio esse possitis & ornamento. Quod faxit Deus. Valete.

Hac de his fuit & ingreditur nostris
ratione fuit dicitur quod si quis
me dicitur hunc libellum impetere digna-
tur fuerit, illam oro, ut erroribus meis
ignoscant, & sciam repetat, me non huius
sed I yonibus impetendi subsidio deserv-
tis fuisse. Nos autem, I yonibus opti-
mus, eas litteras excolere pergit, quibus
monuit, facilius esse & gratius esse pos-
sint & ornamento. Quod facit Deus.

INDEX Capitulum.

- CAP. I. *QUA* linguâ usi sint primi homi-
nes, non satis constare. p. I.
- II. De utilitate & necessitate Linguae
Hebraeae discendae. 12
- III. Quâ methodo Linguae Hebraeae stu-
dium aggrediendum sit, & primò de
Textu Biblico. 31
- IV. De Antiquitate Punctorum Vocali-
um & Accentuum Hebraeorum. 44
- V. De Linguâ Chaldaicâ & Versionibus
in eâ scriptis. De Versionibus Vet. &
Novi Testamenti Syriacis. 57
- VI. De Textu & Versionibus Samari-
tanis. 68
- VII. De Rabbinis & quomodo tractari
debeant. 71
- VIII. De Talmude. 93
- IX. De Judaicis Antiquitatibus. 107
- X. De Linguae Arabicae studio & ejus
Usu. 115

Index Capitem.

- XI.** *Quomodo instituendum sit Linguae
Arabicae studium.* 130
- XII.** *De Auctoribus Arabicis haecenus
editis.* 138
- XIII.** *De reliquis Linguis Orientalibus,
Aethiopica nempe, Persica, Armena,
Coptica, Turcica.* 154

CAP. I. QUA lingua sit sua primi hominis.

II. De utilitate & necessitate Linguae
Hebraeae discendae. 12

III. Quae methodo Linguae Hebraeae
discendum aggregandum sit, & primo de
Textu Biblico. 31

IV. De Antiquitate & Auctoritate Vocabulorum
Hebraeorum. 44

V. De Linguae Chaldaicae & Syriacae
in ea scriptis. De Versionibus Vet. &
Novi Testamenti Syriacis. 57

VI. De Textu & Versionibus Samaritanis.
68

VII. De Rabbinis & quomodo tractant
debeant. 71

VIII. De Talmud. 93

IX. De Iudeis Antiquitatibus. 107

X. De Linguae Arabicae studio & eius
usu. 115

Quo. 120

INTRODUCTIO

A D

Linguas Orientales.

CAP. I.

Qua Lingua usi sint Primi Homines non satis constare.

CUM de Hebræa lingua nonnulla differere, & qua ratione ac methodo, utilitates, quæ ex ejus studio proveniunt, possint attingi, explicare decreverim; operæ pretium me facturum existimavi, si de ejus Origine & Antiquitate, pro captus modulo, nonnulla præmitterem; in quo Argumento, me summa cum voluptate versari posse non diffiteor, modo suppetrent auxilia ad hanc rem plene discutiendam & illustrandam idonea, sed

A

cum

cum iis prorsus destituamur, (certam enim derogavit vetustas fidem,) Argumentorum quæ utrinque proferuntur gustum lectori exhibebo, rem ipsam tanquam dubiam & adhuc inexploratam in medio relinquam.

De hac re apud Gentiles scriptores altum ubique silentium; neque, si aliquid scripssissent, admitti deberet, cum omnia illorum scripta Antiquitate Mosis cedant, & cum omnibus notum sit, quali fide res Judæorum, multis seculis recentiorum, retulerint *Trogus*, *Tacitus* aliique qui de hac re egerunt. Unicus igitur superest *Moses*, qui facem Nobis præferre potest; at ne ille quidem talem, quæ huic quæstioni tamdiu in tenebris delitescenti, satis lucis affundere possit; illius enim Linguae, qua usi sunt primi homines, nusquam meminit, aut, quæ fuerit, indigitavit; res Antediluvianorum strictim tangit; nam recensitis Patriarcharum nominibus, ad *Noachum* venit; Linguae mutationis mentionem non fecit, nisi post diluvium cum conderetur Turris *Babel*.

Hinc plerique pro concessio sumunt, nullam Linguae mutationem generi human-

Linguas Orientales.

B

mano accidisse ante *Confusionem Babyloniam*, ac proinde *Noachum*, eadem cum *Adamo* dialecto locutum fuisse, de quo tamen dubitari posse, mecum facile agnoscet cordatus Lector, cum secum reputaverit, inter annum *Creationis* & *Diluvii*, intercessisse annos circiter MDCLVI. Quo spatio, longe lateque sparsum fuisse genus humanum, nemini dubium est; certum est etiam, plures ædificatas fuisse civitates, plura climata habitata; unde etiam sequetur, pro locorum distantia, cœli diversa temperie, & cibi quo alebantur genere, diversos quoque mores fuisse superinductos, novas etiam res quotidie inventas, quæ omnia in Linguarum mutatione, magni esse momenti, omnes fatentur; semper enim in fluxu sunt res humanæ, & longo temporis tractu sponte mutantur, etiam cum nullæ acciderint ipsis mutationis causæ extrinsecus allatæ; sic fert rerum humanarum omnium natura, quæ, eandem olim quam nunc rationem obtinuisse credenda est: jam vero videmus, *Linguas Gallicam* & *Anglicanam*, miras brevi tempore subiisse mutationes, cum tamen

4 *Introductio ad*

neutra illarum gentium ab alia victa sit, quæ res linguæ mutationem inducere solet.

Neque verum est, quod aiunt nonnulli, has linguarum mutationes ex commercio cum aliis &c. solummodo esse ortas: nam licet non diffitendum sit, magnas inde in linguis oriri posse mutationes; esse tamen nonnullas, quæ huic causæ minime queant adscribi omnino agnoscendum est; quales sunt, quod antiqua, quæ adhuc retinemus vocabula, aliter, ac olim scribantur & pronuntientur; quod indies nonnullæ voces obsoletiores evadant, donec tandem prorsus ignorentur; quod novæ quotidie cudantur voces quæ nullam cum alia quavis Lingua affinitatem habent.

Hinc saltem hoc affecuti sumus, viz. non esse rem tam indubitata quam putarunt nonnulli, *Noachum*, eadem cum *Adamo* Dialecto usum fuisse; nam quæ nonnulli comminiscuntur de egregia Dei Providentia, in Lingua Sancta inter *Sethi* & *Semi* fidelium sc. nepotes propaganda, hominum otio abutentium mera sunt deliria; non secus ac illorum somnia qui volunt *Linguam Sanctam*, sc. *Hebraeam*,

Linguas Orientales.

5

bream, à *Beatis* in *Cælo* usurpatam fore: quæ omnia non minus ridicula sunt quam *Goropii Becani* sententia, qui statuit Linguam qua collocuti sunt *Deus* & *Adamus* fuisse *Teutonicam*.

Neque enim Deo curæ sunt istiusmodi nugæ; sed verentur isti Homines, ne minus honorifice de sacris literis sentire viderentur, nisi linguam qua scriptæ sunt hoc modo extollerent: omissis his, videamus utrum si concedatur, *Noachum*, eadem qua *Adamus* Dialecto usum fuisse, probari possit linguam *Hebræam* esse omnium antiquissimam.

Gen. XIV, 1. Scribit *Moses*, univ-
sum genus humanum eadem dialecto,
absque ulla pronuntiationis aut significa-
tionis discrimine, (hoc enim verba illius
textus שפה אחר *saphah ehhad*. & דברים
אחרים *devarim ahhadim* plane signifi-
cant) usum fuisse; at quæ, vel qualis
fuerit ista Dialectus, nullibi meminit; *R.*
Salomon Tarkhi ad hunc locum diserte
scribit לשון הקודש *Linguam Sanctam*, sive
Hebræam fuisse qua usi sunt omnes ab *A-*
damo usque ad confusionem *Babelis*; sed
nullam rationem profert; idem cum *Salomone* sentit *Aben Ezra*; quod ne gra-
tis

tis asserere videatur, ex significatione Propriorum nominum, viz. *Adam, Hava, Kain, Peleg*, adstruere conatur; sed horum Magistrorum nihil me moyet auctoritas, neque quempiam cordatum movere potest, qui modo illorum scripta paulo penitius inspexit, non enim quod validis rationibus inducti sint, hoc affirmant, sed ut auctoritatem linguæ suæ conciliare possint, si modo admittatur, eam a mundi exordio, ab ipso usurpatam fuisse Deo.

Quod argumentum itaque *Aben Ezra* attinet a propriis nominibus desumptum, nihil omnino probat; unde enim novit *Mosem* hæc ex alia lingua non transtulisse; & propria nomina, non prout revera sonabant retulisse, sed per voces Hebraicas, eandem significationem cum illis unde versæ sunt obtinentes, expressisse? Omnino verisimile est *Mosen*, cum Hebræa Dialecto suam Historiam scripsit, sui Lectoris rationem habuisse; quod nullatenus fecisset, nisi propria nomina vocibus significativis expressisset: nam cum Gen. III. 20. dicatur *Adamus nominasse Uxorem suam Havvam, quod esset Mater omnium viventium*;

Linguas Orientales.

7

um; hoc nihil est in Latino sermone, neque enim nominis ratio apparet; dixisset Historicus, si Latine † scrip-
sisset, & nominum rationem lectori suo patefactam voluisset, *Et vocavit Adamus uxorem suam, VIVAM, (vel simile quid) quod esset mater omnium VIVENTIUM.* Idem finge *Mosen* fecisse, nisi aliunde probari possit Linguae Hebraeae supra reliquas antiquitas.

Post confusionem Babylonicam variae ortae sunt Dialecti, ex ipsa nimirum pronuntiationis diversitate; nam cum dicitur Deus confudisse ipsorum sermonem, adeo ut à se invicem intelligi non possent, minime intelligendum esse censeo, quasi Deus nova vocabula unicuique illorum ad sensus exprimendos inspiraverit, (id enim esset valde absurdum, & cujus contrarium abunde probari videtur ex linguarum quæ ex ista confusione, ortae sunt cognatione) sed aliquo modo crispationem linguae mutaverit; forsan contrahendo ejus nervos vel aliter, adeo ut cum post istam confusionem, easdem voces quibus olim usi fuerant, pro-

† Vide D. Waltoni Prolegomen. in Biblia Polyglott.

ferre conarentur, non poterant tamen intelligi, præ pronuntiationis differentia: inde statim nata tanta Linguarum seges quæ brevi tempore per universum terrarum orbem disseminata est; adeo ut singulæ fere nationes Lingua sibi propria gauderent; inde statim ortæ linguæ *Syriaca* sive *Chaldaica*; *Arabica* & *Egyptiaca*, quemadmodum ex Sacra Scriptura luculenter patet; *Syriacam* enim quod attinet, ejus exemplum habemus *Gen. xxx. 47.* ubi nominat *Laban Syrus* Lapidum acervum יֵגֶר סֶהָדוּתָּהָ *Teghar sabadutha*, *Cumulum Testimonii*, quæ plane *Syriaca* sunt; Extat etiam exemplum Linguæ *Egyptiacæ*, *Gen. xli. 45.* ubi *Pharoh* nominavit *Josephum* צִפְנָה פַּעֲנִה : *Arabismi* autem exempla plurima extant in Libro *Job*, (quem *Arabum Theologum* vocat *Bibliander*) qui à nonnullis antiquior *Pentateucho* esse perhibetur, à pluribus ipsi † *Mosi* adscribitur, ab omnibus valde antiquus esse affirmatur. Quinetiam *Arabismi* auctor esse perhibetur יֵרֶח בֶּן יִקְרָן *Tareahb Ben Tokdhan Eberi* nepos quem* سُلْطَان

† Vide de hac re *Huet. Demonstr. Evangel.*

* Vid. *Pocock Orat. Carmin. Togræi prefix. item Chronolog.*

يعرب بن Tarabum Kahhtani filium
nuncupant Arabes; unde hujus Dialecti
antiquitas fatis apparet.

Cum itaque tot Dialecti statim à con-
fusione Babylonica pullularint, ægre dig-
nosci possit, utra harum sit mater, an ve-
ro omnes sint germanæ sorores, quarum
mater interiit, qui nodus adhuc restat
expediendus.

Si modo constaret Linguam Hebræam
Hebero fuisse vernaculam, (à quo eam
& *Hebræos* nomen accepisse statuerunt
nonnulli) non difficile probatu videtur
eam esse omnium antiquissimam; hoc
enim posito, sic argumentamur: inter
Noachum & *Eber*, tres solummodo in-
tercedunt, viz. *Salah*, *Arphaxad*, *Sem*,
quos quoque eadem Lingua usos fuisse
valde probabile videtur; neque enim cre-
dendum est, horum ullos, manum ædifi-
candæ turri admovisse; ideoque nec pœ-
nas tanta impietate dignas retulisse: id-
circo non credendum est *Eberi* Linguam
aliam fuisse ab illa qua locutus est *Noa-
chus*.

Rursus, minime putandum est, ædi-

ficationem Turris Babylonicæ à *Semi* nepotibus fuisse inchoatam; *Sem* enim nondum mortuus fuit, (uti nec *Noachus*) erat autem vir pientissimus, & Divino cultui deditissimus; qui omni procul dubio filios ita erudiebat ut istiusmodi facinus admittere nolent; quod si tale quid aggressi essent, certe eos fuisset cohibiturus: potius existimandum est, illud opus ab *Hami* nepotibus fuisse excogitatum, qui maledictus erat, & à Dei timore quam maxime alienus; atque ita, horum linguam confusam fuisse, illorum vero integram ad Hebræos pervenisse.

Hæc sunt illorum nonnulla, quæ pro Antiquitate Linguae Hebrææ adduci possint: quibus responderi potest, opinionem illorum qui arbitrantur populum & linguam *Hebræam* ab *Hebero* fuisse nuncupatos † ab omnibus fere eruditis dudum esse rejectam, qui asserunt, *Abrahamum* עבר' *Hebræum* vocatum fuisse à *Chananæis*, quasi *Transfluvialem*, quod מעבר הנהר *meeber hannabar*, de locis trans fluvium sitis, *Euphratem* sc. in

† Vid. Reverend. Walton. Prolegomenon III. D. Hyde Historiam de Religion. Vett. Pers. Ludovic. Capell. Chronol. Sacr.

terram Chananæorum venisset: Deinde dubitari possit, utrum Lingua *Hebraica* ipsi *Abrahamo* fuerit vernacula, an potius *Chaldaica*, venit enim ex *Ur Chaldeorum* (sic per prolepsin dictorum, vocabantur enim *Chasdim* à † *Chesed Nahoris* filio: est autem omnino improbabile, illius familiam alia lingua usam fuisse quam reliqui Chaldæi: credibilius est, *Abrahamum* linguam Hebræam à Chananæis, quibus vernacula fuit didicisse, (fuerunt autem ii, *Chami* posterii;) qui itaque asserunt, in *Semi* familia conservatam linguam sanctam, mire falluntur; Hebraice locutos fuisse *Chananæos*, probatur, cum aliis argumentis, tum ex nominibus propriis quæ urbibus imposuerunt קרית ספר קרית סנה *Kiryath sepher*, *Kyriath sonnab*, *Jehos. xv, 15. 49.* quæ pura puta sunt Hebraica; Hæc efficiunt quo minus facile probatu sit, Linguam Hebræam esse omnium antiquissimam.

Hæc pro gustu sufficiant, hanc vero quæstionem longa indagine ventilare, non est hujus loci.

† Vid. *Bochart. Phaleg.*

CAP. II.

*De utilitate & necessitate Linguae
Hebraeae discenda.*

VERUM enim verò utcunque se res habeat de quâ superiori capite egimus, perinde est quoad Hebraeae linguae discendae utilitatem & necessitatem: Sive enim Lingua Hebraea omnium antiquissima sit, sive non sit, eodem redit: sunt enim linguae rerum cortices, neque à viro sobrio & mentis compote discendae sunt propter antiquitatem, sed ad rerum utilium quæ in iis continentur cognitionem assequendam. Quod si lingua Serum mater omnium foret, non eo nomine huic linguae discendae operam navanda est, nisi constaret res in ea contentas operæ pretium fore.

Quod cum ita sit, abundè patet, quam necessarium sit linguae Hebraeae studium; hac enim Divina oracula primùm (quod scimus) scripta sunt, quæ certè summam diligentiam merentur; licet enim
omnia

omnia ad salutem necessaria Novo Fœdere comprehensa sint, nemo tamen, cui sana mens, negare potest, plurima ad religionis Christianæ veritatem adstruendam necessaria è Testamento Veteri esse petenda; quod cum ita se habeat, non exiguam opem Novo T. subministrat Vetus; omnino itaque dignum est, non solum quod perfunctorie & quasi ab aliud agentibus legatur, sed quod ab omnibus eruditis summâ industriâ teratur, ad intimos ejus sensus exsculpendos: maximè verò si consideremus, nobis non solum cum Romanensibus, Socinianis & aliis Hæreticis rem esse agendam, Verum etiam cum Judæis qui T. N. auctoritatem prorsus rejiciunt, & ex solo Veteri convinci possunt; quorum salus omnibus iis curæ esse debet, quibus Evangelium est concreditum.

Cum V. T. intelligentia Christianis admodum sit necessaria, prout ex dictis liquet; sequetur inde necessariam quoque esse ejus, quâ scriptum est, Linguae accuratam cognitionem: absque hac enim fieri nequit, ut ejus sensus investigare possimus: quicunque enim versioni soli innititur, non tam suis videt oculis quam alienis;

alienis ; & hinc fit ut multi varias sibi finxerint opiniones, propter quas mirè sibi gratulati sunt, quæ, sublati versionum mendis nullum in textu originali haberent fundamentum.

Addo ; quod si omnibus risui est qui Græci auctoris Latinam solummodò versionem, utcunque accuratam, legere vult ; eo nomine, quod hac ratione auctoris sensum & elegantiam assequi nequit : quale ludibrium Hebraicè doctis debemus, si cariosæ versioni unicè innixi, fontes ipsos neglexerimus ? Multa sunt in unaquaque Linguâ, quæ, si in aliam transfundantur, vim omnem & vigorem amittunt, prout quivis eruditus mecum facile agnoscet ; multæ observationes textum accuratè legenti sponte se offerunt, quorum nec vola nec vestigium in versione apparet ; tanti est, ipsas origines explorare ! Unicum hujus rei proferam exemplum ; hoc extat *Jehoshuæ*, Cap. II, 4. ubi hæc verba occurrunt. וְהָקַח הָאִשָּׁה אֹתוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְהַצְפִּינָה. quæ sonant, & accepit mulier (sc. Rahab) viros duos & abscondit eum. Hunc textum quoniam juxta nostrum idioma vertere nequibant interpretes, verterunt & abscondit

scindit eos. Rectè quidem, quod sensum attinet, non tamen quoad literalem interpretationem. Quis ergo est sensus ejus *Affixi* singularis, cum antecedens sit plurale? Clare id explicant Doctissimus *Aben Ezra* & *R. David Kimchi. Viz.* וְחָצְפוּ כָּל אֶחָד לְבָרוֹ i. e. *abscondit singulum eorum seorsim*, eo consilio nimirum, ut, si prehenderetur unus, evaderet alter; quæ conjectura non est omnino improbabilis & absona. Intelligunt Hebraicè docti quid velint.

Sed & innumera alia proferri possint, quæ textum legentibus in promptu est animadvertere, quorum cogitatio eorum animum nunquam subibit qui baculo ficulneo, versionis sc. innixi, in harum rerum ignorantia consenscunt.

Pudeat itaque nos, quod dum alias literas tanto ardore prosequimur, Hebræas situ & squalore obsitas jacere patiamur; Quod dum Græcorum & Latinorum librorum editiones accuratissimas quotidie excudi curemus, vix unus aut alter Sacris Literis manum admoveat. Fragmenta profanorum auctorum summo studio colliguntur, dum Hebraica legere vel etiam non legere sufficiat.

— *Pudet hæc opprobria nobis,
Et dici potuisse, & non potuisse refelli.*

Quasi Hebræis literis suæ deessent
Xæiles & elegantia, quasi omnes
libri cum Bibliis collati, non infimæ es-
sent vetustatis! at inquirunt sufficere Cri-
ticorum labores ad omne in his libris
necessarium assequendum; Utinam Deus
Bone! res ita se haberet: fateor, quod
fidem ad salutem necessariam attinet, &
bonos mores, satis esse perspicuum: num
eo nomine abjiciendus est Sacrarum Li-
terarum cultus? si istiusmodi ratiocina-
tio valeret, possemus ab omni veterum
lectione prorsus abstinere: nunquid er-
go non legendi sunt veteres Medici,
quod nostri recentiores accuratiorem cu-
randi methodum assecuti sint? num ita-
que nobilissimi Auctores, *Aristoteles*,
Plato, *Xenophon*, *Thucydides*, *Polybius*,
Tacitus aliique plurimi omnino abjicien-
di sunt, quod constet non ex eorum
placitis hodie administrari respublicas?
Num ideo quod Novæ bellandi artes
repertæ sunt, Antiquorum *Tactica* le-
gere lædebit? si ita se res haberet, pro-
fecto, relicto omni bonarum literarum
cultu, in pristinam & primævam barba-
riem

riem relabi in promptu esset; Quod si hæ quas attuli rationes neminem cordatum movent ad veterum lectionem rejiciendam, quanto minus sacrarum Literarum studio debet officere, quod omnia ad salutem necessaria in Novo Testamento contineantur, quod plurima loca à Criticis fuerint explicata? Quæ ratio suadet, nos in sacris Libris (ab omnibus piis & eruditis summo studio colendis) eam incuriam admittere debere, quam alii in profanis non sustinent? Veterum labores nihil obstant quo minus nos etiam aliquid aggrediamur, imo potius calcar addere debet industriæ nostræ, ut quod illi imperfectum reliquerunt, nos perficere tentemus, erimus alioquin indigni tantis Majoribus: easdem quas illis animi dotes, nobis quoque largitus est Deus, adsit modo industria & indefessum promovendi studium.

Neque verum est quod ajunt, superiorum ætatum Criticos omnem adnotandi & observandi ansam nobis præcidisse, prout cuivis in his literis mediocriter versato facile patebit; reliquerunt nobis, spicilegium dixerim? imo amplissimam messem. Etsi enim plura vo-

lumina Commentariorum in S. Paginam elucubrata sint, pauci tamen eorum Auctores accuratam satis linguarum cognitionem consecuti sunt; De *Patrum* adnotationibus non opus est ut aliquid moneam, pauci enim eorum, exceptis *Origene & Hieronymo*, Linguis Orientalibus erant imbuti; unde, miræ & stupendæ extant nonnullæ ipsorum interpretationes: Quod *recentiores* attinet, Hebraice & Chaldaice satis instructi fuerunt eorum nonnulli; sed propter Linguae Arabicæ ignorantiam, & forsan Æthiopicæ, multas difficultates intactas præterire coacti sunt, vel alias majores reddidere, quæ harum Linguarum ope facile potuissent expediri, quemadmodum ex scriptis *Samuelis Bocharti & D. Pocockii*, virorum in his literis *νοποφαι-ων*, cuivis inspicienti facile patebit.

Verum objiciunt nonnulli, *Se lubenter his literis operam fore collocaturos, nisi earum intelligentia pridem interiisset*; aiunt siquidem, Linguam Hebræam, ex quo primum abductus est *Judah à Nebuchadnezzare*, pridem obsolevisse; adeoque tanta temporis intercapedine esse mutatam, ut ne ipsi quidem *Judei Sacra*
Biblia

*Biblia intelligant quibus primum tradita sunt: hoc si verum esset, posset quidem viros etiam cordatos ab his studiis divertere, sed secus est. Inter hos qui hoc asseruerunt, primas obtinet Isaacus Vossius, LXXII. Interpretum propugnator strenuus, & quasi dixerim, primipilaris, cujus ne quempiam commoveat auctoritas, ut iniquiorem, quam par est, de sacris literis opinionem concipiat; ostendam breviter, illum virum alioquin eruditum, Linguam Hebræam non satis accurate calluisse, & proinde harum rerum judicem esse inidoneum: sed quoniam nollem alienas laudes depeculari, neque mihi gratum sit aliorum lapsis nimis insistere, unicum instantiam proferam, ex qua, hujus quod dico veritas satis patebit; ea extat p. 44. Dissertationis de LXXII. Interpretibus & eorum Tralatione. Ubi ad Exodi XIII, 18. mirum in modum Rabbini insultat, quod vocem *ד'מחמ* *Hhamushim* non secundum LXXII, interpretati sint; Promittit ibi quædam Rabbini in hunc locum deliria, sed quod eorum cordatiores de hac re sentiunt, tacet, quod omnino iniquum est; carpit quoque Hieronymum, virum in*

Hebræis literis versatissimum, quod *Aquila* versionem, cujus sensus & Rabinorum idem est, probaverit: contendit autem, vocem **חַמֻּשִּׁים** *Hhamushim* verti debere, *πέμπτη γενεά* juxta LXXII. Hic autem turpiter se dat vir Doct. pro ut æquum fuit, hominem ingenio suo nimis fidentem; ignoravit procul dubio, istam vocem **חַמֻּשִּׁים** nullibi in tota scriptura, in isto sensu, quem defendit, occurrere; nam *Jehoshuæ* cap. I. 14. eadem vox occurrit, ubi notat *Masorah* כליש' i. e. *Quater occurrit hæc vox in sacra Scriptura, in eadem significatione*; unde manifestum est *Masorethas* (qui, pace *D. Vossii* dixerim, vocum Hebræarum significationes, longe melius quam ipse, habuere perspectas) hanc vocem in loco *Exodi* supra citato, eodem sensu accepisse quo in *Jehoshuæ* accipienda est; at in hoc loco *Jehoshuæ* verti requirit *πέμπτη γενεά*, neque in aliis, ubi occurrit, locis, viz. *Jehoshuæ* IV. 12. & *Jud.* VII. 11. Quæ itaque ratio suadet, cum vox quater solummodo vicibus in tota scriptura legatur, in quarum tribus nequit verti *πέμπτη γενεά*, necessario, in reliquo loco ita esse vertendam?

Quod

Quod si concederemus, Israelitas quinta à Jacobo generatione, ex terra Ægypti ascendisse, nihilominus tamen evinci nequit, eam esse vocis *Hhamushim* significationem, quin potius contrarium, ex reliquorum locorum collatione; nam ascenderunt filii Israelis חַמֻּשִּׁים *Hhamushim* ex Ægypto, & transiverunt Jordanum חַמֻּשִּׁים *Hhamushim*, ex quibus locis satis apparet, istam vocem non respicere γενεάν, *generationem* qua exhibant, sed *ordinem* potius *militarem*; nam si cum exiverunt *Hhamushim* ex Ægypto, verti debeat πέμπτη γενεά, quomodo verti debuerit, ubi transierunt Jordanum *Hhamushim*? non πέμπτη γενεά, ii enim qui ex Ægypto veniebant in deserto perierunt; ergo, si *Quinta generatio* ex Ægypto egressa est, sexta Chananæam introiit, qui tamen non minus dicuntur transiisse Jordanum *Hhamushim*, quam qui ex Ægypto venerunt. Jam vero notat *Masorah* hanc vocem quater occurrere, in eadem semper significatione, quæ nequit esse πέμπτη γενεά, quemadmodum etiam constat ex duobus aliis locis ubi eadem vox occurrat; unde patet *D. Vossii* auctoritatem

non eam esse, quæ quempiam movere debeat, in iis rebus quæ sacras Literas respiciunt, quippe qui eas non ipse satis excoluerat; & tamen hic est, qui omnes pro asinis, ne dicam truncis & stipitibus haberi voluit, qui non secum sentiebant. Sed de his satis.

Sed neque verum est quod asserunt, Linguæ Hebrææ intelligentiam Judæis intercidisse; nam tametsi fatendum est, ex quo in *Captivitatem Babyloniam* abductus est *Judah*, primævum illum Linguæ Hebrææ nitorem sensim defloruisse, & ad interitum vergere cœpisse, non tamen defuere qui sacram Linguam summo studio excolebant, apud eruditos enim (Sacerdotes sc. & scribas) omnibus aliis rebus semper fuit præhabita: neque hic objici possit, quod tempore *Josia* repertus est liber *Legis*, II. Reg. XXII. unde colligi volunt nonnulli, quanta fuerit Judæorum socordia, quod non servarint plura exemplaria; neque quod cum *Ezra* & *Nehemiah* ad restaurandas Hierosolymas redierint, populus *legis* adeo fuit oblitus, ut necesse fuerit Sacerdotibus & Legis peritis singula commata Chaldaice exponere. (*Nehem.* VIII, 8.) nam quod
 poste-

posteriores instantiam attinet, pro nostra assertione plurimum facit; hinc enim constat, utcunque vulgus Linguae Hebraeae fuisset oblitus, non tamen defuisse eruditos, qui ejus genuinum sensum explicare poterant, quemadmodum ex *Ezra* & *Nehemia* satis est manifestum; unde patet, in gente Judaea semper extitisse homines, qui licet Lingua Hebraea apud vulgus defecerat, illi operam dabant. Quod autem priorem instantiam attinet, viz. *exemplar Legis repertum fuisse diebus Josiae*; Respondeo, Primo, non exinde constare, omnia Legis exemplaria tunc temporis interiisse, sed solummodo illud exemplar, utpote in Templo repertum, caeteris fuisse habitum correctius, ad cuius normam reliqua exigi deberent; praeterea, cum dixit *Hilkias* Pontifex summus, se reperisse Legis exemplar, minime credo, illum ignorasse ubi fuit, etiam regnante *Menasseh*; sed praemetu impii & idololatri Regis, proferre non ausum fuisse. Secundo, finge rem ita se habere, viz. quod omnia Legis exemplaria tunc fuerint abolita & perdit, illo unice excepto quod *Hilkias* in Templo reperisse perhibetur, (quod tamen nullo mo-

do concedendum est, nam tametsi in diebus Menasseh grassata est Idololatria, extitisse tamen homines pios & Dei cultui deditos, cum Sacerdotes & Levitas, tum alios qui operam legi dabant, dubitari nequit) non tamen exinde deduci possit Argumentum, ad eorum Judæorum, qui post *Ezrae* tempora vixerunt, negligentiam probandam: nescio enim quo casu acciderit, ut Judæi, postquam inter eos desierant esse Prophetæ, majori zelo Dei cultum & Legis studium profecuti sint, quam cum frequentiores nuntios a Deo accipiebant; hoc satis patet ex S. Scriptura, nam à Mosis tempore usque ad captivitatem Babylonicam, nihil apud ipsos idololatria frequentius: non obstante, quod sæpius à Prophetis de hac re fuerint moniti, nec quod Dei vindictam eo nomine frequenter fuerint experti; at post captivos reduces, cum se paulatim subduxerat Numinis afflatus; utcunque aliis urgerentur criminibus, ab idololatria prorsus abstinere, imo gravissima supplicia prius sustinere mallent, quam quibusvis Ethnicorum pollutionibus inquinari se paterentur, quod ex diris illis crepantibus, quos regnante *Antiocho Epipha-*

piphane perpeffi sunt abunde liquet; Legem vero tanto studio profecuti sunt, ut ne *minimus quidem apex* mutaretur (si modo fieri potuit) curarent.

His addo, omnibus esse notum, post *captivitatem Babylonicam*, *Linguam Hebraeam* desisse vernaculam esse, hoc tamen non obstabat quo minus inter Judæos conservari posset ejus cognitio usque ad *Ptolemæi Philadelphi* tempora, quibus *Biblia Græce* versa esse affirmant *Eusebius* & *Josephus*: Jam inter *Templi Destructionem* & *Ptolemæum Philadelphum* intercedunt Anni circiter tercenti; quod si tanto temporis tractu non interciderit, hinc abunde probatur Judæorum in hoc studio diligentia; quam posterioribus seculis minorem fuisse, nullo modo probari potest.

Quinetiam Salvator noster *J. Christus*, qui acerrime in *Pharisæos* & *Legisperitos* invectus est, *Legis corruptionem* aut negligentiam illis unquam *exprobravit* (sed contrarium potius ex ipsius verbis colligi potest, qui illos sæpe reprehendit, quod *omissis majoribus*, *Legis minutias sectarentur*) quod omni procul dubio facturum fuisset, si istiusmodi crimen illis

ullo modo aut jure potuisset intentari; quod cum nunquam fecerit, videtur nec facere potuisse; non enim illis fuisset parsurus (utcunque in alios clemens & misericors fuerit) qui quavis oblata occasione, illorum vitia vellicare solitus est; unde, non incongrue colligi possit, summam ab istius temporis Legis peritis adhibitam fuisse diligentiam, ne quid damni pateretur Textus Hebraicus, quod nullo modo fieri potuisset, absque ejus Linguæ cognitione accurata.

Quod si prout ex dictis patet, Hebrææ Linguæ cognitio apud *Sacerdotes* & *Rabbinos* ad Salvatoris nostri tempus duraverit, non difficile admodum erit probare, ad hunc usque diem duravisse; statim enim post Christum crucifixum (si non à diebus Ezræ, quod volunt nonnulli) orti sunt *Masorethæ*, quorum labor revera est quod Rabbini dicunt סֵפֶס לַתּוֹרָה *sepes Legis*, hac enim, quantum fieri potuit, caverunt nequid in sacro Textu immutari possit, observarunt quoties unaquæque vox in eadem significatione occurreret, &c. quod impossibile ipsis fuisset, nisi accuratissimam sacræ Linguæ cognitionem essent consecu-

secuti : addo hodiernos Judæos illam probe callere, & easdem vocum significationes apud se habere, quas à patribus olim receperunt, licet non diffitear, in multis illos hallucinari, & multa sacrum Textum illustrantia ex *Arabismo* esse petenda, quæ locis obscurioribus lucem affunderent, quod plerosque Rabbinos nostros latet.

Huic itaque objectioni amoliendæ, viz. *Quod Linguae Hebrææ cognitio pridem interiit*, manum pro viribus admovimus, nec immerito; quicumque enim hanc semel admiserit, sufflaminantur omnes illius in his literis conatus; restat ut *necessitatem Linguae Hebrææ* discendæ ulterius urgeamus, nimirum ex vitiis quibus scateant hodiernæ versiones.

De LXXII. non opus est ut aliquid moneam, quanta enim sit inter hos, & Hebræum Textum discrepantia, jam pridem omnibus eruditis innotuit; multi de hac re scripti sunt libri, multa orta sunt jurgia, quibus nolo me immiscere; nam cum omnia quibus utimur Biblia, juxta *Hebræum* textum, non vero Græcum sint expressa, ut elucescat Linguae Hebrææ discendæ necessitas, sufficit ut
osten-

ostendam, versiones ex Hebræo factas, non adeo esse accuratas, ut ulteriori cura non indigeant.

Neque quæ in *Latina vulgata* occurrunt mendæ, observare operæ pretium est; quippe, eas esse innumeras omnibus constat; mendarum solummodo, quæ in optimæ notæ versionibus apparent, gustum exhibere statui, ut videat Lector, etiam nostræ ætati, aliquid in Lingua Hebræa superesse præstandum; sunt autem optimæ versiones,

1. *Ariæ Montani versio interlinearis.*
2. *Sebastiani Castalionis versio.*
3. *Junii & Tremellii.* Quibus addam
4. *Anglicanam nostram,*

omnibus his æqualem saltem, si non superiorem; quæ summa cura & diligentia, non ab uno & altero, sed à pluribus eruditis elaborata est; adeo ut affirmare aulam, eam omnium, quæ extant, Bibliorum versionum optimam esse & præstantissimam: non tamen diffitendum est, tam in ea, quam in reliquis, multos errores esse admissos; quorum unum aut alterum tantum proferam, ne Lectorem diutius morer; maxime cum tot animadverterunt viri eruditi: Quin-
etiam

etiam nuper prodiit *Auctor*, † qui quæ ex *Criticis* corraferat, *Anglicana sermone* vulgavit; ex quibus, *Lectori* facile constabit, non solum nobis necessariam esse *Novam Bibliorum Versionem*, quod ille contendit; verum etiam *Linguae Hebrae* accuratam cognitionem.

Gen. II, 8. וַיֵּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֵּן עֵדֶן מִקֶּדֶם
 plerique interpretes exponūt *mikkedem*, per, *Orientem versus*. Quod si ita esset, necesse est, *Mos*em respectum habuisse ad locum ubi ipse fuit cum hæc scripserit, cujus loci respectu, dixerit hortum *Edenis* situm esse in *Oriente*, quod nullus credo: debet verti, *A principio*, ut sensus sit, *Plantaverat autem Deus Paradisum voluptatis à principio*: sic recte animadvertit *Meibomius*; *Quinetiam* vidit id *Paraphrastes Chaldaeus*.

Gen. XXV, 18. וַיָּמָת עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפַל
 interpretes Anglici sic, *He died in the presence of all his Bretheren*. Male, ni fallor. Vox enim נָפַל *Naphal* vix hoc significat; (non enim dicitur נָפַל cecidit, quando aliquis moritur, nisi in Bello occisus sit, tum enim sæpe usurpatur) nam

† *An Essay for a new Translation of the Bible.*

locuta est S. Scriptura de regionibus ab *Ismaelis* filiis inhabitatis, unde subintel-
ligendum videtur גורלו *goralo*, vel simi-
le quid, ut sensus sit, *cecidit sors ejus,*
vel portio &c. Huic succenturiantur ver-
siones *Syriaca & Arabica*, quarum illa
vocem נפול *naphal* reddit, { Habitavit,
hæc vero باقام حضره جميع اخوته
& *stetit* (sive habitavit) *coram omnibus*
fratribus suis: Eodem plane sensu versio
Mauritanica ab *Erpenio* edita, quæ sic
hunc locū vertit, باقام حضره جميع اخوته
سكن i. e. *in conspectu omnium fra-*
trum suorum habitavit; Sic etiam *Tar-*
gum Onkelos & LXXII.

Jesaia VI, 12. ורבה העזובה בקרב הארץ
Anglica versio, *And there be a great for-*
saking in the Land, Et fiat magna dere-
lictio in terra; *Verte*, & multiplicentur
viduæ in Terra, *and the Widows be mul-*
tiplied in the Land; nimirum hoc mi-
natur Deus, se longe viros remoturum,
& multas fore viduas; est autem עזובה
Particip. Pabul. Fæminin. Hanc inter-
pretationem confirmat versus *Exod.*
XXIII, 29. à *Masorethis* ad hunc locum
citatus ורבה עליך חית השדה & *multipli-*
centur

centur in te Ferae. Exempla ex aliis versionibus proferre supersedeo, cum, quod brevis esse laborem, tum quod frequentiores in iis occurrant lapsus, quos lector facile animadvertet.

C A P. III.

*Qua methodo Linguae Hebrae
studium aggrediendum sit; &
primo de Textu Biblico.*

CUM jam evicerim necessarium esse Linguae Hebrae studium, praesertim Theologis: methodus qua harum rerum studiosus in his literis uti debeat, restat explicanda, nescio enim unde evenerit, multos ab his studiis, difficultate quae iis inesse arbitrantur deterreri; cum non sit res tam ardua quam à multis, uti nec tam facilis, quam ab aliis habeatur: nos omnia methodo facili & plana, quaecunque ad haec studia promovenda quicquam

quam conferre visa sunt, hoc capite & sequentibus trademus.

Quicumque igitur his studiis incumbere statuit, *Schickardi* vel *Bythneri* Grammaticam sibi comparare debet; *Bythneri* eo nomine hujus Linguae studiosis commendanda est, quod ei adjuncta sit *Praxis*, in totum *Psalmorum* librum, utilissima; probe novi, quam difficile sit cujuscunque linguae studium aggredi, cum desint quae ad ejus Praxin quasi manu ducant; etsi enim aliquis, omnia Grammatices praecepta memoriter teneret, multa tamen quae *Idioma* spectant, restant investiganda, quae absque *Praxeos* ope, ægre superabuntur.

Addo, Regulas quae in *Bythneri* Grammatica continentur, admodum breves esse & ad rem appositas; fateor eum multa omisisse quae ad hanc linguam ulterius explicandam essent admodum utilia; sed hæc, postquam paululum profecit diligens lector, per se facile deprehendet.

Hanc itaque Praxin, post literarum lectionem, & distinctionem in *Gutturales*, *Labiales* &c. & *Verborum perfectorum* conjugationes perceptas, in manus sumas,

sumas, & ubicunque ad *Regulas* in Grammatica contentas referatur, easdem consulas; hinc fiet, ut priusquam *Praxin* absolveris, totam fere Grammaticam memoriter tenere possis.

His adjicias velim *Buxtorfii Thesaurum*, qui totam rem Grammaticam quasi exhaustit; de *Verbis* & *Nominibus* quoties aliquid difficile occurrit, eum consulas, maxime in *Syntaxi*, ubi multa observatu digna occurrunt, licet nonnullis in hac re *prolixior*, quam par est, videatur.

Absoluta Bythneri Praxi, ejusdem lectio repetenda est, ut *Voces* & *Regulae* altius memoriae inhæreant; deinde tota comparanda sunt *Biblia*, quorum optimæ editiones sunt quæ sequuntur,

1. *Plantiniana*,
2. *Menasseh Ben Israel*,
3. *Fanssonii*, quæ cum Novo Test. Græc. compingitur,
4. *Arie Montani*, cum versione interlineari.
5. *Josephi Athiæ*.
6. *Roberti Stephani*, 3. vol. in 4°, Characterē nitidissimo; cum notis *Kimchii* in Minores Prophetas.

Harum optima est *Josephi Athiæ* edi-

tio posterior, ea viz. quæ rerum summas *margini* habet Latine adscriptas: *Janssonii* quoque editio satis est accurata, sed typis minutioribus est impressa: *Menasseh Ben Israel* editio nitidis typis excusa est, sed quod eam nondum legerim, ideo de ea iudicium ferre nequeo; fat scio, eandem cum *Athiana* & *Plantiniana* existimationem apud eruditos non esse consecutam. *Arie Montani* editio est satis correctæ, sed nolo eam Junioribus commendare, propter interlinearem versionem, quæ subinde fœcundiæ solet ancillari. *Roberti Stephani* editio pulchris quidem characteribus est impressa, præsertim *Pentateuchus* & nonnulli *Priores Prophetæ*, sed omnium, quas adhuc recensuimus, est in accuratissima, & pluribus mendis scatet, quæ libri pulcherrimi nitorem turpiter fœdaverunt.

Pentateuchi optima editio, est editio *Rozæ*, in qua (prout nuntiabat mihi quidam Rabbini qui totam relegerat) nulla menda occurrit, neque in *Consonis*, neque in *Punctis Vocalibus*, neque in *Accentibus*.

Quod si quis in his studiis ulterius pro-

progredi velit, ei auctor sum, ut non solum Biblia Hebraica, verum etiam eorundem versiones Orientales sibi emat. Optima editio (ut taceam *Biblia Complutensia*, Regis Hispaniae, Galliae, de quibus vide Reverendiss. *Waltoni* Prolegomena) est *Polyglottorum Anglicanorum*. Quin ab initio apud se habeat *Biblia Rabbinica*, editionis sc. *Bombergiana* impressae Anno M. DLXVIII. vel *Buxtorfiana Basileensis*, in quibus, praeter Biblia Hebraica & Chaldaica, habentur etiam *Commentaria Rabbinorum* maxime celebrium, quales sunt, *R. Schlomo Tarkhi*, *R. Aben Ezra*, *R. Saadiah Gaon*, *R. Levi Ben Gershom*, *R. David Kimchi*, *Baal Hatturim*. Quae, nisi quod in his Bibliis extent, agere comparari possunt.

Bombergiana horum Bibliorum editio optima est; sed raro comparet, & magno vaenet: *Buxtorfiana* vili vaenet, & ubique fere comparet; unde hoc discriminis acciderit nescio, nisi quod *Bombergiana* cedere habita sit; sed utcumque haec res se habeat, non tantum inest discriminis inter has editiones quantum vulgo censetur.

Post bene lectam & intellectam *Bythneri* Praxin, Bibliorum lectionem tuto aggredi possis, nec est quod felicem in his progressum tardare possit, modo adfit industria & proficiendi studium.

Incipias itaque à primo Geneseos Capite, neglectis * *Anomaliis* specialioribus (non enim omnia simul aggredienda sunt) & pergas, donec Pentateuchi finem attigeris; his diligenter lectis, *נביאים ראשונים* *Prophetarum Priorum*, *Josue* sc. *Judicum*, *Samuelis*, & *Regum* libri nihil in se difficile continebunt, quod non facile superare possis; his adjungas *Chronicorum* libros, deinde reliqua adeas *Hagiographa*, viz. *Ruth*, *Nehem.* *Esther*, *Ecclesiast.* His lectis *Prophetas* ultimo loco legas; quia propter brevem & concisum stylum, & obscurum loquendi modum, multa continent, quæ lectorem paulisper exercitatum requirunt. Omnium autem ultimi legendi sunt *Proverbia* & *Job*, sunt enim omnium difficillimi, propter frequentes parabolas & similitudines in iis libris con-

* De quibus vide *Sixtini Amama Grammaticam* Martini. Buxtorfianam.

tentas: *Job* autem difficultates continet non prima aut secunda lectione superandas; ideo quod plurimis sca-teat *Arabismis* & inusitatis vocibus, quarum genuinam explicationem nemo quod sciam adhuc attigit, nec forte quispiam unquam affecuturus est.

Hac methodo caute & studiose lectis Bibliis (exceptis iis eorum partibus, quæ Dialecto *Chaldaica* scriptæ sunt) jam sine cortice natate tentes velim; aggrediaris nimirum lectionem Hebraicam punctis vocalibus destitutam; quæ res adeo mira nonnullis esse videtur, ut vix aliquem extare censeant, qui eam præstare poterit.

Observandum est obiter, Judæos Nomen *τῆς ἱεραρχίας τοῦ יהוה* nunquam pronunciare, sed per *Elohim* vel *Adonai* semper efferre (quod omnibus notum est) quod etiam à nostris fieri melius est, non ob religionem aliquam, sed quod cum Judæorum conversioni studeamus, illos in rebus leviculis irritare & à nobis alieniores reddere, nec pii hominis est, nec prudentis: illi enim si quem audiverint nomen *יהוה* efferre conantem, (veram enim ejus pronunciationem ne-

mo hodie novit) non minus indigne ferunt, quam pius aliquis Christianus, cum audiverit aliquem blasphemias & diras eructantem.

Præcipua hujus Linguae difficultas in Punctis *vocalibus* & *accentibus* consistit; quapropter Linguae Orientales non adeo faciles nec perfectæ sunt ac Occidentales, quæ semper appositas habent vocales; nam ubi sententia difficilior occurrit, ægre potest ejus sensus investigari; maxime vero, si forte immista sint nomina Propria vel hominum vel locorum; non enim literis majusculis ad hæc distinguenda nostro more utuntur; & præterea, ipsa nomina Propria, non minus quam Appellativa, significationes sibi habent adjunctas; sententias commatibus & colis nunquam distinguunt: nullæ his admirationis notæ, interrogationis nullæ; unde maxima oritur in legendo confusio, quæ lectori etiam in his rebus versatissimo negotium aliquando facessere possit.

Sed quod Tyronibus in hac re (lectione sc. absque punctis vocalibus) molestiam creare solet, hoc est, quod dum cum Punctis legunt, ad vocum formam
non

non satis attendant; sufficit iis hanc vel illam vocem Latine posse reddere, licet ejus formandæ rationem prorsus ignorant; caveas itaque tibi, ut huic rei operam adhibeas; ut agnoscas ex qua Conjugatione unumquodque nomen formatum sit: sive ex *Hiphil*, vel *Piel*, vel *Hitbpael* &c. regulas præterea memoriæ fideliter mandes, quæ in *Bythneri Lyræ* Cap. XIII. & XV. traduntur.

His bene absolutis lectionem sine punctis tuto aggredi possis, nec est quod in ea sælicem desperes successum; excribas itaque caput aliquod Biblicum absque punctis vocalibus; illud apud te serves hebdomadæ spatio, tantisper dum deferbuerit vocalium, quæ inter excribendum memoriæ forsitan inhærebant, reminiscencia; deinde idem caput in manus resumas, & quid proprio Marte possis tentes; apponendo sc. Vocales non consulto ullo libro qui eas habet appositas: deinde cum correcto Bibliorum exemplari opus tuum conferas: errores corrige; & totum caput ex Bibliis cum punctis transcribe, ne forte errorum tuorum memoria menti inhæreat; nec tedeterreat, si prima vel altera vice opus
C 4 tuum

tuum mendis scateat, pedentim enim ac lente in his studiis procedendum est; quod si hunc laborem sæpius repetiveris, brevi tempore, ultra quam cogitare possis, proficies.

His rite peractis, & Linguæ Hebrææ genio probe perspecto; Bibliorum reliquam partem, eam viz. quæ in *Chaldaica Dialecto* scripta est, legere possis: *Chaldaico* autem idiomate scripta sunt hæc, *Jer. X. 11.*

Dan. II. à v. 4. ad finem.

III, IV, V, VI, VII. integra.

Ezr. IV. à v. 8. ad finem.

V. integrum.

VI. ad v. 19.

VII. à v. 12. ad 27.

Bythneri Chaldaica Institutio nimis brevis est, adhibenda est *J. Buxtorfii Grammatica Syriaca & Chaldaica*, qui non solum quæ ad locorum S. S. Chaldaicorum intelligentiam sufficiunt, complexus est, verum etiam quæ ad legendas *Paraphrases & Talmudem*. Utilis quoque est *Crinesii Grammatica Chaldaica*, omnibus vero in hac re palmā præripuit *Lud. de Dieu*, qui *discrimen* illud, quod inter *Dialectos Syriacam & Chaldaicam* intercedit, accuratissime

tissime complexus est. Legas itaque hanc Bibliorum partem (Chaldaicam sc.) quam diligentissime poteris, eandem methodum observando quam in Hebraicis supra monui; exscribendo sc. caput aliquod & puncta vocalia adponendo; singularum vocum formas accurate distinguere discas, quo melius, ubi ad *Paraphrastas Chaldaicos* legendos perveneris, styli discrepantiam animadvertere possis: multum enim interest: nam quæ in Bibliis Chaldaice occurrunt, scripta sunt florente adhuc Babyloniorum imperio, cum ista lingua summam elegantiam & nitorem esset consecuta; Chaldaæ autem Paraphrases scriptæ sunt à Judæis jam è captivitate reducibus, qui Linguam paulatim corruperant; unde omnino necessarium est, ut hoc probe attendat Lector, quo melius de utriusque stylo iudicium ferre possit.

Abolutum jam fuisset hoc caput, in quo de iis quæ Textus Biblici studium attinent, tractare decreveram, nisi restaret aliquid de *Accentibus* dicendum, quorum rationem multi ignorant. Probe novi, tam puncta *vocalia* quam *Accentus*, à plerisque tanquam posteriorum

rum Rabbinorum commentum rejici; sed æquum est, ut id nobis probent.

Integrum sit ipsis sua sententia gaudere; eandem quoque nobis largiantur veniam; Interim quoniam Hebræi codicis *Accentibus* ornati & instructi nobis traditi sunt, æquum est, ut de iis pauca dicamus.

A nonnullis habentur *Musices antiquæ* notæ, quibus elevatio vel depressio vocis indicatur; ego potius sentio ad distinguendum sensum fuisse adscriptos, & vicem *Commatis, Coli, Periodi* &c. supplere; quod aperte indicat eorum *consecutio*, quemadmodum cuilibet legenti apparebit.

Ut itaque horum rationem assequaris; legas *Casparis Ledeburii* שרשור המקרא *Catenam Scripturæ*, in qua traditur varia accentuationis *consecutio*, adductis plurimis exemplis, quibus regularum, quas proponit, veritatem confirmare nititur. Quod si istum librum comparare nequeas, utaris *Robertsoni Manipulo*, in quo inter alia habes succinctam Accentuationis doctrinam quam ille ex *Ledeburio* & *D. Wasmuth* transcripsit. Huic, postquam in Rabbinicis satis profec-

feceris, adjicias tractatum שער הגניזה
i. e. *Portam Accentuum*, quæ claudit
Masoram magnam finalem in Bibliis *Ve-*
netis & Buxtorfianis : R. David Calo-
nymum, qui R. Abrahamæ de Balnes Gram-
maticæ tractatum de Accentibus addi-
dit; *Eliam Levitam* aliosque Gramma-
ticos Rabbinicos.

Quod Lexicon attinet, scripsit *Pa-*
gninus Thesaurum Linguae Hebraeæ, *Mer-*
cerus quoque aliique huic rei operam
navarunt, sed juniorum usui accommo-
datissimum est *Johannis Buxtorfi Le-*
xicon, qui in eo scribendo, *Kimchii* li-
brum שרשים *Shorashim* compilavit,
quemadmodum etiam ejusdem מכלול
Michlol opus Grammaticum cum *The-*
saurum suum *Grammaticum* scripsit. Hu-
jus Lexici optima editio est quæ impres-
sa est *Londini* Anno MDCXLVI, cum
quod nitidius & correctius cæteris sit
excusa, tum etiam quod ei annexa sint
ראשי תיבות *Capitula Dictionum, Abbre-*
viaturæ sc. *Rabbinicæ*, quæ in ipforum
scriptis adeo frequenter occurrunt, ut
absque hujusmodi subsidio, parum in
lectione Rabbinica quispiam profecerit.

CAP. IV.

De Antiquitate Punctorum vocalium & Accentuum Hebraeorum.

QUONIAM inter eruditos magna de Antiquitate *Punctorum & Accentuum* orta est controversia; ne quid prætermisisse videamur, quod jure à nobis expectari poterat; nonnulla etiam de hac re prælibare visum est.

Eruditi hic in duo dispescuntur agmina; quorum prius *Puncta Vocalia & Accentus* ipsi Textui esse coævus, imo ab ipso *Mose* fuisse traditos acriter contendit: alterum, Rabbinorum posteriorum esse commentum; à *Masorethis* vero *Tiberiensibus*, annis post Natum Christum circiter sexcentis excogitatum fuisse constanter affirmat. De utraque opinione pauca dicemus.

Prior opinio, viz. *Puncta vocalia & Ac-*

Accentus ipsi Textui esse coævos, apud Judæos semper obtinuit. At cum Judæos dico, non omnes intelligo, sed Rabbanitas solummodo; quid enim de hac re sentiant Karraitæ prorsus ignoro: Quod ut melius capias, scias velim † duo extare Judæorum genera, Rabbanitas sc. & Karraitas, Priores non solum Legem, Prophetas & Hagio-grapha; verum etiam omnes Seniorum traditiones, Talmud, Puncta vocalia & Accentus, Cabbalam &c. tanquam ab ipso Deo Mosi è monte Sinai tradita, ambabus ulnis amplectuntur: Karraitæ vero, traditiones Judaicas, quæ in Talmude continentur, adeoque omnes illorum Glossas & interpretationes rejiciunt. Scripturas solas recipiunt, quas etiam prout ipsis visum fuerit, interpretantur. Hi, quod in nostris plagis raro appareant, (sunt autem in Russia & Tartaria, circa montem etiam Atlantem, referente Leone Africano) nec multa penes nos extent ipsorum scripta, ideo quid de hac re sentiant, nobis minus est compertum. Quod si constaret Karrai-

† Buxtorf. Synagog. Judaic. Morini Exercitat.

tas quoque *Punctis Vocalibus & Accentibus* usos esse, hinc abunde constaret illorum Antiquitas; eo nomine quod hoc hominum genus se Rabbiorum commentis illius iri minime patiantur.

Reliqui Judæi puncta Vocalia & Accentus non minus quam ipsum *Legis Textum* à *Mose* traditos fuisse contendunt, quæ opinio in illorum Scholis & Synagogis diu invaluit, donec primum *R. Aben Ezra*, postea vero *Elias Levita* Germanus litem movere cæperunt. Quorum ille annis abhinc circiter DL. hic vero CC. floruit. Utrique in istiusmodi rebus satis eruditi, utrique in hac re hæresiarchæ.

Hi contendebant, Accentus & Puncta, Judæis, dum adhuc florerent Hierosolymæ, omnino esse ignota; eo nimirum nomine, quod Judæi in legendo Hebræo Textu adeo essent versati, ut istiusmodi subsidiis minime indigerent, postea vero cum deletæ essent Hierosolymæ, ac Lingua Hebræa indies interire cæperat, hæc Puncta & Accentus à recentioribus Rabbiniis demum fuisse excogitados, ne Sacra Lingua funditus & radicatus intercideret.

Hæc

Hæc est sententia *R. Aben Ezra* & *R. Eliæ* quibus licet ob hanc occasionem litem æternam intentarint Judæi; non tamen defuere inter Christianos, qui hanc duorum Rabbisorum amplexi sunt sententiam; inter quos primas obtinent *Ludovicus Capellus*, & *Johannes Marinus*, quorum hic in Grammatica Samaritana aliisque scriptis contra punctorum vocalium & Accentuum antiquitatem non minus ingeniose quam docte differt; illius vero *Arcanum Punctuationis Revelatum* plerosque adeo cepit, ut pauci restent qui in ejus sententiam pedibus non eant.

Sed utcunque plerosque fautores sibi comparaverit nova hæc opinio, non defunt tamen viri eruditi, qui ejus contrarium affirmare audeant: quorum primus qui huic rei manum admovit, est eruditissimus *Buxtorfius P.* qui in sua *Tiberiade* sive *Commentario Masorethico*, omnibus vel saltem præcipuis Argumentis solide respondit, quibus sententiam suam adstruere conati sunt *R. Aben Ezra* & *Eliæ Levita*.

Hunc subsecutus est *Johannes Buxtorfius F.* qui *Capellum* acerrime excepit propter

propter *Arcanum Punctationis Revelatum*. Inter hos tota lis pendet, horum itaque libros compares, quibus lectis ipse pro te judicare possis.

Argumenta quæ utrinque proferuntur, discutere, non est instituti nostri; non enim hujusmodi res accurate ventilare nobis proposuimus, sed tantum lectori in his studiis hospiti facem quodammodo præferre & quasi manu ducere: unum itaque vel alterum Argumentum breviter proponemus, deinde ulterius pergemus.

I. Qui puncta Vocalia & accentus Textui esse cœvos negant, hinc opinionem suam adstruere conantur, viz. *quod Codex Samaritanus iis destitutus sit*. Cui responderi possit, in antiquis Hebraicis codicibus non reperiri puncta, imo in nullis eorum, qui à Judæis in Synagoga leguntur, hinc tamen non colligi possit, nulla apud Judæos extare puncta. Quod si non valeat posterius, ergo nec prius.

II. In Hebræo Textu frequenter occurrere *Matres* quas vocant *Lectionis*, sc. ׀ ם (quibus addunt * nonnulli ך & ם) quæ quoniam non sunt de *Radice Verbi*,

* Vide *Johan. Morin. Grammat. Samarit. cap. xiv.*

nec voci formandæ ullo modo inserviunt, ideo apponuntur ut lectorem punctis omnino infuetum ad veram pronuntiationem dirigant. Sic ^N inservit exprimendo *Kametz*, ^ʾ *Schurek* & *Cholem*, ^ʾ *Chirek* &c. cui Argumento sic respondeo. 1. Licet hæc literæ ^ʾ ^N nonnunquam redundare videantur, vel saltem ad lectionem veram in libris punctis destitutis indicandam esse appositæ; non tamen inde sequi, has vocalium vicem subire ac proinde Hebræum Textum punctis Vocalibus antiquitus fuisse destitutum: neque enim huic usui sufficere possunt, mira enim orietur in legendo difficultas. Quod si ^N valorem *A* vel *E* semper obtineret, si ^ʾ *I* semper exprimeret, si ^ʾ *O* & *U*, multo probabilior foret hæc argumentatio, sed cum longe aliter se res habeat, quemadmodum omnes norunt qui has literas salutarunt, nihil ex hoc argumento tuto concludi posse manifestum est.

^ʾ *Yod* enim nonnunquam cum *Schva* vel *Pathach* scribitur, vel etiam alio quopiam vocali, eodem modo se habent reliquæ *literæ Quiescentes* unde minime illis solis inniti debeat aut possit aliquis, ut veram lectionem assequatur, maxime

D

vero

vero cum nonnunquam *quiescant*, alias *moveantur*, nunc *Vocalium* vicem sustineant, nunc *Consonantium*.

II. Si vocalium vice fungerentur quas vocant *Matres Lectionis*, Cur non omnibus vocibus adscriptae sunt, cum constet nullam vocem absque vocalibus pronuntiari posse? At innumera in Bibliis occurrunt quæ illis prorsus destituuntur, non sola *Nomina* intelligo, (illorum enim multa esse quæ *Matres lectionis* non recipiunt, omnes norunt) verum etiam alias voces quæ cum *Matribus lectionis* nonnunquam scribi solent, prout constat ex *Maforetharum* adnotationibus, qui voces *Defective* (i. e. absque *Matribus lectionis*) scriptas diligenter observarunt. Omnino impossibile est, ut veram harum vocum lectionem aliquis unquam adsequatur, nisi prius cum punctis legere assuetus sit: postquam vero in hac Palæstra bene se exercuerit, non diffiteor illi non minus in promptu fore libros iis destitutos legere, quam illos qui ea habent adposita.

Hoc solummodo assero, impossibile esse illi qui primum legere didicerit, punctis carere: Quomodo enim absque

Linguae Orientales. 51

vocalibus legere possit? Hæc res humanarum virium limites longe excedit, quis enim adeo felicem consecutus est memoriam, ut ejusdem vocis, diversas significationes & pronuntiationes (quarum nullum extat vestigium, ideo quod ista vox eodem modo semper scribatur) simul capere possit? res exemplo fiet manifestior. Hæ tres literæ א ב ר absque punctis scriptæ varie pronuntiari possunt, adeo ut varia significant: vel enim legere possis א Dixit, vel ב Dia, vel ג Dicens, vel ד Dicam. Eodem modo ר רר quæ diversas obtinet significationes pro varia Punctationis ratione.

Ex. gr. א locutus est ב

א loquens ב

א verbum ב

א pestis ב

א loquere ב

א dictum ב

א locutus est ב

א perdidit ב

Si cui hæc vox occurrat sine punctis, quid sit obsecro de Matribus lectionis, aut quale lectori subsidium ferent de hujus vocis pronuntiatione anxio & anticipiti? respondebit fortasse nonnullus,

id ex sensu & Orationis contextu clarum fore. Possit quidem ita fieri, modo claro & distincto stylo utatur Auctor, quod si concise & obscure scribat adeo ut ejus sensus investigari nequeat, de vocum singularum pronuntiatione & significatione misere se torquebit Lector.

Hæc ut melius capiat adhuc inexercitatus lector, unicum exemplum in Lingua vernacula subjiciam. Finge itaque libros nostros absque vocalibus scribi. Qua ratione ac methodo Præceptor uti debet, qui discipulum suum, horum librorum lectionem docere aggreditur? Verbi causa, si occurrant hæ literæ *Bll*, quid hinc exsculpet Tyro? cum certum sit eam vocem ita scriptam diversas vocales posse accipere, quæ omnes in nostra Lingua significationem obtinent: monendus est istam vocem cum *Pilam* designet, scribi debere per vocalem *a* & pronuntiari *Ball*: cum *Campanam*, per *e*, & pronuntiari debere *Bell*; cum *Avis rostrum*, per *i*, & pronuntiari *Bill*. Cum *Taurum*, per *u* scribi debere, & pronuntiari *Bull*.

*Sine punctis
vocalibus.*

*Cum punctis
vocalibus.*

Bll Pila

Ball

Bll Campana

Bell

Bll Avis rostrum

Bill

Bll Taurus

Bull

Annon hujusmodi difficultates Tyronis cujuspiam menti tenebras offusuræ sunt, maxime vero cum non in una aut altera voce sed in singulis fere similes, & sæpe majores experturus sit? Idem finge de Lingua Hebraica, (eadem enim est ratio) cujus lectionem si quis absque punctis unquam doceri posse contenderit, me quidem habet adhuc contrasentientem.

III. Aiunt, *In MSS. Hebræis vetustioribus non extare puncta, ideo recentiorum Rabbiorum esse commentum.* Verum quis hujusmodi argumentationem ferre potest, *Desunt in libris antiquis, Ergo, cum hi libri scriberentur, non extabant.* Horum MSS. auctoritas nihil contra antiquitatem punctorum probat, cum vix ullum supersit Bibliorum Hebræorum exemplar quod ante annos abhinc octingentos scriptum sit; at pun-

Et longe ante hoc tempus apud Judæos extitisse omnibus in confesso est, unde miror *Isaacum Vossium* inter ea quæ ad punctorum antiquitatem conyellendam attulit, hæc scripsisse; *Hoc tantum addam, vidisse me plures quam bis mille codices Hebraicos manu exaratos, nullum tamen unquam vidisse exemplar apicibus istis notatum quod non sex seculis esset recentius.* Quid hinc colligi possit à viro Doctiss. ad sententiam suam adstruendam non satis video; nihil enim probat hoc Argumentum, quod nimis probet. Non enim possumus hoc modo argumentari, *Nullus liber qui sexcentorum annorum ætatem superat, punctis est insignitus, Ergo, Puncta à Masorethibus Tiberiensibus qui tredecim abhinc seculis floruerunt, inventa sunt:* sic enim nulla erit inter Antecedentem & Consequentem connexio. Sic itaque debet institui argumentatio, *Nullus liber qui sexcentorum annorum ætatem superat punctis est insignitus, Ergo puncta non ante sexcentos abhinc annos inventa sunt.* Quod plane falsum est, & quod nemo unquam adfirmavit. Qui enim antiquitatem punctis maxime omnium derogant,

gant, agnoscunt, ea † decem abhinc seculis à Masorethis textui fuisse appositā.

Sed me reprimo, non enim hanc rem tractare statui. Hoc itaque caput claudet sententia Casparis Ledeburii & Johannis Gravi, quorum ille in præfatione *ספר הקדמה* Catena scripturae hæc habet. “Controversiam de antiquitate
“Punctorum non evolvi, quia excedit instituti mei limites, nec paucarum paginarum est, confirmor autem indies in ea
“sententia, quæ Origo eorum ad ipsos sacrorum voluminum scriptores refertur;
“illique nova plura atque valida futura subministrare queo. Argumenta contraria Cl. LUDOVICI CAPELLI
“Antagonistarum facile principis, non
“tanti sunt roboris quanto pinguntur. Gravius vero, in Præfatione Binis Abulfedæ Tabulis Geographicis à se editis præmissa sic scribit. “At quod nostris ridiculum videtur, Arabibus, Persis, Turcis, quin & Hebræis & Syris
“plane necessarium est, qui non sicuti
“Græci & Latini vocales eadem linea

† Vide Morin. Exercitat. Bibl. is enim statuit Masorethas Talmudistis esse recentiores.

cum consonis connectunt, sed extra li-
 neam vel supra vel infra locant, aut
 omnino festinandi studio abjiciunt; in-
 de maxima in legendis eorum libris dif-
 ficultas, major in intelligendis labor,
 & insuperabilis præcipue in hominum
 locorumque nominibus errandi necessi-
 tas, quod quam absonum sit primi &
 prudentissimi legislatoris sapientiæ, vi-
 derint illi qui Mosem legem scripsisse si-
 ne vocalibus enixe contendunt. Hæc il-
 le vir Doctissimus, quibus in præsentia
 assentior; nolo tamen aliquid temere af-
 firmare, quod si posthac sententiam
 meam mutare mihi visum fuerit, nollem
 ut quispiam ea quæ hic scripsi mihi ex-
 probret.

non, quodnam facile principis, non
 tantum sed robore phantasia pinguntur.
 Gratiam vero, in Pætatione Pimis A-
 dæphæ Tædæ Geographiæ à se edi-
 tis præmissis de scribit. "Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non

"Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non
 tantum sed robore phantasia pinguntur.
 Gratiam vero, in Pætatione Pimis A-
 Dæphæ Tædæ Geographiæ à se edi-
 tis præmissis de scribit. "Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non

"Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non
 tantum sed robore phantasia pinguntur.
 Gratiam vero, in Pætatione Pimis A-
 Dæphæ Tædæ Geographiæ à se edi-
 tis præmissis de scribit. "Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non

"Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non
 tantum sed robore phantasia pinguntur.
 Gratiam vero, in Pætatione Pimis A-
 Dæphæ Tædæ Geographiæ à se edi-
 tis præmissis de scribit. "Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non

"Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non
 tantum sed robore phantasia pinguntur.
 Gratiam vero, in Pætatione Pimis A-
 Dæphæ Tædæ Geographiæ à se edi-
 tis præmissis de scribit. "Et quod no-
 nis, quodnam facile principis, non

CAP. V.

*De Lingua Chaldaica & Ver-
sionibus in ea scriptis: De Ver-
sionibus Vet. & Novi Te-
stamenti Syriacis.*

EO unde digressus sum revertor, ut Tyronem meum erudiam, qua ratione ea horum studiorum pars, quæ restat exantlanda, feliciter possit absolvi. Non enim pro *Rabbino* aliquis habendus est qui *Biblica Hebraica* legit: restant multa alia legenda, antequam aliquem in his studiis gradum consequi possis.

Quæ ut facilius attingas, lectis iis quæ supra monuimus, tempus monet ut ad legendas *Paraphrases Chaldaicas* sive *Targumim* te accingas; quæ parum difficultatis in se continebunt, cum istius Dialecti gustum ex *Daniele & Ezra* semel perceperis.

Tres autem extant in Legem Paraphrases; *Onkeli*, *Jonathanis*, & ea quæ specialiter vocatur 'ירושלמי' *Yerushalmi* siue *Hierosolymitana*, utpote à Judæis Hierosolymitanis vel saltem in Palæstina degentibus scripta. De singulis pauca dicemus.

Inter has Paraphrases optima & maximo judicio elaborata est quæ nomen *Onkeli* præ se fert; ejus enim stylus terrior est & elegantior, & qui ad *Danilem* & *Ezram* propius accedit: nec tot Judaicis referta est fabulis, quot in *Jonathanis* in legem atque etiam in Prophetarum & Hagiographorum Paraphrastibus reperiuntur: Hebræo Textui pressius insistit, & magis ad verbum reddit, resectis longis istis & ridendis expositionum ambagibus, quibus scatent reliquæ Paraphrases (licet ipse quoque *Onkelos* nonnunquam nugetur) hanc itaque primam legas, deinde ad reliquas pergas.

Quod ætatem hujus paraphraseos attinet, non facile est eam definire; hæc enim omnia à Judæorum fide pendent, quos nemo ignorat, pessimos esse omnium quotquot unquam scripserunt

Chro-

Chronologos. Quidam asserunt, *Onkelon*, tempore *Hillelis* senioris, annis ante Christum circiter XL. floruisse; verum nonnulla sunt quæ assensum meum cohibent; ex quibus est, quod *Hieronymus* harum rerum investigator indefessus, (qui etiam *Rabbinorum* opera in Linguis Hebræa & Chaldæa discendis usus est,) minime ignoraturus fuisset, si talis suo tempore extitisset *Paraphrasis*; at ejus nunquam in suis scriptis meminit, quod procul dubio toties oblata occasione facturum fuisset (quemadmodum etiam *Epiphanius* & *Origenes*) si modo istiusmodi *Paraphrasin* extare compellisset. Hunc scrupulum eximere conatur *D. Waltonus* in *Prolegomen.* XII. quæ tamen ibi adduxit mihi minus satisfaciunt; ipsum ad id adducit *Onkelos* vero *Postes* *Jonathan*, is nempe qui vertit *Prior* *Prophetas* (nam iste *Jonathan* qui legem vertit recentissimus est nugator) *Onkelos* censetur coævus, at videtur ejus stylus esse corruptior. *Targum Hierosolymitanum* peculiarem sibi habet *Dialectum*, quæ multum à *Babylonica* differt. Cujus hæc res in causa est, quod cum Judæis concedere-

tur

tur ex captivitate Babylonica in patriam redeundi copia, multi eorum reverti renuebant; facultates enim quas in Babylonia acquisiverant, gratiores habebant, quam iis relictis in Judæam reverti; nihilominus Scholas erigebant & Academias, in quibus *Legis & Traditionum* studio operam navabant: hi interim qui Hierosolymas reversi sunt, licet Linguam Chaldaicam domum secum abduxerint, paulatim tamen non nihil variationis irrepfit, & deflectere cepit illorum sermo ab illo nitore & elegantia qua locuti sunt Judæi apud Chaldaeos adhuc degentes: hinc orta est duplex Dialectus, prima *Babylonica*, ea nimirum qua usi sunt Chaldaei, & Judæi apud illos habitantes, in qua *Daniel & Ezra*, postea vero *Onkelos & Jonathan* (licet non pari elegantia) scripserunt; altera *Hierosolymitana* viz. ea qua usi sunt Judæi in patriam reduces: hac scriptum est *Talmud Hierosolymitanum*, de quo suo loco infra agemus. Legas itaque *Targum Hierosolymitanum* quam cautissime, ut percipias & mente capias differentiam quæ inter has duas Dialectos intercedit, sic facilius posthac evadet Talmudis Hiero-

Hierosolymitani lectio, qui liber est admodum intellectu difficilis.

Hagiographorum Praraphrases attribuantur cuidam *Iosepho*, quem *Cæcum* appellant, sunt autem incerti Auctoris, vel forsan plurium; quicunque eas scripsit, *Onkelo* antiquitate & iudicio cedit.

Ante omnia compares *Buxtorfii Lexicon Chaldaicum Talmudicum & Rabbinicum*, Opus XXX. annorum, quod ad hæc studia abunde sufficiet.

Harum Paraphrasium optima editio est, quæ extat in Bibliis nostris Polyglottis; plurimi sunt hæ paraphrases sive *Targumim* apud Judæos, ita tamen ut cum antiquas de *Messia* Prophetias eodem modo quo Christiani, interpretentur (quod earum antiquitatem asserere nonnullis videtur) earum auctoritatem rejicere audeant. Hoc ego expertus sum, nam cum in Epistola ad eruditum Judæum, objicerem, hæc verba Gen. XLIX, 10. עד כי יבא שילח *Donec venerit Schilo*, ab *Onkelo* verba esse עד איתי משיחא דהיה היא מלכותא וליה: שחמערן עממיה: i.e. *Donec venerit Messias, cujus est regnum, & illi auscultabunt gentes.* Respondit וכן פירשם ישנים גם כן ררשים

חדשים המספיקים לנו נר פירושים וקנים
: ממנו אף שלא יספיק לאחרים וולתני : i. e.

Habemus interpretationes antiquas, tum etiam novas, quæ nobis citra antiquiores satisfaciunt, licet aliis præterquam nobis minus satisfaciant.

Lectis Paraphrasibus, adeas *Novi Testamenti Versionem Syram*, hæc enim Lingua eadem fere est cum Chaldaica; differt autem in literarum figura & nonnullis vocum & particularum affectionibus, quas in *Ludovici de Dieu Grammatica* supra memorata habes traditas; habent etiam Syri multas voces sibi peculiare, quæ in Scriptoribus Chaldaicis nunquam reperiuntur; has docebunt Lexica & frequens lectio.

Grammaticam Syriacam primus scripsit *Georgius Amira* Maronita è monte Libano, sed eam nunquam adhuc mihi videre contigit. Scripsit etiam Grammaticam luculentissimam in eorum gratiam qui V. T. versionem Syriacæ incumbunt, vir longe Doctissimus D. *Beveregius*, nunc Reverendus admodum Episcopus Aſaphensis. His adjecere possis *Erpenii Grammaticam Syriacam*, item *Myricæ*, *Dilkeri Rudimenta Linguae Syriacæ*, qui-

quibus subjunxit *Eclogas sacras*, *Celharri excerpta Vet. & Novi Testamenti Syriaci cum Latina interpretatione nova & annotatt.* Ejusdem *Glossarium Syro-Latin.* *Portam Syriae* &c.

Ediderunt etiam *Linguae Syriacae Rudimenta Abrahamus Echellensis & Isaacus Sciadrensis Maronitae* e monte Libano, verum omnia in *Lingua Syriaca*, di enim in suorum gratiam scripserunt, quibus ista lingua est vernacula, ideo à nostris non adeundi sunt hi libri nisi cum in legendis Syriacis bene profecerint.

Lexicon Syriacum extat *Crinesii*, item *Trostitii* & *Buxtorffii*. *F.* sed nullum horum *V. T.* *Versioni Syrae* legendae sufficit. Multo locupletius est *Ferrarii Jesuitae Lexicon Romae* impressum quod ille Maronitarum quorundam Romae degentium ope absolvit. Huic adjicias *Castelli Lexicon Heptaglotton*, qui mutata in Lexico Ferrariano desiderata supplevit.

Primus qui *Novum Testamentum Syrum* curavit imprimendum, is fuit *Cl. Widmanstadius* post quem multa alia exemplaria juxta ejus editionem excusa sunt; Unum prodit ex officina *Christophori*

phori Plantini at Typis Hebraicis, alium edidit *Trostius*, alii quoque editiones ornare, quibus tamen omnibus defuit *Apocalypsis* & Epistolæ quatuor, viz. *Petri* secunda, *Johannis* secunda & tertia, & epistola *Judæ*. *Apocalypsin* è tenebris eruit *L. de Dieu*. Epistolas vero *Clariff. Pocockius*, adeo ut in Regis *Galliæ* Bibliis prodierit tota Versio *Syriaca* *Novi Testamenti*, quæ postea in nostris *Polyglottis* recusa est. Ex quibus minutioni formam editionem imprimi curavit *Guthbierus* duobus voluminibus in octavo, cui subjunxit *Lexicon* breve in *Novum Testamentum Syriacum*.

V. T. versionem *Syriacam* in Europa primus vulgavit *Gabriel Sionita* Doctissimus *Maronita*, qui etiam illi vocales & puncta *Diacritica* primus adscripsit, libri enim *MSS.* iis erant prorsus destituti. Hæc versio primum in Bibliis *Regis Galliæ* exhibita est, postea in nostris *Polyglottis*. Nulla extant certa vestigia quibus harum versionum antiquitas possit investigari. Ideo unusquisque prout sibi visum fuerit libere pronuntiat: quidam *N. T. Versionem Syriacam* si non ipsis *Apostolis* saltem illorum coævis adjudi-

judicant, quod evinci credunt ex styli puritate. Aliter sensit *Isaacus Vossius*, atque, manifestum hoc esse novitatis indicium, quod in ea reperiantur infimæ Latinitatis vocabula, qualiter *Matth. XXVII, 65.* ~~—~~ *Κεστυνορε*, *questionarii*; nec putat *hodiernum* quod vulgo legitur *exemplar* quinque aut sex seculis esse antiquius. Eodem modo *Ver.* quoque Testamenti versionem tractat, quam recentem esse probare nititur (*dissertationis suæ p. 89.*) ex Græcis quæ in ea reperiuntur vocibus, quales sunt *ῥένος*, *ῥεῖζωμα* &c. quod nihil omnino probat, nam post victas ab Alexandro Orientales plagas, Græcam linguam late disseminatam fuisse & cum victarum gentium linguis (quod semper accidit) permistam, omnes norunt: quinimo eo processit, ut non solis rebus exprimendis Græca vocabula apposita fuerint, verum etiam sub *Antiocho Epiphane*, viri etiam Græcis nominibus appellari affectarint: *Joseph. Antiquitat. lib. 12.* *Ὁ μὲν ἐν Ἰησοῦς Ἰάσωνα ἑαυτὸν μετωνόμασε, ὁ δὲ Ὀνίας ἐκλήθη Μενέλαος.* *Jesus itaque (vel Joshua) cognominavit seipsum Iasonem, Onias vero vocabatur Menelaus.*

Quis dubitare possit ex tanta cum Græcis victoribus consuetudine, Græcas voces Linguae Syræ sicut etiam aliarum gentium linguis fuisse immixtas? Sed non opus est ut his diutius immorer, cum etiam in libris Hebraicis Vet. Testamenti extent nonnulla Græcæ Linguae vestigia, quæ tamen contra illorum ὑμειώματα & antiquitatem minime probant. 2. Chron. II. 16. occurrit vox רפסודות *Rapsodoth*, quæ procul dubio Græca est. Audi Grotium in hunc locum, ubi ait רפסודות *Rapsodoth*. “*Ex Græco* “*ῥαψῳδία, quod contexturam carminum* “*significat, translatum ad ratium contex-* “*turam. Non Esdræ tantum sed & Da-* “*nielis temporibus Græca quedam voca-* “*bula in Hebræum Chaldæumque sermo-* “*nem commercio penetraverant. Unde* patet ex hoc argumento nihil contra versionum antiquitatem concludi posse. *Kestumore* autem est ipsa vox, per quam Syrus interpres vertit Κεσῳδιαν; tametsi videatur aliquo modo referre *Questionarius*, oportebat tamen Virum Doct. probasse vocem *Questionarius* eandem significationem unquam obtinuisse cum voce Κεσῳδιαν; quod cum non fecerit, ni-

hil

hil sequitur unde *Novi Test. Vers. Syriacæ* antiquitas labefactari possit.

Mirum est, quod jactitarunt *Syri* de *Vet. Testamenti Versionis Syriacæ* antiquitate, aiunt siquidem Salomonis tempore factam fuisse in usum *Hirami, Tyri* Regis, quæ puræ putæ sunt ineptiæ, nec refutatione indigent, sed hæc ab ipsis dicuntur, ut auctoritatem versioni quibus ipsi utuntur conciliare possint. Sed æquum est ut nobis probent, *Hiranium* Phœnicum regem eadem lingua usum fuisse, qua scripti sunt libri quos *Syriacos* vocamus; ego quidem nullus credo talem unquam extitisse versionem, nulla enim suadent, dissuadent multa, neque enim ulla versione opus fuit *Hiramo*, si Divina oracula legere studuisset, erat enim *Lingua Phœnicum*, si non eadem cum *Chananæa* sive *Hebræa*, saltem proxima. Credenda est illa versio, quæ in nostris Bibliis extat à *Christianis Orientalibus* fuisse scripta, at à quibus, vel quo tempore, non est facile judicatu.

CAP. VI.

*De Textu & Versionibus
Samaritanis.*

SAMARITANI sunt illarum gentium colluvies, quas abductis in Captivitatem decem tribubus, ex *Hamath, Avah, Sepharvaim & Cutha*, in terram Israelis transtulit *Salmanasser*, II Reg. 17. Legem solam recipiunt, (neglectis Prophetis & Hagiographis) quam, non iisdem Characteribus quibus utuntur Judæi, scriptam habent, sed antiquis illis, quibus ante captivitatem usos fuisse Judæos volunt eruditi. Characteres enim quibus hodie imprimuntur libri Hebraici, Assyrii sunt, quos in captivitate didicere Judæi, & semper utuntur, Antiquiores illos Samaritanis relinquentes.

Hos inter & Judæos est internecinum odium, adeo ut dicant Judæi, *Cuthæo bene precanti noli respondere, Amen. Profelytos*

felytos illorum non recipiunt Judæi, uti nec *Karraitarum* vel *Sadducæorum*.

Vocantur *Cuthæi*, ex regione *Cutha*, unde primum venerunt. *Cutha* autem idem est cum *Cush*, quæ vox in plurimis versionibus vertitur, *Æthiopia*, sed perperam, *Cush* enim nunquam denotat *Æthiopiam* in tota Scriptura, quod inter errores Versionum merito reponi potest.

Textus Hebræo-Samaritanus punctorum vocalium & accentuum ornatu omnino destituitur, alias nihil differt ab Hebræo Textu, sunt enim eadem voces, exceptis exemplariorum discrepantiis nonnullis, quas collegit *Johannes Morinus*, quæ etiam in Bibliis nostris Polyglottis exhibentur.

Præter Textum hunc Hebræum, habent Versiones in Linguis Vernaculis, Samaritana, sc. & Arabica, (at omnia Characteribus Samaritanis;) Quemadmodum Judæi, suas paraphrases; Samaritana Dialectus, Hebrææ Linguae & Chaldææ valde affinis est, quædam habet sibi propria, quæ nec in Hebræa nec Chaldæa occurrunt, nonnulla *Arabica* interspersa. Miratur *Morinus*, unde fie-

ret, quod Dialectus Samaritana propius ad Hebraicam accedat quam Chaldaea vel Hierosolymitana, cujus rei hanc rationem reddit *Waltonus*, *Prolegom.* XI, 20. Viz. *Judaeorum moram longam in captivitate, ipsorum linguam magis mutasse ab Hebraica in Chaldaicam quam reliquorum qui abducti non erant, quod est omnino verisimile.*

Textum Hebræo-Samaritanum, versionem etiam Samaritanam primus edidit *Johannes Morinus* in Bibliis Parisiensibus, scripsit etiam *Grammaticam Samaritanam*, in qua formas vocum peculiare complexus est, cum vocum indice, quem auxit *D. Castellus*. Idem *Morinus* edidit *Exercitationes in Pentateuchum Samaritan.* Contra hunc scripsit *Simeon de Muis* *Ling. Hebr. Professor Parisiensis*, & *Johan. Henric. Hottinger.* *Exercitat. Antimorinian.* quos libros adeat, quicunque de hac re plura scire desiderat.

C A P. VII.

De Rabbinis & quomodo tractari debeant.

EXPLICATO jam quibus mediis Linguæ *Chaldaicæ* peritia attingi possit, restant de *Rabbinis* nonnulla adjicienda, quorum multiplex est apud eruditos usus: quibus ea quæ de *Lingua Chaldaica* dicere statueram præmisi, eo nomine, quod frequentes in *Rabbino- rum* scriptis occurrant *Chaldaismi*, frequentes præterea citationes ex *Talmude Masora & Targumim*, quæ lectori *Linguæ Chaldaicæ* imperito, multam exhibitura sunt molestiam.

Quod si omnia quæ supra monuimus rite peregeris, *Rabbino- rum* lectio sponte sequetur, utuntur enim plerumque vocibus *Biblicis* nisi urgente necessitate nova novis rebus affingere vocabula coacti sint.

Observandum est autem in legendis Rabbinis, frequentes occurrere abbreviationes; ad quas intelligendas, semper ad manum sint *Buxtorfii Abbreviat. Rabbinicæ*. Duæ vel plures literæ simul junguntur ut videantur esse unica vox, cum singulæ illarum singulas voces repræsentent, e.g. הקדוש ברוך הוא i. e. *Sanctus Benedictus ille*, i. e. *Deus*.

ר"י i. e. ר"ח שלמה רבי Meibomius ait multas in Vet. Testamento extare vocum Abbreviaturas, quales in *Rabbino- rum* scriptis occurrunt; libet ex illo specimen exhibere: de voce *Selah*, quæ sæpe in *Psalms* occurrit, & quæ omnibus interpretibus crucem fixit, hæc habet; "Sciendum est סלה non esse vocem significativam ut multi arbitrati sunt, sed "ut *Hebræi* vocant ראשי תיבות vocum "capita seu initia; hoc est notas quas vulgo abbreviaturas vocant, ideoque cum "virgulis duabus suprapositis scribendum "סלה singula enim literæ vocem signific- "cant, ut sit למעלה השר סב Redi sursum "Cantor: Canendo non perge deorsum, sed "converte cantum ab imo sursum, bis ul- ti-

"mam

“mam canendo ad signum usque continua.
 “Cantus igitur repetitio his notis præcipi-
 “tur, non vulgaris, ab initio incipiendo
 “& capite Psalmi, sed ab imo quo cantan-
 “do perveneras. Qui peculiaris repetiti-
 “onis modus Hebræis, peculiarem car-
 “minis compositionem requirebat. Hæc
 ille.

Idem, ad Jesaia cap. XXIX, 16. “pri-
 “ma vox הפככם videtur quidem significa-
 “tiva esse, mutatio vestra, aut legendo
 “הפככם mutare vos) sed absurdus sensus
 “& qui sequentibus verbis non respondet,
 “indicat notas esse integri versus: pri-
 “ma enim litera notat interrogativum
 “ה num? Secunda verbum פעל faciens.
 “Tertia, לי vas. Quarta voculam ו sicut.
 “(nam significantes particula suam notam
 “habent) ultima מעשה opus ejus, sensus
 “ita & carmen restituitur, sed plenius si ad-
 “datur ה'ה' erit, quod forsan exciderat, an-
 “tequam notis signaretur hic versus, aut
 “etiam scriptæ fuere primum הפככם.
 Sic vero scripsisse Jesaia.

הפעל כלי זה כמעשהו
 אם כחמר היצר יחשב
 כי יאמר מעשה לעשהו לא עשנו
 ויצר ליצר לא הבין

*Num faciens vas erit sicut opus suum,
An tanquam lutum figulus reputabi-
tur?*

*Ut dicat opus factori suo, non fecit me,
Et quod formatum est, formatori suo,
non intellexit.*

Ingeniosa admodum sunt hæc, si non vera, vera autem esse suadet sensus & connexio. Sunt tamen nonnulli, qui ne minimum apicem in S. Textu mutari sinunt, neque conjecturis locum relinquunt, quod Judaicam sapit superstitionem.

Ut ad Rabbinos, de quibus agere cæpi, revertar, incipiendum est à facilioribus: at primo comparanda sunt necessaria ad *Rabbinorum* lectionem subsidia; alioquin frustra erit, qui in his studiis, iis destitutus versabitur. Ante omnia comparandum est *Buxtorfii Lexicon Rabbinicum*; opus omnium quotquot in isto genere prodierunt absolutissimum, licet potuerit posterorum industria huic quoque nonnulla addere.

Deinde adhibendæ sunt *Concordantiæ Hebraicæ Buxtorfianæ*; absque his, parum in *Rabbinis*, multo minus in *Masora* proficies. Hi enim scriptores, quoties

quoties Textum aliquem citant, nec librum ullum nec caput, multo minus comma indicant, sed propriis verbis internectunt, nulla interposita distinctione, unde incredibilis oritur Tyroni difficultas; quod ego, quando in his studiis primum versari cæpi, non sine ingenti tædio expertus sum. e. g. prima quæ occurrunt in *R. Schlomoh Tarbhi* Commentario in *Pentateuchum* verba, hæc sunt לא היה צריך להתחיל התורה אלא לא sunt ex his nullum potui exsculpere sensum; quocunque ea versarem & volutarem, eodem redibat; erant siquidem mihi prorsus insuperabilia: ignorabam in istis verbis citari *Exod. XII.* 1. quod cum postea didicissem, planus & perspicuus apparuit verborum sensus, qui est, *Non fuit necessarium* (Mosi) *inchoare legem nisi ab* (his verbis) *hic mensis vobis* &c. Huic similia multa occurrebant, & cuilibet Concordantiis destituto sufflumen objicient.

Adhuc, omnia scripta Rabbinica quæ Latina versione ornata sunt, undique corradas; nihil enim cujuscunque linguæ idiomati assequendo tantum confert, quantum accurata versio. Subjun-

gam

gam itaque in Tui gratiam brevem illorum Rabbinorum catalogum qui Latine versi sunt; quibus diligenter lectis, cujusvis Rabbinus, sive impressi, sive Manuscripti, sive punctis ornati, sive iis destituti lectionem feliciter aggredi possis.

1. *Merceri Specimen*, qui Trium Rabbinorum viz. R. David Kimchi, R. Aben Ezra & R. Schlomoh Yarbhi commentariorum in minores Prophetas priorrem partem edidit,

2. *Abarbanelis Præfatio in Leviticum*. Per Ludovic. de Vieil.

3. — *De Summa credendorum*. Per Guliel. Vorstium.

4. — *Commentar. in Hoseam*. Cui præmissum procemium in XII. Prophetas minores cum interpret. & not. per Franciscum ab Hussen.

5. *De vita & morte Mosis libri tres*. Interprete Gaulmino.

6. *Jachiadæ in Danielelem Paraphrasis*. Interprete Constantino L'Empereur.

7. *Benjamini Itinerarium*. Eodem interprete.

8. R. Abraham Ben Peritfol *Epistola Viarum sive Tractuum mundi*, liber

Geo-

Linguas Orientales. 77

Geographicus: interprete *D. Hyde*, Linguarum Orientalium in Academia Oxoniensi nupero Professore.

9. *Trias Judæorum de Ludo Scharchorum*: interprete eodem.

10. *Mishe Shualim, Parabola Vulpium*, Latine versus & punctis ornatus Jussu *Athanasii Kircheri*.

11. *Josephi Ben Gorion Historia*, à *Sebastiano Munstero* edita, qui eam credit antiquam esse & genuinam: sed hanc ejus opinionem refutarunt *Scaliger* in *Elencho Trihæresii*, & *Morinus* in *Exercitationibus Biblicis*.

12. *R. David Ganz Chronologia*, interprete *Gulielmo Henrico Vorstio*.

13. *Pirke vel Capitula R. Eliezer*, interprete eodem.

14. *Precationes Hebraicæ*, per *Paulum Fagium*.

15. *Chronicon Hebræorum majus & minus*, interprete *Meyero*.

16. *Series Mundi abbreviata*, interprete *Sebastiano Munstero*.

17. *Johannis Buxtorfii Institutio Epistolæ*.

18. *Tela ignea Satanae*; liber in quo continentur multa à blasphemis Judæis

in Salvatorem nostrum virulenter dicta, quæ primus vertit & vulgavit *D. Wagenseil* Literarum Hebraicarum peritissimus.

Hos, quod cæteris faciliores sint præmisi; si in Judæorum ritibus & auctoribus Talmudicis versari cupis, legendus est.

1. *Maimonides*. Hujus Tractatus nonnullos verterunt

1. *D. Prideaux*, Ecclesiæ Norvicensis Decanus eruditissimus, & harum literarum peritissimus, cui multa debeo.

2. *Ludovic. de Vieil* plures.

3. *Dionysius Vossius*.

4. *Gulielmus Vorstius*.

5. *Georgius Gentius*.

2. *Johannis Buxtorfii F. Florilegium Hebraicum*.

3. *Plantavitii Florilegium Hebraicum*.

4. ——— *Florilegium Rabbinicum*.

5. *Drusii Adagia Hebraice*.

6. Liber *Jetzirah* à *Rittangelio* Latine versus, qui ex Judæo factus est Christianus.

7. *Clavis Talmudica*, quæ continet duos Tractatus, in quibus locutiones *Mis-*

na & *Gemara* explicantur. Hæc Latinitate donavit *Constantinus L'Empereur*.

Ad libros Grammaticos, Logicos, Philosophicos &c. intelligendos, legendi sunt,

1. *Maimonidis Moreh Nevochim*, interprete *Johanne Buxtorfio F.* Dignus est hic liber, qui sæpius cum versione legatur, quod multæ loquendi formulæ & termini Logici & Philosophici Rabinis usitati in eo explicantur. Quo nomine etiam commendandus est qui sequitur.

2. *Cozri*, Auctore *R. Jehuda Levita*, Arabice scriptus, postea vero in Linguam Hebræam per *R. Aben Tybbon* conversus (qui etiam *Maimonidis More Nevochim* ex Arabico sermone in Hebræum transtulit) cujus versionem Hebræam Latine vertit idem *Buxtorfius*.

3. *Composita Verborum & Nominum Hebræorum*, Auctore *R. Elia Levita*, interprete *Munstero*.

4. *Capitula Cantici, de Literis, Punctis &c.* Eodem interprete.

5. *R. Abraham de Balnes Grammatica Hebraica cum Latina versione.*

6. *Spha-*

6. *Sphæra Mundi*, Auctore R. *Abrahami Ben Hhaya*.

7. *Arithmetica secundum omnes species suas*, Auctore R. *Elia Mizrahhi*, i. e. *Orientali*, interprete *Oswaldo Schreckenfuchsio*, cum notis *Sebastiani Munsteri*.

8. *R. Simeonis Logica*, interprete *Sebastiano Munstero*.

Hæ sunt præcipuarum versionum nonnullæ; (qui plura cupit, adeat *Bartoloccii Bibliothecam Rabbinicam & Imbonati Bibliothecam Latino-Hebraicam*) his diligenter lectis, tantum aberit ut versione amplius indigeas, ut ipse libros proprio Marte transferre possis. Nunc quomodo procedendum sit, ostendam. Primum vero de Rabbinis & eorum scriptis nonnulla præmittam.

Innumera est Rabbiorum gens, & tamen ex toto acervo, ne decimus quisque liber dignus est qui inspiciatur, qui legatur vero ne centesimus quidem; tot nugis enim referti sunt, ut cordato Lectori nauseam creent.

Neque, qui aliter fieri poterat intelligo, cum plerique eorum in Talmudicis & Cabbalisticis nugis consenuerint, cum sua gente solum versati, omnem erudi-

eruditionem respuentes & aliarum gentium societatem, unde aliquid discere poterant: exceptis forsan uno aut altero viz. Auctore *Cozri* & *Maimonide*; quibus addas *Abarbanelem* aliosque paucos, qui quod disciplinis essent imbuti, & regionibus peragrandis dediti maiorem cæteris eruditionem consecuti sunt, quemadmodum illorum opera legenti primo intuitu apparebit.

Extant apud ipsos libri *Medici*, *Mathematici*, *Logici*, *Physici*, *Arithmetici*, *Cabbalistici* &c. quorum nullum teruncio emerim: in omni disciplinarum genere multis parafangis à nobis superantur: non itaque Rabbinos legimus ad scientias discendas, sed quod S. S. nonnunquam dextre explicent, & quod eorum ope, nonnihil quod ad Judaicos ritus pertinet, assequi possimus. Alias res nonnunquam bene tractant, maxime *Maimonides* & *Abarbanel*.

Multi nihilominus ab his studiis deterrentur, quod sibi persuaferint, quodcunque in Rabbiorum libris occurrit, pura puta esse deliria; priusquam itaque ulterius progrediar, proferam unam aut alteram instantiam, ex
F qui-

quibus lectori constabit, Rabbinos non semper in expositionibus suis delirare. De *Jephthis* filia, nota res est, & quæ plurimos adhuc torquet interpretes. Votum *Jephthis*, Jud. XI, 31. his verbis conceptum est, יהיה ליהוה והעליתיהו עולה, *Et erit Domino, Et offeram illud in sacrificium*. Hinc, extra omnem dubitandi aleam positum esse volunt nonnulli, Jephthem, filiam suam Deo immolasse; ad hunc locum *R. David Kimchi* רעה רז"ל בזה ידוע ואא"ל פיר' והעליתיהו הו"ו במקום או ופיר' והיה ליי' הקדש אם אינו ראוי לעולה או העליתיהו עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הו"ו מכה אביו ואמו; i. e. Notum est quid de hac re "senferint Rabbini nostri beatæ memoria, sed Pater meus B. M. interpretatur, non per ET, sed VEL, ut sensus sit. *Erit Sanctum Domino*, viz. "si non sit sacrificio idoneum. VEL, "offeram illud in Sacrificium viz. si huic "usui aptum sit. *Vau* autem hoc sensu occurrit Exod. XXI, 15. מכה אביו ואמו percutiens Patrem suum ET matrem suam, pro, VEL matrem suam. Est autem interpretatio venusta. Hæc Kim-

Kimchius, quibus si quis eorum, qui contrariam sententiam amplectuntur, assensum neget, ad rem tamen appositam esse, fateatur necesse est. II. Samuelis XXIV, 23. הכל נחן ארונה המלך למלך. ubi nostra versio, *All these things did Araunah as a King give unto the King*: i. e. Hæc omnia dedit Araunah *tanquam* Rex, Regi. Quod interpretantur nonnulli, *munifice, liberaliter* μεγαλοπρεπῶς: Male. Recte *Kimchius*, qui ad hunc locum Hæc habet, מלך היבוס היושב בירושלם היה כי אף בימי דוד היה היבוס בירושלם כמו שנשאר שם משכבשוה בני יהודה כמו שכתוב וישב היבוס i. e. *Fuit Rex Jebusæorum Habitantium Jerusalem, nam adhuc etiam in diebus David fuerunt Jebusæi in Jerusalem, nam relictæ erant, ex quo tempore ceperunt eam filii Jehudæ, quemadmodum scriptum est (Josue XV, 63.) & cohabitant Jebusæi cum filiis Jehudæ ad hunc usque diem.*

Inter scriptores *Rituales* primas obtinent *Mases Kotzensis* & *Moses Maimonides*. Quorum posterior, omnium quotquot à *Josephi* temporibus vixerunt Judæorum, longe fuit eruditissimus.

Omnia quæ scripsit (excepto stupendo illo opere יד חזקה *Yad Hhazakah* & epistolis nonnullis) idiomate Arabico vulgavit, quorum nonnulla à Judæis utramque linguam callentibus Hebraice redita sunt, at multa ejus opera nunquam versa sunt, ideoque Judæis occidentilibus nunquam visa. Floruit ille teste *Abulpharagio* annis abhinc ultra quingentis, obiit enim Anno *Hegjræ* DCV. i. e. *Christi* MCCVIII. erat *Matheseus*, *Medices*, & disciplinæ *Peripateticæ* consultissimus: stupendi ingenii vir, qui etiam in *Talmude* adeo erat versatus, ut rudem istam molem, & inconditam faraginem in suo יד חזקה optima methodo digesserit & explicarit.

Grammaticos quoque habent & *Criticos*, Quales *R. Aben Ezra*, *R. David Kimchi*, *R. Elias Levita*. *R. Abraham de Balmes* &c. Observandum est autem Judæos artem Grammaticam ex Arabum libris hausisse, unde fit, quod verbum שפה in Grammaticis suis pro verbi perfecti Paradigmate proposuerint; quemadmodum omnes Arabum Lexicographi & Grammatici فعل. At in hac re male imitati sunt scriptores Arabicos, שפה

הַיָּדֵן enim mediam habet *Gutturalem*, quæ *Dagesch forte* non recipit, & proinde *Conjugationum Graviorum* affectiones explicare nequit, (Arabum autem *Gutturales* non minus per *Teshdid* duplicantur quam reliquæ literæ) hoc cum animadverterent recentiores Grammatici, loco הַיָּדֵן substituerunt הַיָּדֵן reservatis tamen conjugationum nominibus, quæ omnia ab antiquo Paradigmatе הַיָּדֵן *Paal* desumpta sunt, ut *Niph-al*, *Pi-el*, *Hiph-il*, *Hoph-al*. *Hithpa-el*.

Quod *Historicos & Chronologos* ipsorum attinet, non sunt optimæ notæ, ne quid iniquius dicam; apud eos celeberrimi Auctores sunt *R. David Ganz*, & Auctor libri *Fouchasin*, quos si quis consulat, verum esse quod dico statim reperiet. Solennes sunt ipsis ἀντιστοιχείαι & ἀναχρονισμοί, cujus testis est *Jachiade* in *Danielem* Paraphrasis.

Controversiam raro tractant, neque enim reliquas gentes ad suam religionem convertere ipsis curæ est, exstant tamen nonnulli ipsorum tractatus, in quibus virus suum in Sadducæos & Christianos exspuunt: qualis est *Lipmanni Nizachon*. Extant præterea duo vel tres

Nizachones alii ejusdem fere farinae, non enim tam argumentis quam probrosis verbis adversarios petunt. Unus qui recte disputare novit, est clarissimus ille Judæus, suæ gentis longe eruditissimus, qui *Amicam* cum *Limborchio Col-lationem* instituit; ille enim in hac re omnibus suis palmam præripuit.

Hæc dicenda duxi, ut aliqualem de *Rabbinis* notionem conciperes, & melius intelligeres, quinam sint, & quo loco habendi; nunc quo ordine legi debeant paucis expediam.

Aggrediendus est primo *Kimchius*, ejus enim stylus ad Biblicum proxime accedit; postquam in hoc paululum exercitatus fueris addas *Aben Ezram*. Hi duo Grammatica sæpe tractant, quæ caute imprimis legenda sunt, ut dignoscas vocum significationes, & plane scias, quando *Grammaticæ* usurpantur, quando vero aliter. Ex. gr. כבד frequenter in Rabbinorum scriptis occurrit, significat autem aliquid *Grave*, & etiam *Conjugationes* quas *Graves* appellant, i. e. quæ mediam *Radicalem* habent *Dagheschatam*, sunt autem *Piel* & *Pual*. Quod si lector minus attentus has significatio-
nes

nes confunderet, in explicanda Auctoris sui mente misere laboraret.

Salomonis Tarhhi stylus maxime concisus est & brevis, unde Tyronibus lectio evadit difficilior; hæc itaque quæ præmissi, diligenter observentur.

R. Levi Ben Gershom mire luxuriatur, excurret sæpe in *Ethica*, *Mathematica* & *Philosophica*; idcirco ejus lectio paululum differenda est, tantisper dum *Kimchium* & *Aben Ezram* legeris.

Absolutis Bibliorum Commentariis, quod est facillimum *Rabbinorum* genus, reliquos adeas Latina versione donatos, nondum enim sine cortice natare poteris: eorum lectionem repetas; qua absoluta, possis quosvis Rabbinos (exceptis Talmudicis, de quibus capite sequenti) legere.

Non tamen *Rituales Rabbini* (ne ipso quidem *Maimonide* excepto, etsi stylo adeo eleganti & facili mentem suam complexus est, ut à quovis Hebraice perito intelligi posse videatur) prius intelligendi sunt, quam aliquam saltem in Talmude consecutus sis peritiam; subinde enim ad *Talmudem* provocant, & obscure alludunt minime indicato lo-

co, unde ista verba sumpserint; unde magnus exsurgit in iis intelligendis labor.

Si de Judæorum *Cabbala* instrui velis, legas quæ *Johannes Picus Comes Mirandulanus* & *Reuchlinus* de hac re scripserunt. Quid sit hæc scientia ut intelligas, audi *Buxtorfium P.* qui de illa sic loquitur: “*Talis scientia est arcana mystice & enigmatice proposita, de rebus Divinis, Angelicis, Theologicis, Cælestibus & Metaphysicis, de Angelis & Spiritibus, miris Symbolis & Arcanis docendi modis involuta.* Hæc ille: his adjicias *Cabbalam Denadatam* impressam *Sultzbacii*. † Tres autem sunt *Kabbalæ* species, de quibus *Tyronem* mone-re, operæ pretium duxi, in *Commentariis* enim *Rabbinicis* (maxime vero in *Baal Hatturim* & *Kimchio*) frequenter occurrunt, sunt autem merus *Rabbino-rum* in vocibus & literis, lusus: vocan-tur, נטריקון ומטריא תמורה *Notaricon*,

† De his *Cabbala* speciebus consule *Buxtorf. Lexicon Rabbinic.* maxime vero *Schickardi Bechinath Happerushim* p. 62. ubi eas fuse & erudite explicat; dignus est iste liber qui à capite ad calcem prius legatur quam ad *Comment. Rabbinic.* lectionem te accingas.

Gematria, Temurah. Harum prior viz. *Notaricon*, in hoc consistit, quod singulas literas alicujus vocis faciant רש"י חיבית
Capita Dictionum ex. gr. *Baal Hatturim*, Exod. XXI, 1. ad hanc vocem ואלה, sic scribit נוטריקון וחייב ואלה, sic scribit נוטריקון וחייב ואלה, sic scribit נוטריקון וחייב
לחקור הרין אדם i. e. *Vox* ואלה veelleh est. *Notaricon* i. e. cujus literæ has voces designant, hoc modo, ו, וחייב & tene-
tur, א, אדם homo, ל, לחקור ad inda-
gandum, ה, הרין Judicium. Deinde per-
git ad omnia ejusdem versus vocabula eadem arte explicanda.

Est vero *Gematria, Cabbala species*, qua ex diversarum vocum æquali numero eundem sensum colligunt. ut Gen. XLIX, 10. quoniam hæ voces יבא שירה venerit Schilo eundem numerum conficiunt cum משיח Messias, hinc per hanc artem colligunt, quod cum dixit Patriarcha Donec venerit Schilo, perinde esse, ac si dixisset, Donec venerit Messias. Numerum autem eundem conficiunt hæ voces hoc modo:

י	10	מ	40
כ	2	ש	300
א	1	י	10
ש	300	ח	8
י	10		
ל	30		
ה	5		

358.

358

Notandum est autem, in hac arte nullam haberi finalium rationem, 7 enim non denotat 500. sed 20. & sic de reliquis.

Altera *Gematriæ* species est, qua colligunt rerum vel verborum numerum antehac dictorum vel factarum, ex.gr. *Deut.* III, 23. occurrit hæc vox, ואחרתן *Et precatus sum*, numerus harum literarum simul additarum est 515. hinc colligunt Doctores *Gematrici*, precum numerum, quibus *Moses* Deum exorare conatus est, ut Terram Sanctam ingredi sibi permetteret, totidem fuisse.

Temurah, est *Cabbalæ* species, qua voces bisecando vel alio quodam modo mutando mysticum sensum exculpunt, quasi divideres hanc vocem *sustineamus*, in tres voces significativas *sus-tinea-mus*, sic ex בר אשר ה faciunt אשר ה בר filium ponam,

ponam, & ברא שיה *Creavit fundamentum.* De quibus consule *Schickardum* loco supra memorato.

Restant pauca de *Masora* dicenda, illorum opus quando inchoatum fuit, nequit facile determinari; noli putare totam *Masoram* in *Bibliis Buxtorfianis* vel *Venetis* esse impressam; longe aliter res habet; extant multa & magna Observationum *Masorethicarum* volumina MSS. non omnia ab iisdem elaborata, sed diversis temporibus: illa quæ in *Bibliis Bombergianis* & *Buxtorfianis* extat, à quodam R. *Jacob Chajim* collecta fuit, continetque breves & succinctas in facram paginam Adnotationes; ubi incredibili diligentia & labore improbo observarunt illi Critici quoties unaquæque vox occurrit, quoties singulæ voces scribuntur *defective* (i. e. *absque* 'aut') vel *plene* (i. e. cum illis.) Observarunt etiam non solum commatum, sed & literarum numerum; in nonnullis libris indicarunt, quænam sit illius libri litera media. Literas majusculas & minusculas quæ in Textu occurrunt, diligenter notarunt, omnia denique fecerunt quæ ad Sacrum Textum integrum conservandum quicquam

quam conferre ipsis visa sunt. Com-
mendabilis revera est illorum industria,
non tamen diffitendum est, magna ex
parte esse inutilem: quod si *Masorethis*
innotuisset conficiendarum *Concordanti-*
arum ratio, tanto labori magna ex parte
pepercissent, cum ex solis *Concordantiis*
quicquid ex *Masora* sperari possit, hauri-
re queamus.

Qua ætate floruerint *Masorethæ*, inter
eruditos nondum convenit, certum est,
post puncta vocalia textui apposita: qui
itaque Punctorum antiquitatem defen-
dunt, *Masorethas* statim a diebus *Ezræ*
opus suum inchoasse arbitrantur: qui
vero Punctorum novitatem adstruunt,
eos post Talmudicos Doctores vixisse
affirmant; hanc opinionem strenue tueri
nititur *Morinus* in *Exercitationibus Bi-*
blicis, is enim *Eliam Levitam* sequitur,
qui in tertia Præfatione libro quem
מסרת המסרת *Masoreth hammaforeth* in-
scripsit, *Masorethas* recentes esse affir-
mat. Huic contrarius est *J. Buxtorfius*
P. qui in *Tiberiade* sive *Commentario Ma-*
sorethico de hac re docte disseruit; hunc
librum diligenter legas, in quo luculenter
docebere, quinam fuerint, quid de eo-
rum

rum opere sentiendum fiti, qua denique ratione, ad ipsius lectionem & intelligentiam facilis pateat aditus.

C A P. VIII.

De Talmude.

Hoc penso absoluto, postquam jam in *Rabbinis* paulum profeceris, & in *Targumim* & *Masora* fueris aliquantisper exercitatus, vereor ne te omnibus numeris esse absolutum tibi persuadeas; at noli te decipere: restat alius labor adhuc exantlandus, qui omnes quos adhuc superasti simul sumptos exæquat saltem, si non superat; studium *Talmudis* intelligo, quod magnas quidem difficultates continet, sed tanto facilius superandas, quanto majorem in iis, quæ supra docuimus, diligentiam adhibueris.

Est autem *Talmud* traditio oralis, continens *ritus*, *sacrificiorum mactandorum rationem*, aliaque plurima, quæ in Lege Mosaica omittuntur; hujus originem ab ipso

quam conferre ipsis visa sunt. Commendabilis revera est illorum industria, non tamen diffitendum est, magna ex parte esse inutilem: quod si *Masorethis* innotuisset conficiendarum *Concordantiarum* ratio, tanto labori magna ex parte pepercissent, cum ex solis *Concordantiis* quicquid ex *Masora* sperari possit, haurire queamus.

Qua ætate floruerint *Masorethæ*, inter eruditos nondum convenit, certum est, post puncta vocalia textui apposita: qui itaque Punctorum antiquitatem defendunt, *Masorethas* statim a diebus *Ezræ* opus suum inchoasse arbitrantur: qui vero Punctorum novitatem adstruunt, eos post Talmudicos Doctores vixisse affirmant; hanc opinionem strenue tueri nititur *Morinus* in *Exercitationibus Biblicis*, is enim *Eliam Levitam* sequitur, qui in tertia Præfatione libro quem מסרת המסרת *Masoreth hammasoreth* inscripsit, *Masorethas* recentes esse affirmat. Huic contrarius est J. *Buxtorfius* P. qui in *Tiberiade* sive *Commentario Masorethico* de hac re docte disseruit; hunc librum diligenter legas, in quo luculenter docere, quinam fuerint, quid de eorum

rum opere sentiendum fiti, qua denique ratione, ad ipsius lectionem & intelligentiam facilis pateat aditus.

C A P. VIII.

De Talmude.

Hoc penso absoluto, postquam jam in *Rabbinis* paulum profeceris, & in *Targumim* & *Masora* fueris aliquantisper exercitatus, vereor ne te omnibus numeris esse absolutum tibi persuadeas; at noli te decipere: restat alius labor adhuc exantlandus, qui omnes quos adhuc superasti simul sumptos exæquat saltem, si non superat; studium *Talmudis* intelligo, quod magnas quidem difficultates continet, sed tanto facilius superandas, quanto majorem in iis, quæ supra docuimus, diligentiam adhibueris.

Est autem *Talmud* traditio oralis, continens *ritus*, *sacrificiorum* *maestandorum* *rationem*, aliaque plurima, quæ in Lege Mosaica omittuntur; hujus originem ab ipso

ipso *Mose* arcessunt Judæi, (*Pharisei* nimirum, quales sunt omnes qui in his terris habitant, *Samaritani* enim & *Karraitæ* illud tanquam merum figmentum rejiciunt) ajuntque ab ipso Deo *Mosi* è monte *Sinai* fuisse traditum; censent siquidem absurdum esse *Mosen* recipiendæ legi, quæ tam paucis pagellis comprehensa est, totos quadraginta dies, totidem vero noctes incubuisse: minime, sed eo tempore Deus non solum illum docuit legem *scriptam*, sed & *oralem*, rationem sc. & modum, quo singula rite peragi deberent, ne quæ apud posteros demum oriretur dissensio; † *Josnam* vero defuncto *Mose Senioribus* istis reliquisse, de quibus dicit scriptura (*Jos. XXIV, 31.*) *Et omnibus diebus Seniorum qui post Josnam diu vixerunt*, illos vero suis posteris, sic deinceps per tot secula propagatas fuisse istas traditiones, usque ad tempora *Ezræ* & virorum *Synagoga Magnæ*.

Quod si ista traditio divinitus *Mosi* tradita fuit, quare obsecro necesse fuit ipsi Deum consulere (*Num. XXVII, 5.*

† *Maimonides Prefat.* in Seder Zeraim à *Pocockio* Latine versa, & *Editioni Misna Surenhusii* præfix.

cum filiæ *Zelophæ* de herciscunda hæreditate quererentur, prout recte objicit erudito Judæo D. *Limborchius*, ne plura adferam exempla? Certe istiusmodi traditionis ope, potuisset Moses istiusmodi litem, vel aliam quamvis, quæ inter Israelitas oritura esset, dirimere.

Sed hæc discutere non est hujus loci; dicemus itaque quid sit *Talmud* & quibus mediis legi possit & intelligi.

Talmud est Juris Civilis & Canonici corpus, juxta cujus decisiones peraguntur omnia Judæorum sacra, omnes dirimuntur lites: Constat autem duabus partibus, *Misnah* sc. & *Gemara*, de quibus sigillatim agemus.

Misnah est Textus super quo fundantur omnes *Ritualium Rabbiorum* disputationes, hunc nunquam scriptum fuisse (sed traditione orali à majoribus acceptum) volunt Judæi, donec tandem Annis post excidium Hierosolymitanum secundum † Judæos 120. (licet proba-

† *Leo Modena, Histor. de Gli Riti Hebraici, Part. secund. cap. 2. Circa l'anno 120. doppo la distruttion del tempio, fu' un Rabino nomato Rabi Juda, che per la santità della sua vita presso gl' Hebrei fu' cognominato Rabeno Acados, che vol dire Maestro nostro santo, grand' amico d' Antonino Pio Imperator Romano, e richissimo, quale vedendo che per la tras-*
verit

verit *Morinus*, cum longe recentiore
 fuisse) ortus est quidam *R. Jephuda*, quem
 propter vitæ singularem sanctimoniam
 & morum integritatem *Rabbenu Hakka-*
dosh i. e. *magistrum nostrum sanctum* no-
 minarunt; erat autem vir stupendæ elo-
 quentiæ, Linguae & rituum Hebræorum
 longe peritissimus, opibus affluens, pie-
 tate insignis, qui veritus ne deletis jam
 Hierosolymis, (quibus maxima rituum
 pars erat alligata) Judæis extorribus &
 inter alias gentes degentibus, tam pre-
 tiosus intercideret Thesaurus & penitus
 periret; has traditiones primus scribi
 curavit, quarum scriptione nullum opus
 erat, dum adhuc extarent Hierosolymis
 Legisperiti & Sacerdotes, qui illarum tra-
 ditionum, quibus quotidie assueti fue-
 rant, & quas à patribus acceperant, æ-
 que erant periti, ac nostri *Presbyteri* in
 sui muneris officio obeundo. At ever-
 sis jam Hierosolymis, magna ex parte
 inutiles redditi sunt Judæorum ritus;
 cui damno caute prospexit *R. Jephuda*,
 ideo scribendæ *Misnæ* manum admovit,

migratione si andava dimenticando quelle legge à bocca, scris-
 se tutti li pareri, e ordini e traditioni de Rabini sin al suo tem-
 po, in un libro assai compendiofo che chiamò *Misnâ*.

quam scripsit stylo admodum puro & Hebræo, at brevi & conciso, unde magna oritur in ea intelligenda difficultas.

Hanc in sex ordines divisit, dividuntur præterea isti sex ordines in capita LX. quos Judæi *Masichtas* appellant. Habes rationem *Misnæ*, quæ ut primum à *R. Jehuda* vulgata est, apud omnes Judæos tam Orientales quam Occidentales magnam auctoritatem statim obtinuit, à quibus pro authentico traditionum suarum exemplari, semper habita est & adprobata, adeo ut illam ipsi etiam Legi præferre non vereantur, licet multa contineat, quæ non solum nec voluminem nec vestigium in Lege habeant, sed quæ ipsius aperto & literali sensui palam vim ferant, propter quæ merito à Salvatore nostro ipsorum proavi sæpius erant reprehensi.

Priusquam ulterius progrediar, proferam viri Doctissimi & harum literarum peritissimi de *Misna* judicium, † qui sic scribit. “*Hoc tamen notandum nullum prorsus Purgatorii mentionem in scriptis Judaicis occurrere*” “*Gemara antiquiorem; quæ juxta ip-*

† Windet. de Vita Funclorum Scatu p. 199.

" *forum annales condita est circa annum*
 " *Æræ Christianæ quingentesimum. Nihil*
 " *ea de re Targumim, nihil Philo, nihil Jo-*
 " *sephus, nihil MISHNA, scriptum soli-*
 " *dum atque antiquum, quod post sacras li-*
 " *teras in summo pretio ab Ecclesiasticis*
 " *merito haberi debet. Quamvis enim R. Je-*
 " *huda Sanctus opus illud circa sesquicen-*
 " *tesimum Christi concinnaverit, asserunt*
 " *tamen Judæi, præsto illi fuisse majorum*
 " *suorum Chartas in subsidium: quod quam*
 " *sit verisimiliter dictum non different fa-*
 " *teri qui illud opus perlegerunt; ejus enim*
 " *pleraque pars istiusmodi est, ut omnino*
 " *per meram traditionem sine scripti ut-*
 " *lius adminiculo eousque conservari posse*
 " *non opiner, sin quis objiciat, in istiusmo-*
 " *di discrepare illum librum aliquoties à*
 " *sacris literis & ipso Josepho, habebitur*
 " *ejus ratio alibi.*

Hæc ille de *Misna*, quæ de *Zohare* se-
 quuntur, quoniam instituto nostro alie-
 na non sunt, adscribam. " *Extat fate-*
 " *or Purgatorii luculenta mentio in loco*
 " *Zoharis quem produximus, sed istum li-*
 " *brum multo serius scriptum fuisse con-*
 " *vincunt λέξις ἡ περὶ γυναικῶν: ineptissime*
 " *enim Chaldaïssat, recensitis subinde hi-*
 " *storiis*

“ *storiis rerum multo recentiorum, quam*
 “ *ut possit ad annum Christi quingentesi-*
 “ *um pertingere. Liber ergo Fuchasin*
 “ *illud opus R. Simeoni f. Jochai tribuere*
 “ *non est ausus.*

Eo unde digressus sum revertor. De-
 functo R. Jehuda in hac Palæstra se exer-
 cuerunt Rabbini posteriores ut *Misnam*
 brevi & obscuro locutionis genere invo-
 lutam explicarent, & Notis ornarent, de
 quibus *Maimonides* in *Prefat. Arabica*
Seder Zeraim hæc habet, vertente Po-
 cockio: “ *Nullus interim erat cætus, qui*
 “ *non de ea disquireret, atque ex ea con-*
 “ *clusiones eliceret, sensusque ejus abditos*
 “ *rimaretur usque tempus Rabinæ & Rab.*
 “ *Ase, qui sapientum Talmudicorum, multi-*
 “ *mi fuerunt, quorum Rab. Ase se ad*
 “ *scribendum accinxit, cum visum ipsi*
 “ *esset idem facere in verbis eorum qui po-*
 “ *steriores erant Rabbenu Sancto, quod*
 “ *ipse in eorum qui post Mosen fuerant,*
 “ *verbis fecerat. Omnia ergo eorum, qui*
 “ *aliquid [hoc in genere] protulerant, di-*
 “ *cta, de Lege disquirentium sententias,*
 “ *[eandemque] explicantium interpreta-*
 “ *tiones collegit, & traditionum verita-*
 “ *tem probavit, eisdem in unum reda-*

“*Etis, omniaque hæc scientia, pro ea*
 “*quam ipsi concesserat Deus animi capa-*
 “*itate, & amore scientiæ, comprehen-*
 “*dit. Composuit ergo Talmud &c. Huc-*
 usque *Maimonides. Scriptos autem R.*
Ase solummodo triginta quinque tracta-
tus reliquit, at Mar Emar & Mar filius
R. Ase † inde ubi RafASSE substiterat,
laborem suum orsi sunt, & rem totam ad
umbilicum perduxerunt. Hos Commenta-
rios Gemaram appellant; his additur alius
R. Schlome Tarhhi Commentarius & Dis-
putationes, quæ ab ipsis תוספות Tosaphot
sive Additiones appellantur, ex his omni-
bus conflatur illud corpus Talmudicum,
quod vulgo circumfertur. Hoc est illud
Talmud, quod apud Judæos tanti æstima-
tur, cujus lectioni quotidie incumbunt, &
in quo Rabbinulos suos erudire satagunt.
Ubicunque vel apud Rabbinos vel Chri-
stianos scriptores, Talmudis mentio sit,
ibi intelligendum est Talmud hoc de
quo locuti sumus viz. Babylonicum, nisi
speciatim indicetur Hierosolymitanum.
Quod ut melius capias, sciendum est, post
Misnam à Rabbi Jehuda scriptam Ju-

dæos Occidentales i.e. *Hierosolymitanos* idem fecisse in ea explicanda quod fecerunt *Babylonici*; horum explicationes collegit *Rab. Ase* quemadmodum jam docuimus; illorum vero *R. Johanan* (sive *Johannes*) *Hierosolymitanus*, inde *Talmud Hierosolymitanum*. Hoc *Talmud* non eam apud Judæos consecutum est auctoritatem, quam *Babylonicum*, est enim liber intellectu admodum difficilis & obscurus. Præterea *Rabbini Hierosolymitani* post *R. Jeshudæ* obitum, ob eruditionem inter Judæos non tam celebres fuere quam *Babylonici*.

Hucusque quid sit *Talmud* & unde originem derivarit expendimus, restat explicanda methodus, quam si iniveris, ejus lectionem assequi possis. Ante omnia memento *Talmudis* lectionem minime illi esse aggrediendam, qui in *Rabbinis* & *Lingua Chaldaica* non bene fuerit exercitatus; caveas itaque & diligentiam adhibe, ne his mediis destitutus, onus insuperabile in te suscipias.

Quemadmodum ubi de *Rabbinorum* lectione superius egi, Latinas versiones te adire monui; ita hic quoque idem consilium repeto, alioquin absque his

subsidiis tardum admodum & difficilem
& sæpe interruptum senties progressum.

Agam itaque imprimis de *Misnah*.

Hujus versionem tam diu ab erudito
Orbe expetitam nobis dedit Clariss.
Shurenbusius; cum integris *R. Maimo-*
nidis & *Obadiæ Bartenoræ* Commenta-
riis, opus auro contra non charum.

Sed quoniam multi sunt qui his lite-
ris operam dant quibus desunt faculta-
tes ad tam pretiosam supellectilem com-
parandam, interim ne nihil agas, eos
tractatus compares, qui seorsim excusi
sunt, & quorum sumptui ferendo esse
possis. Hi sunt qui sequuntur.

1. *Misnæ Pars, Ordinis primi ZE-
RAIM Tituli septem* cum interpre-
tatione & Notis *Gulielmi Guisii*.

2. *Tractatus Middoth*, interprete *Con-*
stantino l'Empereur.

3. *Codex Joma*, interprete *Shering-*
hamio.

4. *Sota*, interprete *Wagenseil*.

5. *Sanhedrin & Maccoth*, interprete
Cocceio.

6. *Codices Schabbat & Eruvin*, cum
notis *R. Mosi Maimonidis* & *R.*
Obadiæ Bartenoræ interprete *Se-*
bast. Schmidt. &

& si qui alii tractatus occurrant, quibus diligenter lectis, in legenda *Misnah* satis expeditus evades: hoc solummodo observes, *Misnæ* stylum adeo concisum & obscurum esse, ut sine *Commentarii* ope ægre intelligi possit. *Criticorum Commentatorum* optimus est *R. Schem Tob.* Auctoris autem mentem & sensum dextre explicant *R. Obadiah Bartenora* & *R. Moses Maimonides.* Horum duorum commentaria cum textu simul impressa sunt in Fol. *Bartenora* vero, & *Schem Tob* una cum Textu 3. Vol. in 4to. Scriptum autem fuit *Maimonidis* Commentar. Arabice, ideoque plenius & melius ejus sensum percipies, si eum, ea qua scripsit lingua, legeris, quam si versioni Hebraicæ fidem habueris, quæ sæpe ab auctoris scopo aberrat,

Extat editio *Misnæ* in 8vo. *Amstelodami* impressa An. MDCXLVI, quæ puncta vocalia habet adposita, quæ *Rabbinus* quidam in suæ gentis usum addidit, in qua licet sæpius erratum sit in punctis, possit tamen istiusmodi subsidium hærentem sæpe expedire.

His instructo indices facilius evadet *Misnæ* lectio, cujus sensus ut melius as-

sequi possis, diligenter legas *Constantini l'Empereur Clavem Talmudicam*, eam quoque difficilem, sed cujus lectio multum lucis legendæ *Misnæ* possit affundere.

Hæc de *Misnah* dicta sunt; Restat *Gemara*: est vero *Gemara* omnis ineptiæ officina, tot ridiculæ in ea continentur fabulæ, tam egregia mentiendi licentia, tam absurdæ traditiones, ut si quis natus eam inspexerit, videbitur in *Augeæ* stabulo versari; verum utut hæc se res habeat, possit etiam ex hoc sterquilinio aliquid lucri elici. “† *Multæ enim illis*
 “*historiæ admiscuntur, ex quibus sacra*
 “*scriptura aperiri, & temporum series*
 “*illustrari possit, multa item vaticinia,*
 “*quibus Judæorum pertinacia frangi &*
 “*refelli queat, cum ex illis Messiam du-*
 “*dum venisse, eundemque non alium quam*
 “*Christum fuisse, possit evidenter demon-*
 “*strari. Non itaque indignam censemus*
Gemaram de qua pauca moneantur.

Scripta est magna ejus pars *Lingua Chaldaica*, corrupta admodum & à primitivo decore & elegantia flexa, qua usi sunt sequioris ætatis Rabbini, ejus stylus admodum difficilis est & concis-

† *Sheringham. Prefat. in Cod. Joma.*

fus, nonnunquam turbatus & interruptus, ut lectorem maxime attentum postulet, & preterea Linguae Chaldaicae cum primis gnarum: quod particulares vocum formas attinet, quae à *Talmudicis* usurpantur, illae nullo negotio disci possint, modo adhibeas *Buxtorfii Lexicon Chaldaicum & Rabbinicum*, itemque ejusdem *Grammaticam Chaldaicam*, quibus addere possis *Adriani Relandi Analecta Rabbinica*.

Parva pars est *Gemarae*, quae Latine vertitur; ideo dum legendis libris incumbis qui de *Rabbinis & Talmude* agunt, si quae loca occurrant Latine versa, ea notula quadam distinguas, quae diligenter lecta, te in *Gemaram* paulatim introducent.

In fine *Sanhedrin & Maccoth* Tractatum quos edidit *Cocceius* habes excerpta *Gemarae* Latine versa; in aliis quoque libris multa ejusmodi reperires.

Quod si compendiosam & facilem discendi viam cupias, lectis diligenter *Bibliis, Targumim*, & iis de quibus supra egi *Rabbinis*, frequentanda est Judaeorum Synagoga, conducendus est eruditus quidam Judaeus, quo praegen-

te brevi tempore eas difficultates superare poteris, quæ proprio Marte pergentibus infinitam pariunt molestiam. Hinc quoque prompte & expedite legendi (imo etiam loquendi) rationem, & veram pronunciationem assequeris: at cum *veram* dico, non eam intelligo, qua usi sunt Judæi florentibus adhuc Hierosolymis (eam enim à Judæis exulibus & in diversas plagas sparsis mutatam esse vix quispiam dubitare potest) sed eam qua utuntur hodierni Judæi & harum literarum periti; alioquin si vel loquaris vel legas coram Judæo aut extero quovis non possis intelligi, neque tu illius pronunciationem vicissim capies; hoc Anglis meis præcipue dictum esto, quorum pronuntiatio, (cum quod Gutturarium usum ignorent, tum quod Accentum in penultima vel etiam antepenultima plerumque collocent) nisi viva voce doceantur, à pronuntiatione Hebraica quam maxime differt.

Quatuor sunt *Talmudis* editiones, *Venetæ*, *Basileensis*, *Amstelodamensis*, & *Francofurtensis ad Oderam* verum omnes castratae, priores duæ à Censoribus: Tertia ab ipsis Judæis, qui rescant quæ in
Chri-

Christianam Religionem & Salvatorem nostram blasphema sunt, nec audent in nostris regionibus vulgare. Posterior *Frankofurtensis* cæteris magis integra est. Narravit mihi *R. Abendanon* hodie Londini habitans, se audivisse editionem à Judæis *Thessalonica* (hodie, *Salonica*) esse impressam, quæ omnia quotquot ad *Talmudem* pertinent, contineret. Sed illa editio (si modo talis uspiam extitit) in nostris Bibliothecis nusquam comparet.

C A P. IX.

De Judaicis Antiquitatibus.

DE Græcis & Romanis Antiquitatibus multi multa scripserunt, quorum exemplum alii imitati, *Judaicas* quoque *antiquitates*, scribere aggressi sunt, at longe dispari successu.

Longe enim dispar est horum ratio; Græcorum enim & Romanorum auctores antiqui, & qui florente adhuc utroque imperio scripsere, supersunt; restant

præ-

præterea innumeri nummi, statuae, ædificiorum ruinae, monumenta, inscriptiones, aliaque id genus innumera, ex quibus multa erui possunt, quæ ad veterum Græcorum & Latinorum mores penitus investigandos plurimum conferre possunt.

At Judæorum veterum (illos intelligo qui ante Captivitatem *Babylonicam* vixerunt) nihil exceptis Bibliis superest, imo ne illorum quidem recentiorum qui à temporibus *Ezrae* & *Nehemiae* usque ad deletas à *Tito Hierosolymas* superfuerunt. Nam ex quo tempore funditus eversa sunt *Hierosolymæ*, per univ-
ersum fere orbem sparsa est Judæa gens, quæ sive quod innumeris malis esset oppressa, sive quod sui lucri quam conservandæ majorum memoriæ magis studio-
sa fuerit, quicquid librorum vel rerum antiquarum penes se fuit, non sine ingenti Reip. literariæ damno interire passa est. Nonnulla traditionum rudera apud se servant, ex quibus quicquid Judæicarum Antiquitatum hodie scriptum est, conflatur. Unde facile conjicere possimus in quali caligine circa veterum Judæorum mores & ritus versemur.

Nihil.

Nihilominus multi hodie adeo sunt animati, ut si *Godwinum*, *Spencerum*, *Lightfootium*, *Cunæum*, *Bertramum*, *Sigonium*, *Buxtorfii Synagogam Judaicam*, aliosque id genus auctores legerint (multo vero magis si *Mishnam*, vel Rabbinos Rituales semel inspexerint) putant se in veterum Judæorum ritibus adeo accurate versari, ut cum ipso *Mose & Abarone* modo revixerint, possint contendere; cum certo certius sit, hos quos supra laudavi auctores, licet eximii viri fuerint & harum rerum, quatenus fieri potuit, consultissimi, nihil de his rebus scripisse, quod non ex *Rabbinorum* hauserint libris, horum autem nullus (quod sciam) annos octingentos superat, quæ res eos Antiquorum rituum testes reddit prorsus inidoneos.

Quid si *Misnah* annis Christi circiter CCCC. scripta esset (vel etiam circa Annum Christi CXX. ut volunt Judæi, vel secundum alios, CL.) norunt omnes jam ante Christum natum, Herodis tempore (& etiam ante eum) Dei cultum, à *Mose* præceptum, mirum in modum fuisse mutatum, & à primæva puritate deflexisse, multas quoque Phariseorum
opinio-

opiniones & ritus veterum Judæorum praxi fuisse superinductos: quod si florentibus adhuc Hierosolymis multa fuerint immutata, quale damnum passa est harum rerum memoria, Judæis jam exhorribus & ad extremas orbis plagas agitatatis?

His addi possit, maximam Judæorum rituum partem Templo Hierosolymitano fuisse adligatam, hos autem una cum Templo interire necesse fuit; quomodo itaque iis Rabbinis fidem adhibere possimus quorum ne proavi quidem templum unquam viderunt?

Erant autem Judæorum ritus adeo minuti & exacti, ut parum abfuerit, quin aliquid omitteretur, etiam dum adhuc quotidie essent usurpati; quanto vero magis probabile est, eos oblivioni fore tradendos, cum jam illorum nulum esset opus?

Ne verò censeas in *Talmude* reperiri posse vel in *Ritualibus Rabbinis* illud quod periisse ego prorsus existimo, considerata sunt, quæ de *Talmudis* ætate supra dixi, ubi etiam monui, multa etiam in *Mishnah* extare, quæ purus putus sunt Rabbinismus, nec ullum in Lege habeant funda-

Linguas Orientales. III

fundamentum, ea nihilominus est Traditionum Judaicarum pars defæcatissima; quid itaque de *Gemara* sentiendum, cujus ineptiæ quamvis pudere & pigere possit? Neque enim decisiones *Gemari-cæ* tam quæ à patribus acceperunt referunt, quam quæ fuerint Rabbiorum istius ætatis sententiæ: nam post scriptam à *R. Jehuda Mishnam*, Judæorum Doctiores in Academiis suis *Pumbeditha*, *Nahardea* & *Sora* de rebus in *Mishna* contentis disputare soliti sunt: convenire nonnunquam solebant seniores & Rabbini, & quæstiones de Lege & Ritibus Mosaicis proponere, ubi acriter res fuerit utrique ventilata, tandem in hanc vel illam partem determinabant, ex quibus decessionibus conflatum est corpus Talmudicum.

Hos longo intervallo subsecuti sunt Rabbini rituales qui lectis priorum disputationibus rem totam in meliorem methodum & formam redigere conati sunt; horum maximus est *Maimonides* (qui quod supra monui circa Annum Christi MCC. floruit) cujus solius opera Rabbiorum Bibliothecæ toti præstant.

Jam judicare possis, qualis ex horum scriptis veterum Judæorū erui possit cognitio, qui post deletum templum & dispersam gentem multis seculis vixerunt; qui non tam quid res fuerit, quam quid ipsi sentiebant, scripserunt: & tamen hi sunt quibus unice innituntur illi, qui de rebus Judaicis scribunt, qui tamen avide à nonnullis leguntur, quasi totos Judæorum mores & consuetudines, prout se antiquitus haberent, describerent; at longe falluntur istiusmodi lectores. Junonem nimirum quærunt, amplectuntur nubem; fingunt sibi se legere Judaicas Antiquitates, cum revera legunt Rabbinorum nugacium offutias.

Modeste itaque Doctissimus ille Judæus *Leo Modena* librum suum inscripsit, *La Vita, Costumi, Riti, & Osservanze de Gl' Hebræi* [DI QUESTI TEMPI] *i.e. Hujus ætatis*, non ausus sc. asserere, omnes illos ritus quibus assueti sunt hodierni Judæi ab antiquis Judæis fuisse usurpatos; etsi enim Judæi videantur suorum rituum tenacissimi, multas tamen habent *seniorum* traditiones quibus ipsi Legi vim inferunt, quod etiam ab ipso Salvatore nostro docemur; multas quoque

que omittunt quæ ab antiquis Judæis frequentissime usurpabantur, cujus rei ipse *Leo Modena* indicium fecit *Part. IV. Cap. 7.* ubi de *Leviratu* agens hæc habet, *Soleva gia esser piu lodato il pigliare &c. i. e. Olim laudabilius fuit Leviram ducere quam ab ea liberari: nunc vero crescente malitia hominum, liberationem quærent propter fines quosdam humanos, ut vel formosam vel dotatam magis, ducant. Paucissimi sunt, maxime inter Germanos & Italos qui eam ducant.*

His omnibus simul sumptis, plane apparet subsidia quæ ex *Rabbinorum* libris petuntur, non omnino sufficere ad *Judaicas Antiquitates* investigandas. Quod si quis mihi in hac re fidem adhibere nolit, expediat mihi obsecro quid sit *Urim & Thummim* de quo toties loquuntur *Rabbini* & scriptores alii: magnam profecto apud me gratiam inibit. Quod si nequit, quemadmodum probe novi non posse, agnoscat mecum *Rabbinos* non tam res ipsas, quam suam proferre hæriolationem.

Nihilominus, utcumque ad *Judaicas antiquitates* scribendas non suppetant

idonea auxilia; minime tamen eo nomine negligenda est *Rabbinorum* lectio, aut aliorum Auctorum qui de his rebus egerunt, & qui *Rabbinorum* opera abusi sunt; multa enim utilia continent, multos Majorum suorum ritus omni procul dubio servarunt: sæpe etiam sæliciter conjiciunt, unde ex eorum scriptis multa S. scripturæ loca lucem fœnerari possint.

Scriptit *Car. Sigonius Rempublic. Hebræorum*, erat autem vir rei Politicæ peritissimus, cujus etiam scripta teste Doctiss. *Graevio* plus ad Romanas antiquitates & leges intelligendas conferent quam cujusvis alius. Hic in summa Literarum Hebræarum imperitia, Judæorum tamen res quatenus fieri potuit sæliciter affecutus est.

Cunæus quoque edidit *Rempublic. Hebr.* Hic fuit acerrimi ingenii vir, in legendo *Maimonide*, *Tacito*, *Polybio*, *Josepho* aliisque optimæ notæ auctoribus versatissimus, his addidit Jurisprudentiam; ejus liber scriptus est stylo eleganti & conciso, in quo multa ab aliis omissa sæliciter supplevit.

His addendi sunt *Spencerus*, *Bertramus*,

mus, *Schickardi Mishpat Hammelek*,
Buxtorfii Synagoga Judaica, (qui ta-
men liber crebris scatet ineptiis & vide-
tur ad irridendos Judæos scriptus) *Leo*
Modena, qui brevem quidem & succin-
ctam at plenam & ab omnibus eruditis
approbatam hodiernorum Judæorum
rituum reddidit rationem.

C A P. X.

*De Lingua Arabica studio
& ejus usu.*

HACTENUS in fonte & rivulis fui-
sti versatus, nunc in Oceanum ten-
des, ubi neque profunditatem bolo me-
tiendi, neque conspiciendi littoris dabi-
tur facultas. Linguam intelligo *Arabi-*
cam, quam non immerito Oceanum di-
xerim, quippe quæ alias Linguas Orien-
tales in se recipit, non secus ac fluvios
absorbet Oceanus.

Noli expectare te nunquam in hac

Lingua eam promptitudinem fore adsecuturum quam in aliis adsequuntur multi, (nisi Orientem visas vel saltem Arabie magistro usus fueris) fieri possit ut eam in Lingua Habraica obtinere possis peritiam, ut quemvis Rabbinum nullo negotio legere possis; idem fieri possit in Lingua *Chaldaica* & *Syriaca*, item in *Græca*, licet admodum copiosa sit & vocibus compositis abundet. Non ita se res habet in Lingua *Arabica*, tot enim occurrunt voces & multiplices significationes: adeo ut cum hujus Linguae studio decem annos impenderis, plurimosque auctores legeris, in nonnullos scriptores incurrere possis, quorum ne tres quidem lineas simul sumptas prompte & expedite legere possis & intelligere. Noli tamen deterreri; quemadmodum enim Oceani profunditas non obstat quo minus pretiosissimos ejus Thesauros & Margaritas expiscari possimus, ita neque Linguae Arabicae immensa copia lectori diligenti erit impedimento, quo minus ea assequi poterit, quæ & sibi & reipublicæ literariæ erunt emolumento. Hoc quomodo fieri possit, plana & facili methodo docebimus.

Priusquam tamen hujus Linguae discenda rationem tradam, æquum est, ut explicem qualis sit ejus usus, & quamobrem aberuditis excoli tantopere meruerit.

1. Sciendum est multas Hebræarum *Radicum* significationes deperditas in Lingua Arabica esse repertas, quæ res interpretandæ Scripturæ multum confert: cum enim Græcos vel Latinos Auctores legimus, in quibus aliquid difficilius occurrit, quod vocis alicujus vera & genuina significatio ignoretur, in promptu est alios ejusdem gentis scriptores, qui eadem voce usi sunt, adire, unde lucem scenerari possimus & alicujus vocis vel Phrasæ significationem investigare. Longe aliter se res habet in Lingua Hebraica, in qua unica Biblia exstant, in quibus multa sunt ἀπαξ λεγόμενα, aliaque obscura, quorum sensus, si modo adhibeatur acre judicium ex Lingua Arabica erui possit. Lingua enim Arabica, idiomate licet & flexione ab Hebræa differat, plurimas tamen vocum radices cum Hebræa habet communes, (cujus rei sexcenta exempla proferre possem, modo opus esset) quarum radicum significationes plurimas

quæ adhuc in Arabismo obtinent, apud Hebræos olim in usu fuisse omnino est verisimile, maxime vero si consideremus has significationes textui magis esse congruas quam quæ ex Hebræis Lexicographis petuntur. Quod etiam *Rabbinorum* doctiores animadverterunt, maxime *Aben Ezra*, qui hujus Linguae ope in suis commentariis frequenter usus est, ex quo apparet quantus sit Linguae Arabicæ in S. Scriptura interpretanda usus, quod ne cui dubio esse possit, adeat *Clariss. Pocockii, Portam Moysis* à se editam, ubi in explicandis S. Scripturæ textibus Lingua *Arabica* adeo fæliciter usus est, ut nemo amplius dubitare possit, quin magnum huic rei hæc Lingua adminiculum subministret.

Addo multas in Hebræis Lexicographis extare voces *derivativas*, quæ cum *Primitivis* nullam omnino habent affinitatem, eo nomine quod *Primitivarum* significatio ab ipsis Linguae Arabicæ nescius ignoretur: cujus rei, quod brevitati consulam, quatuor solummodo exempla præferam. 1. in Hebræis Lexicographis scribitur Radix *קדש* cujus significatio apud ipsos ignoratur. Inter voces ab hac radice

radice derivatas occurrit שמלה *vestis*, at hujus vocis origo manifesto constat ex voce Arabica شمل *quæ significat comprehendit undique, continuit, cinxit & circumdedit, quod vestis proprium est.*

2. אנוש Apud Hebræos significat *Hominem* a radice אנש qui significat *agrum esse, agritudine affici.* Perperam; vera hujus vocis origo à Lingua Arabica accessenda est, nempe à Radice انس *Anasa, Societatem inuit.* Horum cum his studiis operam primum navare capi indicium fecit D. Martinus Eagle, quondam in his literis præceptor meus, vir indefessæ industriæ, meliore sorte dignus.

3. חרף apud Hebræos significat *exprobrare, probris afficere &c.* hinc derivant חרף *Hyems, quasi probrum terræ dicta,* at חרפ *Hbareph hyems* originem habet in Lingua Arabica; nempe à حروف *charapha* decerpfit, ideo quod *Hyems* folia arborum & fructus superstites decerpit.

4. אליה Apud Hebræos significat *caudam,* hujus vocis derivationem ar-

cessunt ab אלה *execratus est, juravit, pejeravit.* Quomodo cohæreat vox primitiva cum sua derivativa non video; longe meliora te docebit Lingua Arabica in qua *ألي* significat *carnosos clunes habuit*, ألية *Alyah* vero *caudam Ovis vel arietis*; non omnem, sed duntaxat *magnam illam & adiposam* quales in ovibus Orientis spectare est, quarum minimæ X vel XII libras nostrates pendunt, nonnullæ etiam XL libras pondere excedunt. De quibus Vide *Golii Lexicon* in voce *ألي* & *Ludolph. Historiam Ethiopicam.*

Hinc abunde liquet, quantus sit linguæ Arabicæ in interpretandis Hebræis usus: nihilominus caute in hac re procedendum est, ne dum Scripturam interpretari conemur, plano ejus sensui vim inferamus; proferam itaque quæ de hac re scripsit vir doctissimus *Joan Clericus* (*Art. Critic. Part. 1. cap. 4. Sect. 3. §. 10.* ubi ait, “Verum hic cavendum, ne putemus hæc Linguas ita ἐκ παραλλήλων sibi invicem respondisse, ut eædem rationes eandem in omnibus, aut affinem
“semper

“ semper significationem habuerint. Sæ-
 “ pe evenit ut una eademque vox in Lin-
 “ guis affinibus varia significet, ut ex
 “ Linguis hodiernis satis constat. Ex-
 “ emplificauit, Lingux Anglica & Belgi-
 “ ca multa habent affinia, quæ idem sig-
 “ nificant; sed non pauca quæ plane di-
 “ versa, quorum unicum exemplum af-
 “ feram, unde de cæteris iudicium ferri
 “ poterit. Apud Anglos, *understand*
 “ significat *intelligere*; apud Belgas, *on-*
 “ *derstaan* *moliri*, *niti*, item *subsistere*.
 “ Eadem voce prognata *understanding*
 “ *intellectum* Anglis sonat; Belgis *onder-*
 “ *standt* est *auxilium*, *adminiculum*. An-
 “ glis *understanding* est *solers* etiam &
 “ *peritus*; Belgis *onderstandig* est *auxi-*
 “ *liarius*. Si interiisset Lingua Anglica,
 “ sique unicus superesset liber Anglicus,
 “ & paulo plures Belgici; hi quidem u-
 “ sui sæpe essent intelligendo Anglico,
 “ sed possent etiam in errorem interdum
 “ incautos conicere; ut si vox allata lo-
 “ cis tantum aliquot extaret, quorum se-
 “ ries tam ferret significationem *auxilii*
 “ ex Belgica Lingua, quam *intellectus*,
 “ facile eo delaberentur, qui Belgice
 “ scirent, ut *auxilium* interpretarentur:
 “ in

“in *Psalm. CXIX. 34* leguntur hæc
 “verba in Translatione Anglica, *Give*
 “*me understanding and I shall keep thy*
 “*Law*, cum hæc verba significant, *Da*
 “*mihi intellectum, & ego observabo legem*
 “*tuam*; verti ex Belgica Lingua posset,
 “*geeft my hulpe, da mihi auxilium*. Idem
 ulterius explicare possum ex Lingua
 Italica (si modo meum pannum viri e-
 ruditi purpuræ intertexere liceat) quam
 ex Latina originem suam derivasse om-
 nes norunt; sunt tamen in ea multæ
 voces, quas easdem esse cum Latinis
 certum est; longe tamen diversam ob-
 tinent significationem. ex. gr. *Tristo*
 idem est cum *tristis*; vox Latina *tristis*
 est mœstus, at Italica *Tristo*, est *prævus*,
veterator, *vaser*, *versutus*. Sic *Mor-*
bido derivatur à Latina *Morbidus*, at
morbido est *mollis*, *levis* &c. Pergit
 vir doctissimus. Itaque si quid simile
 “in interpretandis Hebraicis tentetur,
 “magna attentione utendum; nec quic-
 “quam affirmandum quasi exploratum,
 “quod non res ipsa & series orationis
 “manifestissimum faciat.

2. Secunda Linguae Arabicæ utilitas
 in hoc consistit, quod præstantissimi

Rab-

Rabbini in hac scripserunt; sciendum est autem Orientales Judæos quibus hæc Lingua est vernacula, illa magis uti quam Hebraica, ideo quod copiosior sit, & ad exprimendos sensus accommodatior. Hinc *Maimonides* omnia sua Arabice scripsit, nisi excipias *ר' חזקוני* quod Hebraice edidit. Auctor quoque *Cozri*, *Abu Zachariah*, *R. Joseph*, *Maimonidis* discipulus, *Aubkado'zzaman Abu'l Baracat*, *R. Tanchum*, *R. Abraham Ben Dior*, aliique plurimi Arabice scripserunt, qui plerumque etiam doctiores fuerunt quam Rabbini occidentales.

3. Alius hujus Linguae usus est ut *Alcoranum* legamus, qui liber cum *Seo-nevriaw* summam præ se ferat, & ingentem Orbis partem sibi subjecerit, minime indignus est qui à Theologo legatur, cujus est non solum vera nosse, verum etiam falsa, eaque refellere & redarguere posse. Cui etiam curæ esse debet illarum animarum salus quæ ab hac impostura fascinantur; sed cum de hac re in præfatione satis fuse egerim, nolo quæ ibi dixi hic repetere.

4. Sed neque contemnendum subsidium conferet hæc Lingua ad mendas quæ

quæ in Chartis nostris Geographicis occurrunt corrigendas; possemus multa emendare ex collatione Geographorum Arabum cum antiquis, & nostris. Profecto mire sibi plaudit hæc ætas quasi Chorographiæ summum apicem attigerit, at noli falli, longe aliter se res habet; ubicunque enim nostri Geographi de *Africa* & *Asia* agunt (nisi pauca loca excipias omnibus nota) non tam illud quod pro comperto habent proferunt, quam quod somniant. Multo facilius est ipsos adire harum regionum incolas, quibus rerum & locorum suorum cognitio non est deneganda, quales sunt *Abulpheda*, Auctor Nobilissimus *Hamae* in *Syria* Princeps: *Ebn Edris*, perperam vocatus *Geographus Nubiensis*; aliosque plurimos, ex quorum collatione multæ locorum *Longitudines* & *Latitudines* corrigi possint.

5. Præterea, res populorum Orientalium minime negligi debent, quæ enim tam pace quam bello fecerunt, cognitu admodum digna sunt; sive stupendam illam & Christianæ religioni pestiferam rerum mutationem consideremus, cum grassante *Mohammedanismo* brevi tempore

pore non solum *Palestinam*, *Persiam*,
Syriam &c. verum etiam *Aegyptum* &
magnam *Africae* partem usque ad fre-
tum *Gaditanum*, totam fere *Hispaniam*,
Rhodon etiam occuparint *Saraceni*; si-
ve insignes illos quos in humaniori-
bus literis fecerunt progressus regnan-
te *Almamune* eique succedentibus *Cha-*
liphis. Profecto quod *Arabum* aliorum-
que Orientalium res gestas attinet,
in magna caligine versamur; Euro-
pæi enim illorum res non prout debue-
rant resciverunt: operæ pretium foret,
illas ex Arabicis libris eruere: nam *Mo-*
hammedanismi ortum & progressum, &
Chalipharum Mahometem succedentium
nemo quod sciam accuratam pertexuit
historiam. (cujus specimen me editurum
spero, modo Deus vitam, otium & fa-
cultates largiatur) scripsit *Fullerus* no-
ster *Belli Sacri Historiam*, cujus maxi-
mam partem *Gulielmo Tyrio* debet; at
neque *Gulielmus Tyrius*, neque *Fullerus*
quicquam rerum aut literarum Arabica-
rum intellexerunt, unde necesse est eos
in multis fuisse hallucinatos. De *Mem-*
lucorum in *Aegypto* Imperio, de *Jengis*
Chan & *Hulacu* (qui vix minores de O-
riente

riente quam ipse *Alexander* triumphos egerunt) vix audivimus.

Notum est *Tamerlanem* (*Timurum* vocant Arabes) *Bajazethem* [*Abu Tezid*] cavea ferrea inclusum secum circumtulisse; sed unde ortus fuerit, & quomodo res tantas gesserit, ignotum est; quæ omnia notu digna ex libris *Arabicis* (ad dam & *Persicis*) erui possint. Sed & mira sentiunt Europæi de *Mohammede*, quæ in libris *Arabicis* nec volam habent nec vestigium; multas etiam recipiunt de eo traditiones quæ nulli innituntur fundamento; quibus etiam deceptus est vir summus & de Rep. literaria optime meritis *H. Grotius*: is enim librum scripsit nulla ætate delendum *De veritate Religionis Christianæ*, cujus sexta pars *Muhammedanismi* refutationem continet, in qua inter alia refert *Mahumetem* columbam cicurem ita instruxisse, ut ejus auri advolaret, quo medio plebs ejus sequax persuaderi possit, istam columbam Spiritum esse Dei, forma corporea cælitus delapsam; qua re nihil falsius est aut à veritate magis alienum; minime enim illud omissuri essent scriptores *Muhammedani* qui nihil commi-

nisci

nisci verentur, quo Pseudoprophetae suo auctoritatem conciliare possint. Cum itaque Cl. *Pocockii* versionem Arabicam *Veritatis Christianae Religionis* legerem, miratus sum illum hanc rem Arabice non vertisse; postea vero incidi in ejusdem *Specimen Historiae Arabum*, ubi ait, se *Grotium* ipsum interrogasse, utrum hanc fabulam ex Arabum libris, an vero ex Christianis hauserit; *Grotium* vero confessum fuisse, se nihil istiusmodi in Arabicis scriptis unquam reperisse, sed Christianis solis in hac re fidem habuisse; visum est itaque Cl. *Pocockio* hunc locum omittere, ne Arabibus ludibrium deberemus.

Quinetiam plurima alia habemus, quæ de populis Orientalibus perperam referuntur; omnino itaque operæ pretium foret ipsos *Arabum* libros adire, ex quibus aliquid certius discere queamus.

Restat alius Linguae Arabicæ usus; scilicet ut Græcos auctores ab Arabibus eruditius versos corrigere possimus; nam *AlMamunis* tempore qui circa Annum Christi DCCCXX. floruit, multa Græcorum auctorum exemplaria corrasa sunt, & in Linguam Arabicam versa; at nemo inficias

cias ibit, tunc temporis multo correctiora Græcorum auctorum extitisse exemplaria, quam quæ doctorem manibus hodie teruntur; unde sæpe feliciter corrigi possint in nostris editionibus admissa menda. Non hoc dico quod Paraphrastes Arabicos, ubicunque à Græcis exemplaribus dissentiant quempiam sequi velim; nam abunde patet illos quod in Lingua Græca non satis Critice & accurate versati fuerint, in multis fuisse hallucinatos: nihilominus quivis acri iudicio præditus, ex codicum diversis lectionibus auctoris sui sentum adsequi possit, & locos alias deploratos feliciter corrigere.

Libet de hac re *Salmasii* sententiam proferre; qui in Præfat. Tabulæ *Cebetis* ab *Elichmanno* ex Arabico Sermone Latine versæ (cum de mendis quæ in Græcorum auctorum versionibus Arabicis occurrunt, paulo ante differuisset,) hæc habet: *Non propterea tamen avocare velim studiosos ab Arabica lingua perdiscenda eo maxime nomine quod Arabum de Græco translationes tam vitiosæ ac pravae reperiantur. Habet illa lingua quo utilitatem suam commendet, etiamsi illi sunt*
stule-

stuleris translationum fidem. Ne istae quidem, quamvis aliquammultis partibus parum fide, tamen contemnendae sunt. Explicant enim multa vocabula ^{texvixā} Graeca quorum expositionem in nostris Lexicis Graecis frustra hodie quaeras. Ut reapse multis locis comperi in conferenda versione Arabica Dioscoridis, quae apud Ebenbeitarem extat, cum Graeco textu. Praeterea cum ante octingentos plus minus annos illae versiones procuratae sint, melioribus libris & antiquioribus earum auctores saepe usi videntur, quorum ope multa emendari in melius possunt in nostris libris. Quod etiam ex eodem Dioscoride Arabice verso plus mille locis deprehendi. Non raro quippe etiam ubi male mentem auctoris expresserunt, cognovi tamen, rectiorem lectionem in libris suis eo tempore invenisse, quam quae hodie in nostris extant.

Hæc de Arabicæ Linguae utilitate dicta sunt. Est autem hæc lingua omnium quotquot extant longe copiosissima; infinita fere sunt ejus vocabula, quæ quoque multiplices obtinent significationes; tredecim habet conjugationes quæ diversam plerumque significationem habent; ejus anomaliae sunt paucissimae;

nam in Grammatica Arabica plurimi Canones occurrunt, quibus nulla est exceptio: idcirco licet à nonnullis propter immensam verborum copiam omnium Linguarum habeatur difficillima, nihilominus quod Grammaticas regulas attinet, omnium (excepta forsan Persica) facillima est & simplicissima.

C A P. XI.

Quomodo instituendum sit Linguae Arabicae studium.

DE Arabicæ Linguae utilitate & genio satis diximus, restat explicare, quibus subsidiis aliquis instructus, hujus linguae studium aggredi debeat.

Quod Grammaticam attinet, ejus generis optima sunt quæ scripsit *Erpenius*, qui Europæorum primus fuit qui in his literis aliquid serio præstitit, licet ante eum extiterint multi, qui Arabicorum auctorum versiones Latinas edidere, pleræque tamen illarum tot mendis sca-

tent,

tent, ut nesciam utrum auctores verte-
rint an vero potius corruerint.

Scriptit ille primo *Linguae Arabicae Rudimenta*, cui subjunxit etiam brevem praxin in Caput *Alcorani* decimum octa-
vum; postea edidit *Grammaticam Ara-
bicam*, cui subjunxit nonnullas Arabum
sententias, & *Locmani fabulas* Latine
versas: hujus Grammaticae optima edi-
tio est quam curavit D. Golius, qui prae-
ter praxin ab *Erpenio* editam, multa ipse
addidit, quae hujus Linguae studiosis
magnum adferent adjumentum.

Extant quoque *Guadagnoli Rudimen-
ta Linguae Arabicae*, Romae impressa,
Fol. *Erpenius* hujus linguae Thesaurum
promisit, in quo omnia quae ad Linguae
Arabicae pleniorē institutionem desi-
derari videbantur exhibere decreverat;
quod opus ad umbilicum jam ante obi-
tum perduxerat, at immaturo fato cor-
reptus illud nunquam edidit.

Huic Grammaticae addas ejusdem au-
ctoris *Alphabetum Arabicum*, (in quo,
scribendi modum ab Arabibus in libris
Manuscriptis usurpatum explicat, & ab-
breviationes indicat) est enim Linguae A-
rabicae lectio Tyronibus difficilis propter

literarum nexus & notas Orthographicas; huic Alphabeto praxin addidit in *Caput Josephi*, hoc est XII. *Alcorani*.

Postquam in legendis Characteribus satis fueris exercitatus, totam attente percurras *Erpenii* Grammaticam, antequam vero ad praxin accedas, formæ nominum & Verborum memoriæ tenaciter infigantur; discas etiam *Canones* eadem ratione quam præscribit *Erpenius* in suo *Consilio*, his expeditis ad Praxin te accingas, hoc quod sæpius monui semper observato; illa Tyroni primum esse aggredienda quæ Latine versa sunt; multas enim difficultates & idiomata continet hæc Lingua, quæ nisi in ea bene fueris exercitatus, Lexici & Grammatices ope expediri nequeunt. Legas itaque quam attentissime poteris; idiomata & obscuriores loquendi formulas, *Proverbia*, allusiones ad res & mores Orientalium diligenter excerpas, & in libro in hunc finem compacto recondas; neque quæ punctis vocalibus & notis Orthographicis destituuntur prius legere aggrediaris quam in iis libris qui eas notas habent appositas bene fueris versatus.

Auctor itaque sum ut post lectam
quam

quam dixi praxin in manus sumas *Veteris & Novi Testamenti* versionem Arabicam quæ in Bibliis nostris Polyglottis imprimitur, quæ tam vocalibus & notis Orthographicis ornatur, (quas summa diligentia adscripsit *Gabriel Sionita*) quam versione Latina: fateor in hac versione nonnunquam desiderari purum Arabismi idioma (*Christiani* enim & *Judæi* qui in Orientalibus plagis degunt, & à quibus hæ Sacræ Scripturæ Versiones exaratae sunt, licet ipsis quoque Lingua Arabica vernacula sit, non tamen tam castigate & correcte scribunt quam ipsi *Mohammedani*) nihilominus magno usui erunt notæ Orthographicæ & Latina versio; præterea hinc eam verborum copiam haurire possis quæ ad faciliorem auctorum lectionem te introducent; Linguae nitorem, idioma & elegantias ex aliis auctoribus posthac percipies. His addas *Carmen Tograi à Pocockio* Latine versum, cujus etiam singulas voces secundum regulas Grammaticas examinavit.

His probe intellectis totum *Alcoranum* legas, in quo multa occurrunt difficilia, ne dicam inexplicabilia; nihilomi-

nus propter frequentes ejusdem rei repetitiones quæ in illo occurrunt, maxima ejus pars nullo negotio possit intelligi.

Binæ sunt *Alcorani* editiones impressæ, prima *Hinckelmanni* impressa *Hamburgi*, altera *Maraccii* impressa *Patavii*. *Hinckelmannus* Textum solum edidit, *Maraccius* vero integram versionem cum *Refutatione* : Capita nonnulla vertebant viri eruditi, nempe *Christianus Ravivius*, *Erpenius*, *Goliush*, alique quæ seorsim comparare possis; antiquæ versioni à *Bibliandro* editæ minime inniti possis, neque *Gallicæ* à *D. du Ryer* editæ, multo minus *Anglicanæ* ex *Gallica* factæ; is enim interpres quæ ex *Arabica* in *Gallicam* male versa accepit, ex *Gallica* in *Anglicam* multo pejus transtulit; nihilominus non omnino diffiteor illam versionem in plurimis locis hærentem posse expedire.

Lecto semel *Alcorano*, ejus lectionem repetas, ut voces & idiomata memoriæ altius inhæreant, observandum est autem, *Alcoranum* apud Orientales pro *Arabismi* norma semper fuisse habitum, quem stylo adeo eleganti scriptum esse cre-

credunt Arabes; adeo ut impium, vel saltem mente captum eum arbitrentur, qui ejus elegantiam æmulari audeat; hinc plerique *Arabum* auctores ad *Alcorani* styllum, suum quoque conformant & componunt, & ad illum (nullo citato loco) frequenter adludunt, unde ejus intelligentia ad legendos auctores reliquos plurimum conferet. Hæc autem illorum de *Alcorano* opinio, superstitionem magis *Mohammedicam*, quam acumen redolet Criticum. Fateor *Alcoranum* stylo non invenuto esse scriptum, sed plures in Lingua Arabica auctores vidi, qui eum saltem æquant, nonnullos etiam qui superant.

His diligenter lectis alios auctores punctis vocalibus destitutos aggredi possis, maxime vero si Latinam habeant versionem: incipiendum est autem à facillioribus, quales sunt *Evangelium Infantiae*, *Eutychii Annales*, *Abulpharagius* &c. de quibus in sequenti capite: operæ pretium foret, tam in hac quam in aliis linguis, quas accurate intelligere velis, te frequenter scribendo exercere: magis in alicujus Linguae cognitione proficies, modo horam unam scribendo

dederis, quam si duas vel tres in legendo absumpseris. Exscribas itaque caput aliquod *Alcorani* sine punctis, eique puncta adscribe; quod scripsisti cum correcto *Alcorani* exemplari confer; menda, corrige &c. prout in Hebraicis supra docui; nonnunquam caput aliquod *Alcorani* Latine vertas, versionem tuam apud te serves paucis diebus interpositis: ex tua versione idem caput in Linguam *Arabicam* transfer & cum *Alcorano* confer, hinc fiet ut Linguæ genium penitus percipias; eaque perquam familiariter uti, nullo negotio affuescas.

Adagia vero & Proverbia quotquot unquam in Scriptoribus *Arabum* occurrunt, in penu recondas, absque his enim sæpissime hallucinaberis; frequenter apud ipsos occurrunt Proverbia, quæ cum ad res Orientales nobis prorsus incognitas relationem habeant, difficilis admodum evadit Auctoris sensus; si itaque in hac lingua insignem aliquam peritiam adsequi cupias, adeas *Meidani* scriptoris celeberrimi Proverbia, quæ Cl. noster *Pocockius* Latine verterat & edere decreverat, quod ejus opus his studiis plurimum contulisset, at iniqua
fors

fors hoc commodum orbi literato invidit; neque scio quid de ejus versione fit.

Lexica quibus in his studiis utendum est duo sunt, *Golii* nimirum & *Giggeii*; utrumque ex Arabum Lexicographis translatum; at longe dispari ratione & methodo: *Giggeius* enim cum *Camusum* nobilissimum Arabum Lexicon vertendum sumsit, verbum verbo reddidit, nullo adhibito judicio, neque mutata methodo. Omnia eodem fere ordine quo in suo exemplari occurrebant, transcripsit & Latine vertit; unde non æque utile lectoribus evasit ejus opus, ac fieri potuisset, si majorem consecutus fuisset eruditionem & Judicium.

Golius vero, alterum Orientis Lexicographum *Al Gieuharium* nempe, vertendum sibi proposuit; at non auctoris sui vestigiis adeo presse institit, quin alios quoque, modo ita ferret occasio, in subsidium vocaret: infinita ex aliis excerpsit quo Lexicon suum ditavit, totum vero adeo docte & methodice digessit, ut non tam versio, quam suum opus esse videatur; est autem omnium in hoc genere absolutissimum, li-

cet tamen non diffitendum est, multa in eo deesse quæ in *Giggei* Lexico reperiuntur.

Hi Duo (*Giggeius* sc. & *Golius*) vel solus *Golius* aut *Castellus* qui eum compilavit tibi sufficient, si mediocriter in hac lingua erudiri cupias; quod si ulterius procedere velis, & in Arabismi intimis penetralibus versari; non impressis Auctoribus & Lexicis solummodo inhærendum est, sed adeunda sunt MSS. ipsos inquam *Al Firuzabadium* & *Al Fauharium* (quorum singulorum extat pulcherrimum exemplar inter MSS. *Erpenianos* in Archivis Bibliothecæ publicæ Cantab.) *Zamachsharium*, aliosque innumeros, qui ad omnia quæ in hac lingua difficilia sunt eruenda, facem præferent, & quasi manu ducent.

C A P. XII.

De Nonnullis Arabicis Auctoribus hactenus editis.

NE quid deesset, quod hujus Linguae ulteriori cognitioni quicquam possit

possit conferre; visum est Catalogum Auctorum Arabicorum præcipuorum hætenus impressorum subjicere, & de eorum stylo paucis differere.

I. *Alcoranus*. A *Muhammede* Pseudo-propheta editus (cujus Æra incipit Anno Christi DCXXII.) Totus non simul prodiit; nam prout oblata fuit occasio, caput aliquod tanquam divinitus traditum, suis obtulit. ex. gr. si inter ejus sequaces orta fuisset aliqua dissensio, ex templo eos adiit *Muhammed* quasi revelatione cælitus delapsa fretus, ad compescendam litem: hoc modo scriptum est *Surato'l Anphâl*; idem de reliquis sentiendum est, quæ pro rei natæ occasione prolatae sunt.

Non autem in unum volumen compacta sunt *Alcorani* capita, *Muhammede* adhuc superstite; *Abu Becr* vero, immediatus ejus successor veritus, ne aliqua ejus pars (continebatur enim in solutis & laceris chartis) intercideret & periret, totum in unum volumen congescit.

Scriptus autem est *Alcoranus* stylo non invenuto, utcunque *Mohammed* se vocaret *نبي الامي* *Nebiya'lOmmia*, i. e.

Pro-

Prophetam simplicem, idiotam, illiteratum; usus est omnino opera nonnullorum hujus Linguae peritissimorum. Quæ de *Sergio* quodam, Monacho Hæretico fabulantur Christiani nonnulli meras nugas credo, neque ulli (quod sciam) Arabicorum auctorum testimonio inniuntur.

Illum tamen cum Judaicæ tum etiam Christianæ Religionis non fuisse ignarū, cuivis facile patebit, qui *Alcoranum* semel inspexerit : quem librum cum attente legam, minime mihi persuadere possum, *Muhammedem* vel *Bibliorum* ope, vel cujusvis eruditi Judæi aut Christiani usum fuisse; (non enim sacras historias ita confudisset quivis harum rerum peritus) sed potius quæ ex cum utrisque conversatione (cujus frequentem in peregrinationibus suis occasionem habuit) hauserat, & memoriæ infidæ commiserat, chartis mandasse; nisi forsan (quod non est omnino improbabile) impostor versutus & versipellis, res quas probe noverat, de industria confundere & miscere studuerit; ne si *Bibliorum* vestigiis nimis presse insisteret, majorem quam sui interesset, Religioni Judaicæ vel
Chri-

Christianæ, in quarum locum suam substituere decreverat, auctoritatem conciliaret.

Utcunque hoc se habuerit, (quod eruditiorum judicio permitto) à Judæis plurima sumpsisse certum est; non ea solum intelligo, quæ in Bibliis reperiuntur, sed Talmudicas etiam fabulas & historias futes & ineptas; adeo ut quanto melius in Judæorum traditionibus & Talmude aliquis versatus sit, tanto melius verum *Alcorani* sensum eruet; sunt enim in *Alcorano* quæ Judaicas traditiones adeo redolent, ut ne ovum quidem ovo sit similis. Ex. gr. Tradunt Judæi, (refragante nihilominus S. Scriptura) *Pharaonem* cum suis minime fuisse mersum, sed singulari Dei providentia liberatum. Sic liber *de Vita & Morte Mosis*, à *Gaulmino* edita: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה ויבאו אחריהם פרעה וכל חילו וטבעו בים ולא נותר מהם איש וולתי פרעה מלך מצרים אשר נתן ה' הוראה לאל חי ויאמן ברובו i. e. Vertente *Gaulmino*. ille (i. e. *Pharoh*) ingentibus copiis ad mare persequutus, fluctus simul cum *Israele* ingreditur, quos dum *Judæi* siccis perambulant vestigiis, totus

Regis

*Regis exercitus illis obruitur. Solus super-
fuit Pharaon, qui demum Deo gloriam
confessus &c. Huic suavissime succinit
Muhammedes, qui in Capite Jonæ hæc
habet, وجاونا بني اسرائيل
البحر فاتبعهم فرعون وجنونه بغيا
وعدوا حتى انا انهم الغرق قال
امنت انه لا اله الا الذي امنت به بنو
اسرائيل وانا من المسلمين **

*الان وقد عصيت قبل وكنت من
المفسدين * فالיום ننجيك ببذل
تكون لمن خلفك اية وان كثيرا
من الناس عن اياتنا لغافلون **

*Quæ sic verto. Duximus autem Israe-
litas per mare, quos persecutus est Pha-
roh cum exercitu suo, iis malefaciendi
studio: cum autem mergi periclitaretur;
dixit, credo nullum esse Deum præter il-
lum in quo credunt Israelitæ. (Tum Deus)
etsi antehac rebellasti, & fuisti improbus:
nihilominus hac vice eripiemus te, ut
fias posteris exemplum, plurimi enim sig-
na nostra negligunt.*

Crebris scatet *Alcoranus* repetitionibus unde facilior evadit ejus lectio; nonnulla habet quæ adfectatam sapiunt obscuritatem (quæ inseruisse videtur *Muhammedes* quo majorem inter rudes & imperitos Arabes sibi conciliaret auctoritatem) Abbreviaturas nempe Symbolicas, quæ nonnullis ejus capitibus præfiguntur; plura item alia perquam obscure expressa; de quorum explicatione nondum convenit inter Arabum interpretes. Hæc de *Alcorano* sufficiant.

2. *Ebn Sina*, vulgo *Avicenna*: ejus magna pars *Romæ* impressa est; major tamen in libris MSS. adhuc delitescit: insignis erat Medicus & Philologus & Naturalis Philosophiæ (quatenus ferebat ista ætas) cum primis peritus: vir indefessi ingenii, qui nulli labori perpercit, ut quod sibi proposuerat, obtineret. Dicitur sedecim horas quotidie studiis impendisse: scripsit non solum de re Medica; sed Logica etiam, Physica & Metaphysica tractavit. Omnia illius opera stylo admodum eleganti scripta sunt. Illa pars quæ *Romæ* impressa est, mendis abundat: veterem Latinam hujus Auctoris versionem mendosissimam esse

esse cuius facile innotescet, qui eam cum Arabico textu semel contulerit. *Fortunatus Plempius*, vir Doctissimus, Medicus Professor *Lovaniensis* veteris Interpretis errores sæliciter sustulit, in prioris partis quam edidit versione. Præter illa quæ in Medicis & Philosophicis scripsit *Avicenna*, librum quoque edidit de *Resurrectione* in quo multa profert, propter quæ à *Moslemiis* pro Heterodoxo & Hæretico censetur; iste liber nunquam Arabice excusus est, at extat ejus versio in 4to ab *Andrea Bellunensi* edita.

3. *Elmakîn*. Hic *Abu Jaafar Tabariensis* (vulgo *Tabari*) in Epitomen redegit; in qua maximi momenti actiones, plana & distincta methodo & stylo eleganti accurate complexus est: ejus historia pertingit ad Annum *Hegiræ* DXXI. id est, Christi MCXXVII. Hunc auctorem Latine vertit *Erpenius*, at non satis correcte; quod tamen illi condonare possimus; maxime si consideremus, illum primum fuisse, qui has literas, prout excoli debebant, aggressus est: nihil autem simul inventum est & perfectum. Hujus versio impressa est in 4to, item in *Folio* una cum Textu Arabico

bico. Textus Arabicus solus impressus est in 8vo.

4. *Sharif Ebn Edris*. Vulgo *Geographus Nubiensis*; at perperam: non enim fuit *Nubiensis*; iste liber qui *Romæ* impressus est, quem *Gabriel Sionita* & *Joannes Hefronita* Latine verterunt, est solummodo Majoris operis Epitome. Ratio quæ *Sionitam* induxit ut crederet & affirmaret hunc auctorem esse *Nubiensem*, fuit, quod mendoso quo usus erat exemplari deceptus erat: quod ipse deprehendi, qui duo hujus auctoris MSS. exemplaria in Bibliotheca Bodleiana contuli: nam de *Nilo* locutus Geographus hæc habet *دیل مصر التي تشق أرضها* i. e. *Nilus Egypti qui dividit terram ejus*. At in illo exemplari quo usus est *Sionita*, scribitur *أرضنا* *Terram nostram*; quod interpretes fefellerit; exinde enim conjiciebant hunc auctorem fuisse *Nubiensem*, prout in Præfatione versionis suæ præfixæ, ipsi affirmant.

Hujus libri stylus est facilis, concisus & elegans; cujus lectio (modo adjungatur Latina versio,) reliquis historicis

& Geographis legendis plurimum conferet.

5. *Abu'lpheda*. Nobilis *Hamae* in Syria princeps, qui Geographiam summa cura & diligentia elaboravit, adjectis Longitudinum & Latitudinum tabulis. Hujus operis nihil (quod sciam) adhuc editum est, præter binas Tabulas à *Gravio* editas: totam Latine verterat *Schickardus*, at illius versio nunquam edita est.

6. *Evangelium Infantiae*. Liber junioribus propter styli facilitatem commendandus; hunc versione eleganti & fida, & notis appositis illustravit D. *Henricus Syke* Linguae Hebraeae apud *Cantabrigienses*, Professor ornatissimus.

7. *Eutychiei Annales*. Horum nonnullam partem vertit *Seldenus*, quod Episcopos & Clerum oderat; at in versione sua sæpe lapsus est; qua data occasione, strenue eum fugillavit *Abrahamus Echellensis*, Maronita; qui licet acri judicio minime polleret, potuit tamen alienos errores melius reprehendere, quam suos corrigere.

Totos vero annales optime vertit clarissimus noster *Pocockius*, qui in hujus Linguae cognitione, ne ipsis quidem cessit

cessit Arabibus. Cujus laboribus plus debent Orientalium rerum studiosi quam cujusvis alius. Stylus *Eutychii* non tam accuratus & castigatus esse habetur, quam ipsorum *Mohammedanorum*: est autem simplex & facilis, & dignus qui a Tyronibus legatur; non tam propter res in eo contentas quam propter Linguam discendam.

8. *Specimen Historiæ Arabum.* Opus vere aureum *Cl. Pocockii* studio elaboratum. Vertit ibi sectionem quandam *Gregorii Abu'l Pharagii*, ubi de Sectis *Mohammedanorum* agit; unde occasionem sumit editor, de Orientalium religione, libris & moribus docte differendi. Dignus est hic liber qui sæpius legatur, est enim quasi clavis ad quoscunque auctores Arabicos intelligendos, perquam necessaria.

9. *Gregorii Abu'l Pharagii Historia compendiosa Dynastiæ, Latine versa & supplemento aucta per D. Pocockium*; Hic liber bene lectus & intellectus ad reliquos auctores Orientales intelligendos portam aperiet; nec verborum copia huic auctori deest nec castigata expressio: apud Orientales sem-

per magni fiebat, cum propter styli nitorem, tum quod in iis quæ tradit fide dignus habeatur, non solum à Christianis verum etiam à *Judeis & Muhammedanis*: in hoc auctore maxime attendenda est nobilissima illa *Sultani Abmedis Mogulensis*, epistola ad *Sultatum Egypti* (pag. 554.) una cum *Sultani Egypti* responso. Scriptæ enim sunt stylo admodum Arabico, & notius tibi reddent inflatum illud & tumidum scribendi genus, quo utuntur Asiatici, præsertim vero Principes. Operæ pretium foret has Epistolas memoriæ committere, proxime enim accedunt ad *Historiæ Timuri* styllum, de qua mox locuturus sum.

10. *Josephic Egyptii Proœmia & Paraphrasis Arabica*, in quatuor priorum *Generalium Conciliorum Canones*. Interprete D. Beveregio, nunc Reverendo Episcopo *Asaphensi*.

11. *Porta Mosis*, à Pocockio edita; continet iste liber *Præfationes* nonnullas *Maimonidis* in quosdam *Talmudis* tractatus; item *Præfationem* in totum *Talmud*, Lingua quidem Arabica, at Characteribus Hebræis, (quæ à Judæis Orien-

Orientalibus, odio *Mohammedanorum* usurpantur) versionem addidit editor & eruditas notas, in quibus demonstrat, qualis & quantus sit Linguae Arabicæ in interpretanda Sacra Scriptura usus, variisque exemplis comprobat. Multa quoque profert, quæ ad Orientalium dogmata & mores illustrandos conducunt.

12. *Philosophus Autodidactus*, à D. *Pocockio* F. Latine versus. Hic liber mihi semper fuit in deliciis, scribitur enim stylo suavissimo & elegantissimo; liber est utilissimus, in eo enim videre possis, qualis fuerit literarum status apud Arabes; qui eum scripsit, non fuit vulgaris ingenii vir, sed in rebus Philosophicis aliisque disciplinis bene versatus, unde jucundam adeo & elegantem pertexuit historiam, ut neminem, eum legere, tædere possit. Operam do, ut liber pulcherrimus, qui in reliquas Europæas Linguas transferri meruit, ex Arabico Anglice versus brevi prodeat.

13. *Euclides*. Arabice versus per *Choja Nasiroddinum Tusensem*; Romæ in Folio impressus. Floruit hic *Nasiroddinus* circa Annum Christi MCCLX. Teste

150 *Introductio ad*

Gregorio Abulpharagio qui de eo hæc ha-

bet: وفي هذا التاريخ توفي خواجه

ناصر الدين الطوسي الفيلسوف

صاحب الرصد بمدينة مراغة حكيم

عظيم الشأن في جميع فنون الحكمة

واجتمع اليه في الرصد جماعة من

الفضلاء المهندسين وكان تحت

حكيم جميع الاوقاف في جميع

البلدان التي تحت حكم المغول

وله تصانيف كثيرة منطقيات

وطبيعيات والاهليات واوقليدس

والجسطي وله كتاب اخلاق

فارسي في غاية ما يكون من

الحسن جمع فيه جميع نصوص

افلاطون وارسطو في الحكمة

العملية كان يقوي امر المتقدمين

و يحل شكوك المتأخرين

والاخاذات التي قد اوردوا

في مصنعاتهم *

Quæ

Quæ sic vertit *D. Pocokius*, *Hoc tempore diem obiit Chojah Nasiroddinus Tusensis Philosophus, qui observationes Astronomicas in urbe Maraga fecit, sapiens, insignis in omnibus Philosophiæ generibus, quem ad observationes faciendas convenit magna Geometrarum præstantissimorum multitudo; sub ejus arbitrio fuerunt omnes scholarum reditus in omnibus quæ sub imperio Mogulensium erant, regionibus, multos composuit libros Logicos, Physicos, Metaphysicos, nec non Euclidem & Almagestum [i. systema Geometricum & Astronomicum,] est illi liber de moribus, Persice scriptus summa qua fieri potuit elegantia in quo omnia Platonis & Aristotelis de sapientia practica collegit, sententias veterum confirmabat, recentiorum dubia & objectiones quas in scriptis suis attulerunt, solvebat.*

14. *Timuri Historia à D. Golio edita. Omnium difficillima. Videtur sibi qui hunc authorem legit, nonnunquam inter rupes fragosas & senticeta versari, alias fluminis violento & rapido decursu deorsum ferri, nunc inter nubes rapi, nunc in Tartarum præcipitari, adeo varius est & nun-*

quam sibi constans hujus auctoris stylus; nonnunquam adeo inflato & sublimi dicendi genere utitur ut Enthei cujusdam instar videatur; aliis in locis nude & simpliciter res gestas narrat. Frequentes in eo sunt obscuræ adlusiones, voces Poeticæ, Proverbia &c. unde ferre insuperabilis exurgit legendi labor; oportet vel in Arabia natum fuisse, adeoque omnes illorum mores intellexisse, & authores legisse, vel saltem magnam ætatis partem his literis impendisse, qui hunc prout debet explicare velit. Promissit *D. Galius* Latinam versionem, quam etiam ad umbilicum perduxerat, at nescio quibus negotiis occupatus, ejus publicationem proh dolor! sero nimis distulit. Nihilominus noli exanimari, nam tametsi hunc authorem nunquam legeris, possis tamen ex aliis magis utilis uberrimum studiorum tuorum reportare fructum.

Hi sunt authores præcipui qui in hac Lingua editi sunt, excudebat etiam *Erpenius Pentateuchum & Novum Testamentum Arabicum*. Extat quoque *Psalterium Arabicum Romæ* impressum Characteribus nitidissimo, item quatuor *Evan-*
gelia

gelia cum versione Latina interlineari: alii quoque nonnulla Arabismi specimina edidere: his lectis, vel majore eorum parte, ad libros MSS. legendos te recipias, quorum characteres ut melius & citius discas; compara librum MSS. cujus exemplar habes impressum, singulas voces confer, & literarum nexus diligenter observa; unde fiet, ut brevi tempore eam in legendis Arabicis MSS. consequi poteris peritiam, ut æque prompte & expedite eas consulere possis, ac nos Epistolas legimus lingua vernacula scriptas.

Linguae Arabicæ pronuntiatio parum (exceptis gutturalibus) ab Anglicana differt. Accentum more nostro in penultimam & antepenultimam fere rejiciunt, nisi occurrat una ex اوي quiescentibus, ista enim syllaba longa est, ac si esset circumflexa. Hoc mihi observasse videor, Orientales, تنوين five *Nunnationem* de qua consule Grammaticam raro pronunciare, non enim dicunt نهام *Nahâron*, sed *Nahar*: sic aiunt عاشق و معشوقه *Amans* (vir) & *amata*

ta (mulier) *Ashik wemeshoukah*, in illis vocibus quæ & habent finalem, in nonnullis vocibus & pronuntiatur cum *Nunnatione*, quasi dixeris *سَلَاة* *salâton*, *precatio*, alias absque *Nunnatione* ut *سُنَّة* *Sunnèt*, liber traditionum, non *sunah* & *sonnah* quemadmodum legunt nonnulli. Alias nude tanquam *He* pronuntiatur ut *مَشْهُوقَة* *Meshoukah*. Hæc me primum docuit vir Reverendus D. *Luke* Linguae Arabicæ in Academia *Cantabrigiensi* professor nuperus. Non autem ad certas regulas exigi possunt, sed ex observatione & hominum Orientalium colloquio petenda sunt.

C A P. XIII.

De reliquis Linguis Orientalibus.

DE reliquis Linguis Orientalibus, *Persica* nimirum, *Æthiopica*, *Arme-*

Armeniaca, Ægyptiaca sive *Coptica*, & *Turcica* parcius loquar, quod in iis minus versatus sim, neque tanti fiunt apud eruditos, quanti hæc de quibus supra dixi; idcirco de his breviter.

1. *Persica* quidem facilis est & venusta, in qua etiam multa extant quæ ad Orientalium Historias dilucidandas plurimum conferent, multi quoque *Alcorani*, non infimæ notæ interpretes. Plurimæ in hac Lingua occurrunt voces *Teutonicæ*, multæ etiam admixtæ sunt *Arabicæ*, cujus Linguae minime ignarum esse oportet, qui Persicam discere velit. Hujus Rudimenta edidit *Ludovic. De Dieu* verum imperfecta; melior est *Gravii Grammatica*, sed ne illa quidem suis numeris absoluta; nihilominus adeo facilis est hæc Lingua ut quivis Orientalium reliquarum cognitione imbutus, & qui libros Persicos habet apud se Latine versos, Grammatica carere posse videatur.

Hoc unicum est, quod in hujus Linguae studio ægre fero, nempe quod deficit satis completum & absolutum Lexicon. Illud enim quod edidit D. *Castellus*, minime sufficit, licet in eo conficiendo

ficiendo multum defudarit vir optimus: adeundi sunt Orientales Lexicographi, & *Pharhangh* sive Lexica de quibus loquitur D. *Hyde* p. 422. *Histor. Relig. Vet. Persarum*. Interim quoniam his subsidiis adhuc destituimur, utenda sunt quæ habemus, speranda reliqua. Præter hos autem quos memini, sunt etiam alia ex Idiomate Persico in Latinum versa; ea nempe quæ sequuntur.

1. *Evangelia Persica* à D. *Wheloco* harum literarum peritissimo, Latine versa & notis illustrata; opus suum nondum absolverat, cum diem supremum obiret. Postea vero sub auspiciis *Thomæ Adams* Equitis Aurati, & de harum literarum studiosis bene meriti in lucem prodiit.

2. *Pentateuchus Persicus Tawusi*. Characteribus Hebræis *Constantinopoli* à Judæis primum impressus, postea in Bibliis nostris Polyglottis, Characteribus Persico, cum versione Latina recusos.

3. *Ulug Beig Tabula Astronomica*. per D. *Hyde* Latine Versæ.

4. — *Epochæ celebriores*, Editore *Joanne Gravio*.

5. *Astronomica quædam ex traditione*
Shah

Shah Cholgii Persæ, eodem interprete, una cum *Anonymo Persa de Siglis Arabum & Persarum Astronomicis*.

6. *Historia Christi*, Auctore *Hieronymo Xavier* missionario, quam una cum *Historia Petri* (ejusdem ut videtur auctoris) Latine vertit *Ludovic. De Dieu*.

7. *Rosarium Persicum* interprete *Georgio Gentio*.

8. *Levini Warneri Proverbia Persica*.

9. *Historia Religionis Veterum Persarum*, auctore *D. Hyde* Lingux Persicæ peritissimo, in qua multa occurrunt excerpta ex Persicis auctoribus Latine versa, præterea *Magorum liber SADDER* Latine quidem versus at sine Textu Persico.

10. Liber *Muraccabât* sive *Dispensatorium Persicum* ab *Angelo à S. Josepho* Latine versus, qui videtur quidem Lingux Persicæ non fuisse ignarus, hoc tamen minime prætereundum est, eum convitiandi studio abreptum, in Præfatione sua ineptissime & nulla oblata occasione digressum fuisse, ut *Briano Waltono*, *Thomæ Gravio*, & *Samueli Clerico* viris summis, & de repub. literaria & Christiana optime meritis, obloque-

queretur. Mire siquidem indignatur, quod illi Bibliorum Polyglottorum curatores doctissimi, versionem Evangeliorum Persicam imprimerent, in qua occurrit

جان پاک

Tchân Pék anima pura pro

روح القدس *Roubho'l kodous, Spiritu*

Sancto, Hinc occasionem sumit de Editorum memoria male merendi; considerasse debuit, illam culpam non fuisse Editorum, sed *Paraphrastis Persæ*; nostri autem nondum eam sibi auctoritatem arrogarunt, ut aliena vineta expurgatoria falce cædere sibi permittant; religioni potius ducunt, sua verba, eorum loco quæ scripsit auctor interponere. At forte culpandi sunt quod malam versionem edere voluerunt! Profecto, quod potuere præstiterunt; si meliorem versionem habuissent, omni procul dubio edidissent, quod cum non haberent, videbantur sibi Linguae Persicæ studiosis nec inutilem nec injucundam operam fore navaturos, si istam versionem imprimi curarent. Quod & fecerunt. Debet autem *Ecclesia Anglicana* Deo sempiternas agere gratias, & sibi quam maxime gratulari quod in mediis afflictissimæ

Linguas Orientales. 159

etissimæ Insulæ miseris, nebulonibus & Regicidis rerum potentibus, veraque Religione & pietate exulante, tantos viros habuerit, qui ad opus illud arduum aggrediendum animos sumere ausi sunt, & incredibili diligentia ad umbilicum perducere. Hoc ad calumnias amolendas dictum esto. Hæc vero de Lingua Persica sufficient.

In *Turcica* Lingua scripta sunt multa Religionem *Muhammedicam* spectantia, nonnullæ etiam Historiæ, Ad hanc discendam comparandi sunt qui sequuntur auctores.

1. *Seamanni Grammatica Turcica.*
2. -- *Novum Testamentum Turcice ver-
sum.*
3. — *Catechismus Turcicus.*
4. *Bernardo da Parigi Vocabolario Ita-
liano-Turchesco.*
5. *Francisci à Mesgnien Meninski The-
saurus Linguarum Orientalium.* 4 vol.
Fol. impress. *Viennæ.*

Lingua *Æthiopica* non multa conti-
net quæ Reip. literariæ multum conferre
possint; non enim ista gens humaniori-
bus disciplinis incumbit; habemus in
hac Lingua *Psalmos & Evangelia*; &
in

in libris MSS. *Liturgias* quasdam &c. Præcipuus hujus Linguae usus est, quod in interpretanda S. Scriptura, vocum Hebræarum & Arabicarum significationes sæpe ex illa petantur; ex. gr. ملاك *Mal-âk Angelus* non derivatur ab Arabico ملك *Málaka possedit, Dominatus est &c.* (non enim istæ significationes congruunt,) sed ab Æthiopico *Layka, misit, legavit.* Sic in *Alcorano* Apostoli vocantur حواري *Hhawwâri*, cujus vocis originem in Lexicis Arabicis frustra quæras, derivatur autem ab Æthiopico *Harwya* *ivit, incessit*, quod Apostoli proprium est. In hac voce *Ludolphus.* Nota hic, *Originem Arabici* حواري *nuspiam alibi quærendam quam in hac nostra Lingua.* Debet qui huic Linguae operam dare instituit, *Arabice* peritum esse, tanta enim est inter has cognatio, ut quot Arabicas voces didiceris, tot fere Æthiopicas discas. Ut quæ *Postellus, Potkenius & Wemmerus* de hac Lingua dixerunt, vel in ea præstiterunt omittam, omnibus in hac materia palmam præripuit Doctissimus *Ludolphus*, cujus *Lexicon & Grammatica Æthiopica* (omnium Orienta-
lium

lium teste D. Castello optima) & *Historia Ethiopica*, de his ulterius inquirenti, abunde satisficient.

Lingua *Coptica* sive *Aegyptiaca* conflatur ex Antiqua *Aegyptiaca*, *Arabica*, & *Græca*. Prodtromum *Coptum* edidit *Athanasius Kircherus* & *Scalam magnam* sive *Lexicon*, noli tamen ipsi fidem habere, fuit enim homo inaccuratus, & in omnibus fere quæ edidit, singularem prodidit incuriam; extat in Bibliotheca *Bodleiana* MS. Novi Testamenti *Copticum* cum versione Arabica ad latus. Hunc librum si quis legere velit, possit ope versionis Arabicæ Textum *Coptum* explicare & *Grammaticam* & *Lexicon* sibi componere.

Armenicæ Linguae institutiones Grammaticas & Logicas edidit *Clemens Galenus Romæ*. 4to. Ubi etiam impressa sunt *Biblia Armenica*: & *Catechismus*. *Dictionary Armeno-Latinum* impressum est *Parisiis*: magnam Anglicæ nostræ partem ex Lingua *Armena* fluxisse affirmat *D. Bernardus Oxoniensis*; hanc Linguam si discere velis præter hos quos recensui libros, alios MSS. & impressos suppeditabunt Bibliothecæ; possis eti-

am *Armenum* conducere (multi enim sunt *Londini*) qui veram literarum pronuntiationem, & scribendi rationem docebit.

تم الكتاب واحد لله *

INDEX *Auctorum tam illorum quorum in hoc libello mentionem fecimus, quam aliorum qui harum rerum studiosis usui esse possint.*

A

A Barbanel

Aben Ezra

Abrahami de Balmes Grammat. Hebr.

R. Abraham Ben Dior

Abulpharagius

Abulpheda

Alcoranus

Alferganus

Amira (Georgius)

Angeli a S. Josepho Pharmacopœa Persica

—— *Dictionario Uniuersale della Lingua Italiana & Persiana*

Arias Montanus

B

R. Bartenora

Bartoloccii Bibliotheca Rabbinica

Bellunensis (Andreas)

Bertramus

- Beveregii Grammatica Syriaca
 — Interpret. Latin. Josephi Aegyptii
 Bibliander
 Bocharti Phaleg
 — Hierozoicon
 Bootius (Arnoldus)
 Buxtorfii P. Biblia Rabbinica
 — Lexicon Chaldaico-Rabbinico-Talmadicum
 — Tiberias, seu Commentarius Masorethicus
 — Thesaurus Grammaticus Linguae Hebraeae
 — Synagoga Judaica
 — Concordantiae Heb. Chald.
 — Lexicon Hebraic. & Chaldaic.
 — Institutio Epistolaris Hebraica
 — De Abreviaturis Hebraicis, recensio operis Talmu-
 dici, & Bibliotheca Rabbinic.
 Buxtorfii F. Versio & notae ad librum Cozri
 — Anticritic. seu Vindic. veritat. Hebraic. contra L. Capell.
 — Lexicon Chaldaicum & Syriacum
 — Dissertat. de sponsalibus & Divortijs
 — Abarbanelis Dissertatio de excidii Pana
 — Dissertationes de Lingua Hebraica
 — Florilegium Hebraicum
 Bythnerus

C

- Calonymus (R. David)
 Capelli (Ludovic.) Critica Sacra
 — Arcanum Punctuationis revelatum
 — Diatriba de Antiquis Hebraeorum literis contra Bux-
 torfium
 Caphia, Grammat. Arab. impress. Roma
 Castellus
 Clerici (Samueli) Prosodia Arab.
 Cocceii Sanhedrin & Maccab.
 Cooperi (Josephi) Domus Mosaica clavis sive, Legis Sepi-
 mentum
 Cunaeus

D

- De Dieu (Ludovic.) Historia Christi Persice
 — Historica Petri
 — Rudimenta

- *Rudimenta Linguae Persica*
- *Grammatica Hebr. Chald. Syr.*
- *Apocalypsis S. Joannis, Syriace, Graece, & Latine cum*
Annotat.
- Dilheri Eclogæ Sacrae*
- Drufius*

E

- Ebn Edris (vulgo Geograph. Nub.)*
- Echellenfis (Abrahami) Speculum mundum representans,*
Arab. Latin.
- *Chronicon Orientale*
- *Versio & Notæ ad Abdurrahmanum, de Medicis*
Virtutibus Animalium, Plantarum & Gemmarum
- *Eutychius Vindicatus [contra Selden. & Hotting.]*
- *Versio & Notæ ad Catalogum librorum Chaldaic.*
& Syriac.
- *Rudimenta Linguae Syriacæ, Syriace*
- Elias Levita*
- Elichmanni Versio & Notæ ad Benjaminii itinerarium*
- L' Empereur (Constantin.) Comment. ad Bertram. de Rep.*
Heb.
- *Versio & Notæ ad Josephi Jachiadz Paraphr. in*
Daniel.
- *Clavis Talmudica Heb. Latin.*
- *Bava Kama Heb. Latin.*
- *Tractatus Middoth Heb. Latin.*
- *Oratio Inauguralis de Linguae Hebraeæ Dignitate*
& Utilitate
- *Notæ ad M. Kimchi adnotatas ad Scientiam*
- Erpenii Grammatica Arabica*
- *Rudimenta Linguae Arabicæ*
- *Alphabetum Arabicum*
- *Novum Testament. Arab.*
- *Pentateuchi versio Arabica*
- *Grammatica Syriaca.*
- *Giarumia, cum Tractatu de Centum Regentibus*

F

- Fagius (Paulus)*
- Ferrarii Lexicon Syriac.*
- Francisci à Mefgnien Meninski Thesaur. Linguar. Oriental.*
Gaul:

G

- Gaulminus
 Gentius (Georgius)
 Giggei Lexicon Arabicum
 Golii (Jacobi) Lexicon Arabico-Latin.
 ——— Ahmedis Arabiadæ Historia Tâmerlanis
 ——— Erpenii Grammatica cum versione & notis.
 Glassius (Salomon)
 Godwini Moyses & Aaron
 Gravius
 Grotius
 Guadagnoli (Philippi) Rudimenta Linguae Arabicæ
 Guisius
 Guthbieri Edit. Nov. Testam. Syr.
 Hackspan (Theodor)
 Helvicus (Christophorus) de Paraphrasibus Chaldaicis
 Hinckelmannus
 Hottinger. (Johan. Henric.) Thesaurus Philologicus
 ——— Historia Orientalis
 ——— Dissertatio de Heptaplis Parisiensibus
 ——— Exercitationes Anti-Morinianæ
 ——— De Nummis Orientalium
 ——— De Monumentis, Mensuris & Inscriptionibus Orientalis
 ——— Cippi Sepulchrales Hebraici, Heb. Lat. cum Notis
 Hussen (Francisci) Interpret. Abarbanelis in Hoseam
 Hyde (Thomæ) Historia Shahiludii
 ——— Abraham Ben Peritfol Heb. Latin.
 ——— Tabulæ Ulug Beig Astronomica
 ——— Historia Religion. Vet. Persi.

L

- Imbonati Bibliotheca Latino-Hebræa
 K.
 Kabbala Denudata
 Kimchius (R. David)
 Kircheri (Athanasii) Prodromus Coptus
 Kirstenius
 Kotzenfis (Moses)
 Ledebuhrii (Casparis) Catena Scripturæ
 Leo

Leo Africanus
 Leo Mutinensis
 R. Levi Ben Gershom
 Limborchii Amica Collatio, cum erudito **Judæo**
 Lipmanni Nizachon
 Lightfoot (Joannes)
 Ludolphi (Jobi) Grammatica **Æthiopica** cum **Lexico**
 ——— **Historia Æthiopica**

M.

Maimonides (R. Moses)
 Masius (Andreas)
 Meibomius
 Mercerus
 Meyeri interpret. Latin. **Chronicon Hebræum & min.**
Mishle Shualim cum interpret.
 Mishnah
 Montanus (Arius)
 Morinus (Joann.) **Exercitationes Ecclesiasticæ in utrumque**
Samaritanorum Pentateuchum
 ——— **Exercitationes Biblicæ**
 ——— **Diatriba de Sinceritate Hebræi Græc. Text. &c.**
 ——— **Commentar. de Ordinationibus Ecclesiæ secund.**
Græc. Syros &c.

——— **Opuscula Hebræo-Samaritica**
 ——— **Epistola ad Nihusium de libris Hebræorum**
De Muis (Simeon)
 Munsterus (Sebast.)
 Myricæi Grammatica **Syriaca**

N.

Nasiroddini Thufæi **Euclides Arabicus.**
 ——— **Tabula Geographica & Grævia edita**

P.

Pagninus (Santes)
 Picus Mirandula
 Plantavitus
 Plempii (Fortunati) Versio prior. part. **Avicennæ**
 Pocockii (Patris) **Epistola quatuor Syriacæ in Edit. Novi Te-**
stamenti Syriaci desideratz.
 ——— **Carmen Tograi Arabice cum Versione & Notis**
 ——— **Specimen Historiæ Arabum**
 ——— **Historia Dynastiæ Gregor. Abulpharag. Arab.**
Latin. cum supplem. ——— **Poeta**

-
- Porta Mosis' Arab. Latin. cum Notis
-
- Eutychii Alexandrini Annales 2 Vol. 4to Arab. Latin.
-
- Versio Arabica Grotii de Veritat. Rel. Christian.
- Pocockii (Ed. Filii) Philosophus Autodidactus, &c. Epistola de vita Hai Ebn Yokdhan Arab. Latin.
- Postellus
- Prideaux, Maimonid. Tract. de jure pauper. & peregrini.
- R.
- Ravine Christianus
- Relandi (Adriani) Analecta Rabbinica, in quibus continentur
1. G. Genebrardi Isagoge Rabbinica
 2. Meditationes & Tabulae Rabbinicae
 3. Cellarii Institutio Rabbinica
 4. J. Drusus de Particulis Rabbinicis
 5. Index Commentariorum Rabbinicorum qui in Sacrum Codicem aut partes ejus conscripti sunt
 6. Julii Bartolocci vitæ celebrium Rabbinorum
 7. R. Davidis Kimchii Comment. in decem Psal. priores Davidicos, cum versione Latina
- Reuchlinus
- Robertsoni (Gul.) Manipulus Linguae Sanctae.
-
- Lexicon Concordantiale
- S.
- Salmafii (Claud.) Praefat. ad Ceb. Tab. Arab.
- R. Salomon Yarbhi
- Scaligeri (Joseph.) Elenchus Trihæresii
- Schickardi (Gul.) Tarich seu series Regum Persiarum
-
- Horologium Hebræum
-
- Jus Regium Hebræorum
-
- Bechinath Happerushim
-
- Eclogæ Sacræ Heb. Latin.
-
- Oratio de Festo Purim
- Schindlerus (Valentin.)
- Sciadrensis (Isaac.) Rudimenta Linguae Syriacæ
- Schreckenfuchsius (Oswaldus)
- Seldenus De jure Naturali & Gentium juxta disciplinam Hebræorum
-
- De Successionibus in Bona defuncti secundum Leges Hebræorum
-
- De Successione in Pontificatum Hebræorum
-
- De

- De Diis Syria
Uxor Hebraica
Sheringhami (Robert.) Versio Codicis Jomae
Sigonius
Simonii (Richard) Notae in Gabrielem Philadelphiensem
Sionita (Gabriel) Interpret. Geograph. Nub.
Sextupus Amama
Spencerus
Surenhusius
Syke (Henric.) Evangelium infantiae, Arab. Latin. cum Notis
Talmud { Hierosolymitanum
 { Babylonicum
Trossii Edit. Testam. Syriac.
Lexicon Syriacum
Vorssii (Gul. Henrici) Lat. Vers. Abarbanel. de Summa Cre-
dendorum
R. David Ganz Chronol.
Vossii (Dionysii) Latin. Ver. Maimonid. Tract. Idololatr.
Vossius (Isaacus) de LXXII Interpret. & eorum Translatione
Wagenseil
Waltonus
Warneri (Levini) Proverb. Persica cum Notis
Epistola de Stylo Histor. Timuri
Waserus (Caspar)
Wasmuth
Wemmerus
Whelocus (Abraham)
Windet de vita sanctorum statu
Zohar

